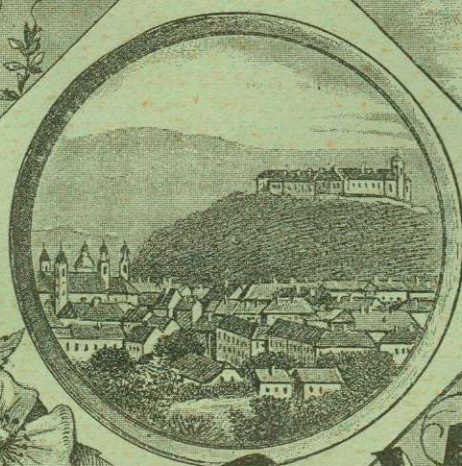

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

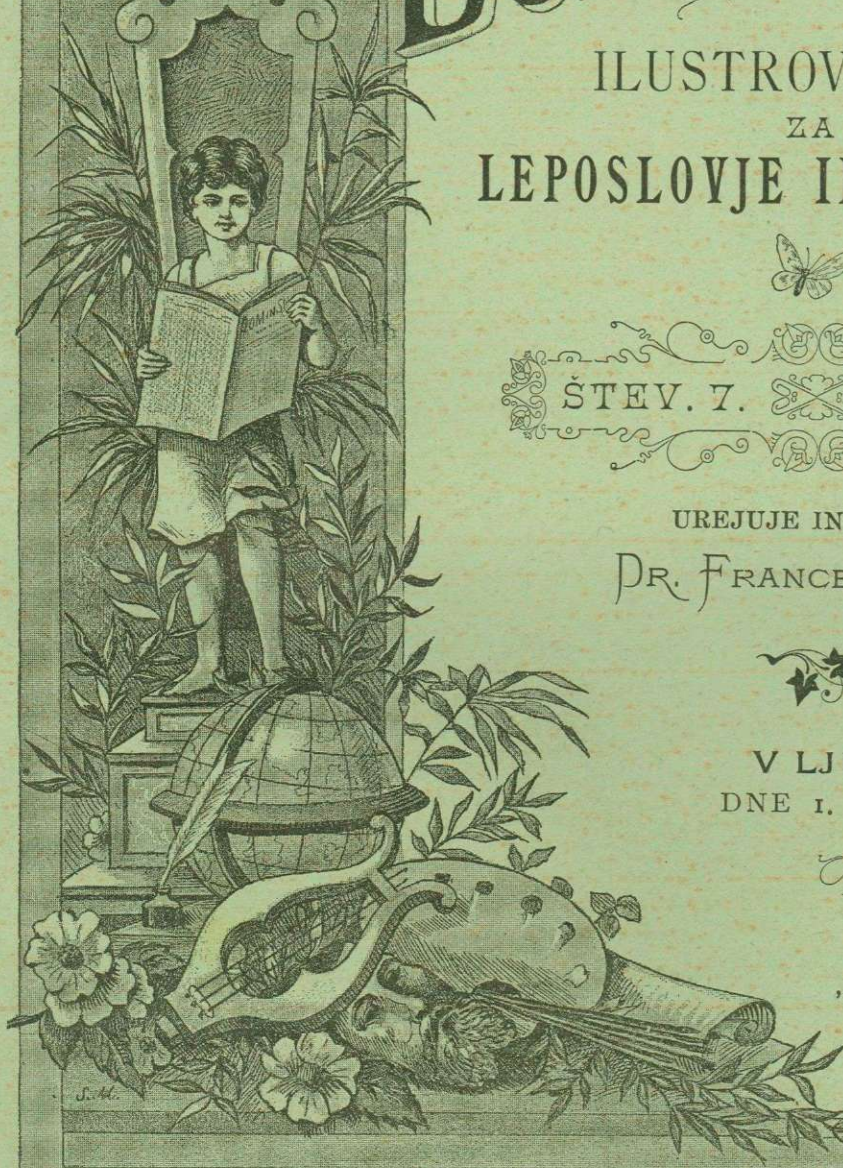

ŠTEV. 7. LETO IV.

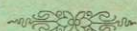
UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. JULIJA 1891.

TISEK
,KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina VII. zvezka.

	Stran
1. V spomin avstrijskim vojakom, padlim pri Visu l. 1866.	
Elegija. Zl. M. O.	289
2. Avstrijska vojska na Laškem leta 1866. Spisal dr. Fr. L.	290
3. Tudi v srcu . . . (K sliki na strani 297.) Zložil M. O.	295
4. Gostačeva hči. Piše T.	296
5. Dolenjska železnica. Humoreska. Spisal Velimir	302
6. Na Samovcu. Povest. Spisal Podgoričan	308
7. Slepčeva prošnja. Zložil A. M.	316
8. Mati Sunamljanka. Zložil A. H.	316
9. Nekaj slik iz tujine. Napisal Kozma	317
10. Črtice o Idriji. Spisal Ivan Idrižčan	319
11. Tvar in lik. Spisal —č—.	322
12. Paperki staroslovenski. Piše P. Ladislav	326
13. „Ruska biblioteka“ in naši prevodi slovanskih izvirnikov.	
Spisal V. B.	330
14. Jubilejna deželna razstava v Pragi. Spisal Prostoslav	332
15. Slovstvo	334
A. Slovensko. Povesti slov. ljudstvu. Sestavil in uredil A. Kalan.	
— Svetišče Matere Božje na Trsatu. Sestavil P. Hrisogon Majar	
O. S. F. — Slovenska čitanka za drugi razred srednjih šol. Sestavil	
dr. Jakob Sket. — Toaleta. Spisal Matija Kunc. — B. Hrvaško	
in srbsko. Prijegled grške i rimske literature s izvadkom iz starina.	
Napisao Franjo Marn. — Iz Crne Gore in Hercegovine. Napisao	
A. Pajević.	
16. Raznoterosti	336
Naše slike.	

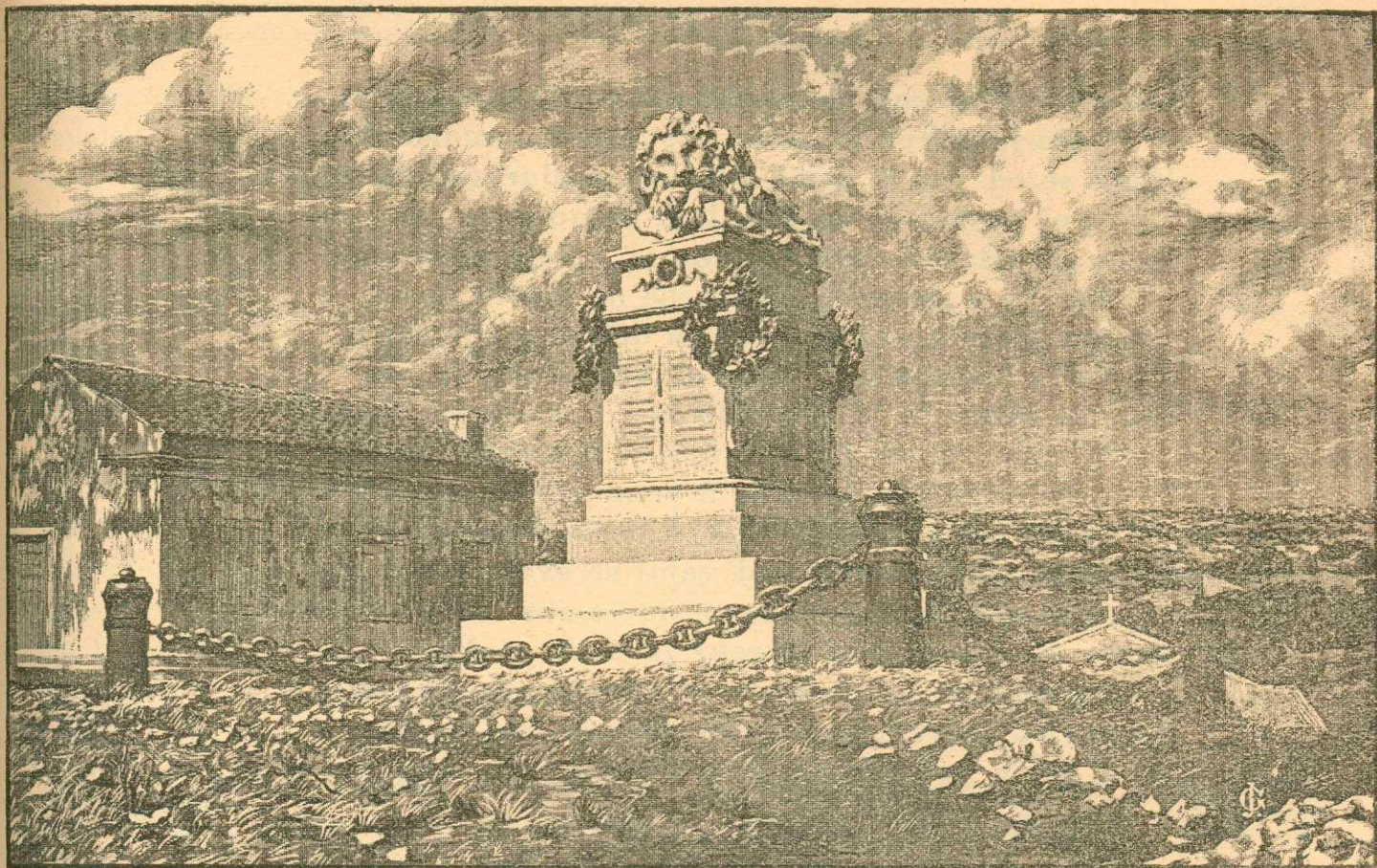
Slike.

1. Spomenik avstrijskim vojakom, padlim pri Visu leta 1866.	289
2. Jutranji pozdrav cvetlicam	297
3. Prorok Elizej obudi sina žene Sunamljanke	313
4. New-York	318
5. Sv. Alojzij Gonzaški — v prvi mladosti	328
6. Sv. Alojzij Gonzaški — mladenič	329

Prošnja za počitnice. Prosimo, da bi nam oni naročniki (zlasti gg. dijaki), ki odidejo sedaj na počitnice, poslali na malih listkih natančno napisane naslove, s katerimi hočejo prejeti jedno ali obedve številki med šolskimi prazniki.

~~~~~  
**Cena:** Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna.“  
 ~~~~~

V spomin

avstrijskim vojakom, padlim pri Visu l. 1866.

Elegija.

Ὁ ξεῖν', ἄγγελον Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
Κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.¹⁾

Dvajset in peta pomlád ovenčala zemljo prostrano,
Kar vas zagrnil je v smrt, hrabri junaki, naš jug.
Jasno prisvetil nje zor nad častno je vašo gomilo,
Z juga dospel je med nas, vaš nam obudil — spomin.
„Potnik, Špartancem povej . . .“ Mirujte, glasovi proseči:
Kakor v preteklosti dneh, vse še pred nami živi!
Tegethof slavni in Vis — zgodovine sta dični imeni,
Dôkler avstrijski bo zrl ôrel ponosni med svet. —
Krute pozabnosti plen vsakdanja so dela človeška:
Kar domovini storiš, bode slovelo na vek.
Vaša, junaki, srčnost najdražje ji vse je podala:
V grob vas je tiral pogum, da oprostili ste dom.
To je ljubezen zares, ljubezen do dôma, ki slednja
Majhna se žrtev ji zdi — njemu v prosveto in čast.
Vam jo pričuje pomnik kameniti na skalnem obrežju,
Nemo v kraljestvo strmèč, kjer je domovje vam zdaj.

¹⁾ Potnik, Špartancem povej, da mrtvi počivamo tukaj,
Ker smo poslušali vsi njihovih zákonov glas.

Lovorov venci na njem zmagoslavje oznanjajo vaše,
 Vaše junaštvo in moč — leva je mramorni kip.
 Vsak se od vas je boril, kot lev, kadar sila sovražna
 Nanj navalí in na rod, koji njegova je kri.
 Taka pa sila od vseh najhuja je v boju jeklenem,
 Ako je v mnóžici vsak záse na mestu junak. —
 Zmaga plačala vaš znoj, otela del Avstrije tujcu,
 Vrsti nadaljnih ji zmag slavni odprla je pot.
 Gledali niste jih vi — a kdo vé, če v smrtni bolesi
 Ni vam zvenél na uhó njíhovich pesmij odmev?
 V tujcih objél vas je grob, a vendarle v zemlji avstrijski —
 Láhko vam vélel je duh — spálo bo trudno teló...
 Dolgo že spíte posléj: nad vami se svet preobraža —
 Avstrije zlato prostost smelo zre vaš spomenik.
 Mórja obrežnega val in reke in hribi otoka,
 Južnega zvézde nebá, vse vam šepeče povest:
 Tegethof slavni in Vis in vaša imena, junaki,
 V srcih avstrijskih živé, bodo živela vsegdár!

M. O.

Avstrijska vojska na Laškem leta 1866.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Konec.)

Mahko si je bilo misliti, da se
 bode med obema vojnama
 vnel krvav boj, zakaj Lahi
 so nameravali udariti na naše
 z vso silo in jih tako pobiti
 kar na prvi mah, a naši so tudi
 čutili, da bode prvi boj odločil srečo
 vojske. Bitva pri Custozzi ¹⁾ se imenuje
 tako po glavnem kraju, kjer se je vršila,
 dasi je bilo bojno polje jako obširno:
 raztezalo se je ob levem bregu Mincia
 skoro od Peschiere daleč proti jugu,
 kjer je bil zlasti naš 17. polk. proti
 vzhodu pa do Sommacampagne in Villa-
 franke. Glavni avstrijski vojni stan med
 bojem je bil pri Soni. Podajmo čitateljem
 prav kratek opis te znamenite bitve!

¹⁾ Pišejo Custozza in Custoza.

Po noči od dné 23. do 24. junija je
 med 11. in 2. uro hudo deževalo, kar je
 bilo za naše deloma ugodno, ker se je
 vročina nekoliko plegla in je prah iz-
 pralo s cest, deloma neugodno, ker ubogi
 vojaki niso imeli zaradi tega nikakega
 počitka pod milim nebom. Zgodaj ob
 3. uri je moral biti pripravljen zajutrek,
 in takoj potem so se začeli gibati vsi
 oddelki naše vojne. Ob polsedmih sta
 bili dve naši brigadi pri Castelnúovu
 in sta se hoteli razdeliti na južno in
 severno stran tega kraja, ko so se za-
 čuli sovražni topovi od Peschiere sem.
 Najprvo je prišlo v ogenj desno krilo,
 in se bojevalo zlasti okrog hriba Cricol;
 sovražnik je streljal z dvema baterijama.
 Naša prednja straža je še prenašlo hitela

proti sovražniku in se tako ločila od svojega bataljona: bila je to 2. kompanija našega 17. pešpolka. Lahki so tudi na več mestih hiteli našim nasproti, n. pr. čez Monte Vento, čez griče pri Jeseju, med Busetto in Oliosih. Zlasti pri Olosi se je začelo živahno streljanje okoli 7. ure. Na desnem krilu je nekoliko pozneje naš 17. pešpolk s petero kompanijami prav krepko pritisnil na sovražnika pri Renatih, naskočil in vzel Renate, ter gonil sovražnika vedno bolj nazaj. Pa tudi v sredi naše vojne se je kmalu začel boj, potem na levem krilu. Okoli 9. ure so vzeli naši Olios; tudi v tem napadu so se krepko borili naši Kranjci: sovražnika so vrgli iz vasi in ga preganjali. Le v neki hiši se je trdovratno branil, a zgrabil ga je grof Attems z 2. in 4. bataljonom našega polka, ujel pet laških častnikov in 97 mož. Jednako so naši pešci 17. polka (2. in 3. divizija) vzeli Campagna-rosso, potem pa sovražnika precej daleč (proti Maragnotte) potisnili. Zlasti pogumno se je obnašal polk Traniulancev. Ta polk se je nekoliko prehitro pomikal proti sovražniku in se tako ločil od svojega oddelka. Povelje, da naj gre počasneje, ni mu več došlo, marveč še hitreje se zažene na sovražnika, ko začno žvižgati okrog njega sovražne krogle. Nemudoma se zakadi pogumni polk na sovražne pešce, pogazi jih cele vrste in udari že na drugo linijo, ki se je komaj mogla v bran postaviti. Vendar so tudi tukaj predrli vrste in mnogo nasprotnikov pogazili. A ker niso mogli sovražniku takoj priti čisto do živega, zgrabijo neki drug blizu stoječi sovražni bataljon in ga razkropé; polasté se dveh topov in odbijejo eskadron sovražnih konjиков, ki so pritekli svojim na pomoč. Ker so sovražniki pritiskali, moral se je pola-

goma naš polk umikati. Hoteli so se ulanci prebiti proti jugu, a tu je bil globok in širok jarek, v katerega jih je mnogo popadalo, ker so ga prepozno zapazili. Treba je bilo torej nazaj, od koder so prišli, skozi goste vrste sovražnikov. Polkovnik Rodakowski zbere ostanke svojega pogumnega polka — bilo je 200 konjиков — in se prebije do svoje brigade. Jednako so se tudi drugi konjiški oddelki z nenavadnim pogumom borili in sovražniku neizmerno škode napravili, da mu je pogum jako upadel.

Tako se je razvijal boj na raznih mestih bojišča, za naše večinoma srečno.

»Sovražnik ni pričakoval, da ga bodo cesarski prijeli na celi liniji. Boril se je pogumno, a brez pravega načrta, brez jednotne zveze. Zato je izgubil kos bojišča za kosom in tako prepustil bojno polje popolnoma cesarskemu poveljniku, ki je znal tako pogumno voditi svojo malo vojno k zmagi.«¹⁾

Posebno krvav je bil boj pri Villafranki, tako tudi pri Monte Croce, kjer pa niso mogli naši jako trdnega kraja vzeti. Tudi Custozze same niso mogli naši braniti, ko so jo prvič vzeli sovražniku, zakaj ta je z veliko silo pritisnil na našo brigado. A popoldne so naši kraj za krajem vzeli Lahom: poleg Monte-Venta S. Lucijo, Belvedere in ob 5. uri tudi Custozzo. Sovražniki so se hudo branili, a naši so drli zmagovito naprej, ujeli mnogo vojakov, mnogo jih pokončali, da je bilo res grozno na bojišču. Tu je gorela hiša, tam so pokrivali tla celi kupi mrličev, drugodi so zdihovali ranjenci. Pač je tudi dokaj Avstrijcev bilo med ranjenci in mrličii. Skoro ob istem času, ko so naši vzeli Custozzo, polastili so se tudi hriba

¹⁾ Oesterr. Kampf 1866, str. 71.

Monte della Croce in sicer se je odlikoval tukaj polk Marojčić.

Po teh izgubah so se sovražniki umikali, po 6. uri je bil večji del že onkraj reke in ob 7. uri so zapustili poslednji laški vojaki kraj Valeggio. Zmaga avstrijska je bila popolna, dasi jako težavna in z obilno krvjo pridobljena. Naši so izgubili 7956 môž, izmed teh je bilo 1500 — deloma ranjencev — ujetih. Lahi so izgubili 8145 môž, izmed teh je bilo 4000 neranjenih ujetnikov. Naši so imeli več mrtvecev in ranjencev zato, ker so sovražnika napadali, a on se je povsod jako previdno branil. A zato so uplenili 14 topov, 16 vôz za topove, 4 deloma obložene vozove za municijo, 5 drugih vôz in nad 5000 pušek.

Ne samo ona laška vojna se je umaknila, katero so naši premagali, ampak tudi oni del, ki je hotel prekoračiti Pad in prijeti naše za hrbtom. A naš poveljnik, nadvojvoda Albrecht, je porabil to priliko, da je okrepčal in uredil svojo vojno, potem pa je prekoračil dné 1. julija reko Mincio. Vse je bilo uravnano, da bi za prvo zmago prišla še druga. Kar pride dné 4. julija ob poljednajstih nadvojvodi brzojavno strašno poročilo, da je severna vojna popolnoma pobita, naj torej on svojo vojno prepelje na levi breg reke. A ob tem groznem poročilu ni kazal junaški vojskovodja nikake obupnosti, ampak takoj brzojavno tolažil cesarja, rekoč, da je sedaj treba vojni in narodu poguma. Zvečer pride cesarsko povelje, naj idejo štiri brigade in dva polka konjиков po železnici na Dunaj, a kmalu potem je bilo ukazano, naj gre večji del južne vojne na Dunaj, ker to zahteva nevarnost, v kateri je država. Tako je nesreča severne vojne potlačila lepo zmago naše južne vojne. Morala se je polagoma pomikati proti severu, a sovražnik se je med tem lahko

čim dalje bolj razprostiral. Dné 11. julija doide na jug novo povelje, naj gredó vsi oddelki na Dunaj, a nadvojvoda Albrehta imenuje cesar poveljnika celi avstrijski vojni.

Preobširno bi bilo, da bi popisovali, kako so se branile sovražnikov posamne trdnjave. Omeniti pa moramo, da so se vršili dokaj hudi boji na tirolski meji, kamor je silil Garibaldi s svojimi prostovoljci, in katero je branil general-major baron Kuhn jako spretno.

Avstrijska vojna moč, ki je ostala še na jugu, imela je prestati veliko težav. FML. baron Marojčić je z največjo skrbjo branil naše Primorje, h krati pa se ustavljal prodirajočemu sovražniku.

Dné 14. julija je imel laški kralj sam v Ferrari véliki vojni svét. Sklenil je, naj se nadaljuje vojska do skrajnosti in tudi na morju naj se začne vojevanje, zgrabi otok Vis, zvabi naj se avstrijsko brodovje v boj in naj se uniči; vsa armada pa naj se iznova uredi.

Tak je bil načrt, po katerem naj bi se Avstriji zadeli smrtni udarci. A Bog ni pustil, da bi se Lahom tako smejala sreča, kakor jim je rastel greben napuha — zaradi tuje zmage.

Ker naših čitateljev ne morejo zanimati manjši boji, ki so se vršili med našimi in Lahi na suhem, obrnimo sedaj svojo pozornost na pomorsko vojsko, v kateri je vrlo naše brodovje pridobilo slavno zmago pri Visu.

Laško brodovje je dné 18. julija napadlo kar naravnost otok Vis (Lissa) in nanj streljalo. Ko je zvedelo o tej nameri naše brodovje, ki je bilo pri Fasani (blizu Polja), odlašal je nekoliko poveljnik našega brodovja, kontreadmiral Tegethof, boječ se kake zvijače, in da bi se od Pulja preveč ne oddaljil; a ko so mu došla nujna poročila, sklenil je udariti na laško brodovje. A najbolje

je, da o nadaljnjem delovanju poroča mož, ki je bil v tem boju in ki je pisal takoj po boju »Novicam« (štev. 31.) tako-le:

»19. julija¹⁾ proti poldné smo izvedeli, da je italijansko brodovje (italijanske vojne ladije) pod admiralom Persanom dalmatinski otok Viš (Lisa) napadlo in da bombe meče v mesto. »Naprej z ognjem! dvignite mačke (sidra)!« — tako je bilo povelje in ob polni eni bile so vse ladije napravljene na odhod in zunaj brodišča Fasanskega. S klicem »hurrah«, ki se je daleč razlegal krog in krog, so hitele vse ladije v redu mimo admiralove oklepnice »nadvojvoda Ferdinand Maks« imenovane, tu se postavile v napadni okljuk (Angriffswinkel) in potem nemudoma se podale v tek proti Višu: v prvi vrsti 7 oklepnice (Panzerfregatten) z zastavonosno ladijo na čelu, v drugi vrsti 5 lesenih fregat in ena korveta z linijsko ladijo »Cesar« na čelu, v tretji vrsti pa mnogo topovskih ladij in nekoliko parobrodov; razun parobrodov so vse ladije bile oklepnice (z debelimi železnimi ploščami okovane ladije). Na ladijah pa so častniki (oficirji) in vojaki vsi vsi hrepeneli le po tem, da se brž brž udarimo z Italijanom. Med vojaki (mornarji) so večidel Dalmatinci, Hrvatje ali Istrijani, morski pešci in topničarji pa Čehi, Poljaci in mnogo Slovencev — vsi polni zaupanja v slavnoskušenega svojega voditelja kontre-admirala Tegethova.

20. julija zjutraj bilo je južno vreme s silnim dežjem; morje je gnalo valove. Ob 8. uri smo zagledali Viš; v napadnem okljuku proti otoku jadraje smo zavoljo še zmiraj oblačnega vremena še le proti 10. uri zagledali sovražnikovo brodovje. Tikama nad otokom je stalo na boj pripravljeno, kajti italijanski vohuni (špijoni) so mu iz Istre o pravem času glas dali, da smo mi od Fasane odrinili. Našteli smo italijanskega brodovja 28 ladij, med katerimi gotovo najmanj 11, morebiti po celó 14 oklepnice, in med temi najnovejega na

Angležkem narejenega velikána »Affondatore« (to je potapljavca, ker potaplja druge ladije), ki ga Italijani »Strašnega« zovejo in po 3 do 6 centov težke bombe meče. »Evo na boj!« — bilo nam je prvo znamenje, in zdajci se pomikujete naše in sovražnikove ladije čedalje bliže, na čelu vsakemu brodovju je bila admiralova ladija, in v tem hipu smo bili le za streljaj saksebi, — vse omolkne; čujejo se le nekteri strašivni klici! Iz blizo 50 dimnikov pa se valijo strašni oblaki črnega dima proti nebu, da je obzor temen krog in krog. — 50 minut čez 10. uro vstrelí sovražnik prvokrat iz admiralove ladije, in brž sledí strel za strelom. Mi pa smo še zmiraj mirovali in v napadnem okljuku krmili proti sovražniku. Ko smo dospeli daljavo, od ktere strel gotovo zadene, nam doide znamenje: »Primitite vraga!«, in zdaj začne se bor; krogle žvižgajo, bombe grmijo, tak je vojni roj, da ne dá se popisati; ne vidi se drugzega kot dim smodnika in oglja, vmes pa se topovske strele bliskajo. In že po malo minutah se nam razpne znamenje: »V dno prederíte vraga!« Zdajci pa se z vso silo in strašno hitrostjo (13 morskih milj v eni uri) zaletimo na sovražne ladije, prederemo njegovo vrsto in zdaj na levo zdaj na desno po vsej širjavi streljaje delamo veliko škodo vražjemu brodovju. Zaženemo se na admiralovo ladijo, ali neka oklepница nam zastavi pot; skušamo jo pogrezniti; trčimo skup, pa odletimo saksebi in zadenemo sovražnika le v zadnji del, vendar tako dobro, da mu polomimo več plošč na železni oklepnici, in to ga primora, da hitro beží. V tem boji dobimo prvo znamenje zmage: trobojno zastavo italijansko (belo-zeleno-rudečo), ktero so mimogredé naši mornarji strgali s fregate. Vsa razkačena je dirjala naša admiralova ladija naprej; v tem hipu pa se zaletí druga sovražna v nas pod desnim okljukom tako-le: >; grozovita je bila zdaj nevarnost; sovražnik nas je hotel v dno potopiti, mi pa njega; ali on ali mi — to je bila zdaj pravda. Strašno se zaletimo skup — grozen tresk na tresk; vse pada v ladiji na tla, veliko se jih

¹⁾ Vojaki seveda so zvedeli še le 19. julija, a poveljništvo je vedelo že dan poprej. Uredn.

rani — mi smo sovražnikovo ladijo v bok (Bauch) zadeli; kakor dva elastična balóna odskočite ladiji druga od druge. Sovražnikova ladija nam le za trenutek pokaže vdrto stran s polomljenimi oklepnicami, se nagne na levo (backbord) proti nam, tako, da so na desni strani (steuerbordseits) pripeti čolni se prekucnili. Strašno vpitje! pri strelnih linah na desni strani se prikažejo črne glavé — in v manj kot v dveh minutah potem, ko smo vkup trčili, ni bilo ne sledú ne tirú več od ene največjih in najkrasnejših dveh oklepnih italijanskih ladij, ktere moč je bila tolika kot moč 1000 kónj, in ki je imela 700 vojakov — ladija 'Re d' Italija' (italijanski kralj) imenovana, utonila je! Le lesovje in kakih 200 mornarjev je plavalo po morji ter vpilo po pomoči in rešitvi. Admiral ji ukaže, naj brž čoln denemo na morje; ali v tem hipu pridrvite dve sovražni ladiji na nas. Naprej z vso silo smo sopet na desno in levo ogenj metaje udarili na tretjo oklepno fregáto, vendar je nismo mógli utopiti, kajti na okljuku (Winkel), pod katerim se vojna ladija zaletí v ladijo, je vse ležeče. Ker so se tudi vse naše druge ladije borile s sovražnikom in so storile kar koli je bilo mogoče, je bilo s silnim zaletom našim sovražnikovo brodovje vse zmešano, njegova vrsta popolnoma predrta in brodovje deloma ločeno; ali kmalu se združi na mestu, kjer smo mi pred začetkom bitve bili, mi pa smo se pomaknili na njih mesto kraj morja. Prekrenivši prednjo stran hotli smo zopet napasti sovražnika, ali ker ste mu dve ladiji goreli, se je umaknil, in po sila grozni bitvi, ki je trajala poldrugo uro, je nastopil počitek. Proti dvema popoldne je, kakor je bilo videti, sovražnik hotel se nekoliko maščevati nad nami; poslal nam je 'Affondatora' naproti, ki je po 2 do 3 cente težke bombe metal; brž ko ne je mislil, da smo veliko zgubo trpeli in smo zato poparjeni. Ko pa vidi, da se brodovje naše brž vzdigne in mu gré naproti, se vrne z vsemi svojimi ladjami ter gré proti otoku sv. Andreja. — 20 minut čez 3. uro popoldne smo še zmiraj pazili, kako se je sovražnikovo brodovje nazaj pomi-

kalo. Iz zdaj se nam prikaže druga grozovita dogodka. Kakih 6 morskih milj daleč od nas se mahoma vzdigne dimno valovje proti nebu; kmalu potem slišimo pok na pok, in oklepna fregata 'Principe Carignano', ktero so dopoldne naše granate zažgale, se je razpršila v zrak! In zmiraj dalje in dalje se je pomikalo italijansko brodovje proti jugozahodu, mi pa smo priplavali v ladjostajo v Vis (kjer je posadka hrabrih graničanov Ličanov) z neskončnim veseljem od ondašnjih prebivalcev (okoli 6000) sprejeti in kot rešitelji slovesno pozdravljani.

Smrt so storili na naših ladjah: poveljnik oklepnice 'Drache' kapitan baron Moll, poveljnik fregate 'Novara' kapitan Erik of Klint, zastavnik Proch in še kakih 30 vojakov; kakih 70 do 80 je bilo ranjenih, večidel lahko ranjenih. Med našimi ladjami je linijska ladija 'Kaiser' največ trpela; tri sovražne oklepnice so jo naenkrat napadle, in kmalu bi jo bile z vsemi 900 možmi pogreznile na dno morjá. Tudi ostale ladije so precej trpele, vendar nobena ni bila tako poškodovana, da ne bi bila za vojsko pripravna; v 14 dneh se morejo vse do dobrega popraviti.

Italijanom pa smo že na bojišču ubili gotovo 150 mož, in zgubili so dve najlepših oklepnih fregát. Višanje so nam 21. julija pripovedovali, da se je ob 11. uri ponoči Lahonom v sredi morja še ena ladija razletéla; to je morala tista biti, ktera je od nas zapaljena pobegnila iz bojišča.

Ponoči je tudi 16 mož iz ladije 'Re d'Italia', ktero smo v dno potopili, priplavalo na kopno (suho). Le sami ti so si življenje oteli (plavali so neki 19 ur v eno mer po morji). Povedali so, da se je admiral italijanskega brodovja Persano le pol ure pred potopom svoje ladije podal na drugo ladijo; sin njegov pa je ostal in z vsemi družimi utonil, in da tudi vojna kasa s 7 milijoni frankov je bila v potopljeni ladiji. Ako se tej zgubi prišteva še škoda potopljenih dveh fregat z 2 milijonoma gold. in z ostalo drugo škodo, se vidi, da smo sovražniku s to zmago vsekali tudi veliko denarno rano.

Vojaki, ki so bili priča, so mi v Visu pripovedovali, da so kmetje v Visu, ko so videli, da se naše ladije proti sovražniku pomikajo, na neki griček prisopli, kamor se je bila Viška posadka umaknila; tū so na kolena padli in z povzdignjenimi rokami Boga milosti prosili za nas, katerih nas je bilo veliko manj kakor sovražnika.

21. julija popoldne je v Visu bil pogreb umrlih; na večer smo zapustili Vis in danes zvečer smo zopet bili v Fasani.

Mnogo bi Vam imel še povedati, ali mudí se, da to pisemce oddam. Le to še rečem, da je brodovje naše ta dan čuda čuda veliko dovršilo, in ta pot za osobito avstrijske in še posebej za jugoslovanske interese. Mi smo gospodarji sinje Adrije; Italijana menda ne bode več, zato tisočerni živio in slava našemu Tegethofu!¹⁾

Ta zmaga je bila zares slavna za Avstrijo, tem bolj, ker naše cesarstvo ne išče dobička na morju, ampak ima mornarico samo za brambo. Od te zmage prešinja našo mornarico pogum in neustrašenost in dandanes je v primeri z

drugimi državami jako dobro razvita. — Avstrija je pridobila zmago pri Visu, ko se je že bilo začelo s Prusijo pogajanje za mir. Vršil se je sicer še boj na Tirolskem, v Judicarijah, v Val de Ledro in v Val Sugana, a kmalu potem se je sklenilo premirje, in iz premirja se je rodil stalni mir, ki ga uživamo sedaj zaradi modre in miroljubne vlade našega presvetlega cesarja že 25 let. Res je bila Avstrija v onem letu na severu nesrečna, a zmaga nad nemirnim laškim sosedom je pomagala zaceliti ono bridko rano. Tudi so prav te zmage pripomogle, da ta naš sosed nima več toliko poguma za nove boje z našo državo.

Mnogo vojakov je padlo na laških tleh in spomenik na Visu krije trupla kakih 38 padlih junakov, a teh ne pomilujemo, ampak občudujemo njih ljubezen za domovino, udanost do cesarja.

Naj budi tudi ta spis tako ljubezen in željo, da bi Avstrija v bodočnosti bila mogočna zaščitnica miru, a tudi srečna zmagovalka nad vsemi sovražniki.

¹⁾ Pismo ima podpis: Na morju 22. julija 1866. Umekov G.

Tudi v srcu . . .

(K sliki na strani 297.)

Rosa biserna po drevju
V jutro se blesti,
V vrt pomladni, cvetja polni,
Déklica strmí.

Kaj li časa je, kar s snegom
Vrt je bil odet: —
Danes pa neštét precvita
V njem vonjivi cvet!

V vrt pomladni, cvetja polni
Déklica strmí,
Vrta cvetni kras pozdravlja,
Misli in molčí . . .

Tudi v mladem srcu slednjem
Cvet izvabi čas,
Tisoč upov hrani v sebi
Njega zorni kras.

Tóda v vrtu cvet pomladni
Skoro se ospè:
Tudi v mladem srcu često
Bodri cvet zamrè!

M. O.

Gostačeva hči.

(Spisal T.)

VIII.

Čas vrtil se neprestano,
Celi rane in deli,
Meni pa nekdanjo rano
Vsak dan zopet obudi.

S. Jenko.

Prugó jutro je bilo prav tako, kakor je povedal oče Koren. Vse je že bilo po koncu, le Andrej je še sanjal na svislih.

»Ali ga še ni?« vpraša oče, iz veže stopivši, sina, ki je snemal komat s klina, da bi vpregel konja.

»Treba mu počitka«, odgovori Jurij smeje se. »Bodem že jaz vse opravil mesto njega. Naj le počiva!«

»Kar pusti mi konja!« zareži oče. »On mi ga mora vpreči; zakaj pa je pri hiši!«

»Saj bode skoro naprežen, in voz sem že pripravil«, odgovarja sin hladno; »samo ven ga še izpeljem, potem lahko odrinete.«

Oče umolkne. Sinova postrežljivost in marljivost ga je presenetila.

»Klada gnjila! Le čakaj, še danes mi pojdeš od hiše!« zamrmra sam s seboj in požuga proti svislim.

Sin privede konja in ga molče vpreže.

»Kar precej mi ga vzbudi, če ne drugače, pa z bičem«, huduje se zopet oče, plačujoč sinovo marljivost s tolikim pooblastilom. »Ko se vrnem, mora biti že ves hlev osnažen . . . Tudi kravam naj nastelje; Micka ima drugodi dovolj dela«, dostavi maščevalno, da s tem poniža hlapca celó pod kravjo dekle.

»Ne vem, bode-li hotel kravam streči . . . saj ni kravar!« izgovarja ga sin.

»Mora! Le reci mu, da jaz tako hočem in vелеvam; če ne . . . saj je

dosti ljudij na svetu! H Korenu priti se ne brani nikdo . . .« ukazuje mu iz nova.

»Oče, z vami naj grem v gozd!« ponudi se Jurij. »Težko bodete sami vse naložili. Pot je silno polzka in razdražena; opirati bode treba na mnogih krajih. Nakosil bode pa Andrej mesto mene.«

»Kaj se mi siliš; le kosit pojdi!« ugovarja oče bolj hvaleč nego karajoč. »Oni pa naj stori, kar sem rekel. Jaz že lahko sam pripeljem tisto drobnjav domov, saj ni prvič.«

»Silim se vam ne«, odgovori sin in podá očetu vajeti v roko. »Srečno pot! I-i, Šék!«

Konj potegne in voz oddrda.

»Le vse storite, kakor sem rekel«, ponavlja oče še z voza svoje ukaze.

»Da, oče; bodite brez skrbi!« potrdi sin dobrodušno in stopi na kraj dvorišča, da vidi, kako postavlja noge ljubi mu Šék.

Ne da bi poklical hlapca, sname koso iz drvarnice, nabrusi jo in gre ž njo na travnik pod hišo.

Vélika dekla je slišala vse, kar sta govorila oče in sin; bila je v silnem strahu za Andreja. Komaj se odtegne Jurij z dvora, skoči Reza skrivaj po stopnicah na svisli in zakliče polglasno: »Andrej, kaj pa misliš? Vstani vendar, oče te hočejo iz službe zapoditi še danes. Ves gnoj moraš iz hleva izvoziti, izpod krav tudi!«

Jutranji pozdrav cvetlicam.

Andrej plane preplašen kvišku, po-
mane si oči, globoko se mu zazdeha
in jezno zarenči: »O, krave pa niso
moje, za te naj le drugi skrbé. Čemu
pa je potem kravarica pri hiši?«

»Andrej, moraš! ni drugače, moraš!
Ako nečeš, ne bodeš več pri nas ve-
čerjal«, opominja ga dekla.

»Bodem pa drugje!« odreže se ji
ponosno.

»Pomisli, Andrej! Korenove hiše ne
najdeš nikjer drugje. Kesal se bodeš.
Vsaj danes stori to, drugič ne bode
več treba«, prosi Reza nujno.

»Ne bodi mi sitna!« zavrne jo ne-
vljudno.

»Saj ti le dobro hočem, Andrej!« sili
ga zopet. »No, saj bodeš to storil! Ali
ne? . . .«

»Kaj tebi mari?«

»Kaj ne, da bodeš?«

»Molči mi!«

»Le reci: bodem«, in besedice več
ne zinem«.

»Bodem!«

Reza se posmehne; v hipu je zopet
pred ognjiščem.

»Kod pa hodiš okoli?« pozdravi jo
gospodinja v kuhinji. »Mleko je vski-
pelo«.

»Ovbe no!« vikne dekla milotožno.
»Človek ne more biti povsodi h kratki.«

»Seveda«, zbode jo mati, »tam te je
vedno dosti, kjer te ni treba; le tam
te ni, kjer bi morala biti! Reza, Reza,
ne vem, kako je s tabo! Pusti onega
pijanca, naj se le posti!«

»Mati!« začudi se milovalno kuharica,
»kako bi mogel človek cel dan delati,
ako zjutraj ne dobi gorke jedi? Kar
mimogredé mu skuham v ponvi.«

Žena ne odgovori ničesar.

Andrej prilomasti počasno na dvor.
Prva pot mu je v hlev. V lase si po-
grabi, videč, koliko opravila ga še čaka.

Predno začne svoje delo, pozove ga
Reza k zajutрку. Matere ni bilo v hišo,
ko se je hlapec mudil notri. Pokazati
mu je hotela s tem svojo nevoljo in
nemilost.

»Ves hlev mi očedi še dopoldne!«
veli mu oblastno iz sobe stopivšemu.

»Saj mi je že Reza povedala«, od-
govori ji zbadljivo.

Korenka se vgrizne v ustnici.

»Kaj pa se zopet ti mešaš v gospo-
dinjstvo?« razhudi se nad deklo. »Prav
je storil Joža sinoči; le še bolj naj bi
te oštel, saj zaslužiš.«

»Oh, nič vam ni več vseč, karkoli
naredim«, vzdihne Reza, posodo pomi-
vaje in zaplaka ne toliko zaradi sebe,
kolikor zaradi nepremišljenega hlapca.

»Tepec!« sikne na tihem, čuteča se
samo v kuhinji. »Kake sitnosti imam
ž njim!« govori sama s seboj. »Tako
je okoren; nič ne zna. Še izgnati me
utegne . . . neumen je že toliko.«

Skoro jokala se je dekla v taki stiski,
in ni bilo mnogo do tega, da bi ga
popolnem pozabila. A potolažila se je,
mislé si: »Saj je ubogljiv in priden,
bode že bolje . . . In ko pijačo pusti,
bode tudi bolj pameten . . .«, in na-
smehnila se je kuharica.

Andrej je delal v hlevu, da se je
celó Micki smilil, a pomagati mu ni
hotela, dasi bi nekoliko utegnila. V pest
se je smejala njemu in nezvesti tova-
rišici.

Andrejevo delo je skoro dovršeno,
ko zarezgeta konj na dvoru, češ, jaz
sem že opravil, sedaj pa ovsa v jasli!
Pripeljal je hosto. Andrej skoči hitro
k vozu, da bi s postrežljivostjo nekoliko
utešil očetov srd, a žal, da ga še ni
voznika.

»Gotovo se navlašč kje obotavlja«,
misli si hlapec in leno izprega konja,
da bi ga oče prišedši zalotil pri delu.

Toda konj je že pri jaskih, očeta pa le še ni.

»Poskušati me hoče«, meni hlapec in molče dela dalje. V tem stopi Jurij v hlev in vpraša: »Ali očeta še ni?«

»Na dvorišče jih ni bilo«, odgovori mu. »Morda so šli kar po oni strani v hišo.«

»Torej je konj sam pripeljal hosto?«

»Sam.«

Jurij umolkne in hiti v vežo.

»Ali so že prišli oče?« nagovori mater vznemirjen.

»Menda že«, oglasi se Reza iz sosedne sobe. »Voz že precej časa stoji na dvoru.«

»Da, konj je že davno v hlevu. Ali očeta še ni?« vprašuje sin nestrpno.

»Kako to?« čudi se mati. »V hišo ga še ni bilo. Zgovarja se kje na potu. Šimen ga je v pest dobil.«

»Oče bi ne pustili konja samega!« opomni sin resno. »Kaj pa, ko bi se jim kaj zgodilo?«

»Za Boga! Menda ne! Kje neki?« vikne žena, takoj na jok pripravljena.

»Mirujte vendar, saj najbrže nič ni! ... Jaz jim grem naproti!«

Rekši izgine iz veže.

Kakor splašen jelen drvi mladenič po gozdni poti naprej. Vedno težje mu utripa srce. Očeta pa le ne zasledi.

Skozi drevje začuje stok in ihtenje. Pospeši korake. Na zeleni ravnici tik poti zazre očeta in gostačevo Mano, klečečo poleg njega.

»Za božjo voljo! Kaj pa je?« vikne sin bolestno in se vrže ves obupen pred-nj na kolena. Vsa obleka je blatna, obraz krvav. Usta in nos krvavita.

Mani je nenaden vsklik kar sapo zaprl. Plakala je, da niti besedice ni mogla ziniti.

»Oče, oče!« vpije mladenič in ga tipa za roko, mu li še utriplje žila.

»Tiho bodi, Jurij!« opominja dekle. »Oče spé. Pusti jih, da se počijejo. Ta-le robec namoči v studencu, da jim otareva kri.« Rekši si potegne izza vrata svojo ruto.

Po bliskovo se vrne Jurij od studenca. Mana obriše bolniku z obraza sesedeno kri. Med tem sname še z glave svoj robec in pošlje zopet Jurija ž njim na vodo.

»Ali se niso še nič zavedeli?« vpraša jo, vrnivši se.

»Rekli so, da jim je izpoddržalo na tem-le kolovozu, kjer je pot nagnena. Padli so, in kolo jim je prsi pretisnilo in glavo ranilo. Konj je vlekel dalje. Oče pa so do sem-le prilezli. Za senožetjo sem začula njih klic in jih tukaj našla. Menim, da ni hudega. Le strah jim je vzel zavest. Kmalu bode bolje«, tolaži Mana Jurija, ki s solzami moči očetov blede obraz.

»Domov pojdi po ljudi, Jurij!« pravi mu, »a materi nikar vsega ne povej, da jim ne škodi!«

Izza drevja se prikaže Andrej in kmalu za njim Micka.

»Po voz pojdi, Andrej!« veli Jurij.

»Micka, ti pa teci naprej k materi in jim povej, da so oče padli, pa da bode kmalu bolje«, dostavi Mana.

Molče odhitita posla.

»Kaj bi bilo, ko bi tebe ne bilo blizu, Manica?« deje Jurij in z mokro ruto hladi očetovo ranjeno čelo. »Umrli bi na mestu.«

»Saj bi jih varoval angelj varih!« odgovori deklica; vidi se ji, da ji ne ugaja to vprašanje.

Oče težko sope; omotica ga ne zapusti. Molče mu strežeta. Drug drugemu si ne upata izraziti svoje bojazni.

Čez dobre pol ure leži bolnik doma na postelji. Zavest se mu še ni vrnila niti za hip.

»Kje pa je Manica ostala?« vpraša Jurij, ko med mnogimi ljudmi v sobi nje ne zagleda.

»Ko smo pred hišo pripeljali, vrnila se je nazaj«, pove Andrej.

Zopet zavlada tišina.

Juriju pa se je poznalo na obrazu, da mu nekaj ni všeč. »Robec je pa tukaj pustila!« izpregovori polglasno. Skoro nevoljen zapusti sobo, prepustivši očeta in mater, katera si je komaj opomogla iz nezvesti, oskrbovanju prisotnih ženic.

IX.

Miru odpira se prazno srce,
Rane zastarane sčasoma celi.

S. Jenko.

V nedeljo po krščanskem nauku je hodila Korenka gori in doli po polju in pregledovala domača in sosedna zemljišča. Treba je bilo, da si je boljše ogledala kmetijo, odkar je bolezen priklenila na posteljo skrbnega gospodarja.

Dospevša na razpotje, kjer se križata dve poti, opre si počasi roki ob ledje in se ozira sedaj nazaj na polje, sedaj proti domu, sedaj proti vasi. Časih zamrmra neumljive besede in se nemirno prestopi, pa zopet postoji in premišlja. Hud notranji boj vrši v njenem srcu.

»Pa grem!« deje naposled polglasno, poseže nehoté pod predpasnik, kakor bi česa iskala, in stopi dalje proti vasi. Težka ji je hoja, sramežljivo zre v tla, boječ se kakega odgovora. Dasi domačinka, ni premerila čestokrat te poti; hodila je le k fari v cerkev in v bližnje mesto, v vasi pa ni imela ničesar iskati, zato je žedela večinoma le doma. In sedaj, ko stopa vendar enkrat med »domače ljudi«, ne more se spomniti, kdaj je zadnjič tod hodila.

Jera je imela nekaj opravila v svoji veži, ko je Korenka mimo prikoralala.

Sama sebi ni verjela stara žena, da vidi Korenovo mater pred durmi. Tiho je stopila k vratom in pomolila glavo skozi, da bi se uverila, je li vid ne moti.

»Kaj neki to pomeni?« vpraša se na tihem in zmaje z glavo. »Da, Korenka je, prava Korenka...«, in zopet pošili izza vrat na cesto. Navlašč bi šla skrivaj za njo, ko bi je nujno opravilo ne oviralo.

Na klopi pred Lukanovo hišo sta sedela gospodar in Tomaž ter se pomenkovala o letošnji letini.

V tem se prikaže Korenka sèm izza ogla. Na mah zastane obema beseda in čudeč se spogledata.

»Dober večer!« pozdravi žena možaka.

»Bog daj, mati!« odzdravita oba h krati.

Korenka se vstopi pred nju. V silni zadregi je. Sama sebi je napoti; ne vé, kam bi obrnila oči in kam bi vtaknila roke. Nehoté si popravlja predpasnik in si ga gladi sedaj po tej, sedaj po oni strani.

»Lep dan je, mati«, nagovori jo Lukan, da ji pomore iz zadrege.

»Da, res lep dan je, da malo takih«, potrdi žena živahno ter vpre oči v moža.

»Da bi mogli pač otavo v takem vremenu spraviti pod streho!« želi si gostač in pogleda po travniku pred hišo.

»Bode že Bog dal!« méni gospodar.

»Vse lepo kaže; precej bomo imeli shraniti, če kaj vmes ne pride«, dostavi Korenka. »Toliko imam skrbij...« in bolestno se prime za glavo.

»Seveda, hudo je, ker je mož bolan«, pomiluje Lukan. »Vem, da ni lahko oskrbovati ženski toliko kmetijo, kakoršna je vaša.«

»Oj, kako pa je očetu?« vpraša gostač. »Kaj pravi zdravnik? Bodo-li že kmalu vstali iz postelje?«

»Kaj, vstali?« začudi se gospodinja in si otre solze. »Zdravnik nam ne daje mnogo upanja. Oj, kaj bode?«

»Mati, ne jokajte!« tolaži hromi Tomaž. »Bog bode gotovo naredil vse prav; kar v božjo voljo se udajmo! Je že moralo tako biti!« Glas mu zastane; solza se mu zasveti v očeh.

»Kako se je veselil Joža letošnje bogate letine — no: sedaj je pa tako...«, ihti žena.

»Saj pravijo, da ni sreče brez nesreče«, dostavi Lukan zamišljen. »Bog je dober; ničesar se ni treba bati!«

Vsi umolknejo.

»Kje pa imate Manico?« vpraša čez nekaj časa Korenka. »Tako davno je, odkar sem jo zadnjič videla.«

»V gornji hiši je menda«, odgovori Tomaž.

»Da, zgoraj je! Neke bukve bere. Pokličem jo doli, če treba«, dostavi gospodar.

»Grem pa rajša jaz gori«, preseka mu žena besedo in hitro stopi v vežo.

Mani je skoro knjiga padla iz rok, tako jo je iznenadila v sobo stopivša Korenka. Zardela je nekoliko in povešila oči.

»No, Manica, kaj pa delaš?« oglasi se žena ljubeznivo.

»Dober večer, mati! To-le knjigo po malem čitam«, odgovori dekle in dvigne oči.

»Prav je, tudi jaz časih kaj rada čitam. Nedeljski večeri so pravi čas za to, ker sicer kaj malo utegnemo«, pohvali jo mati.

»Mati! Sedite sèm-le!« in dekle ji ponudi stol. »Seveda, pri vas imate sedaj mnogo skrbij. Bog nam vedno pošilja nadloge.«

Solza ji kane na zaprto knjigo, katero drži v naročju.

»On že vé, kaj dela!« pokima otožna žena. »Kam pa bi zašli, ko bi nam nikdar ne potrkal na vrata!«

»On, ki vse vodi, obrnil bode tudi nam vse v srečo«, tolaži dekle.

Omolkneti.

»Manica, zakaj si pa zadnjič tako hitro zbežala izpred našega praga, ko ste očeta pripeljali?« pokara jo mati rahlo.

»Bilo je dovolj drugih ljudij, ki so pomagali«, izgovarja se dekle. »Meni pa se je mudilo na delo.«

»Ne vem, s čim bi ti mogla povrniti, kar si nam storila, da si rešila očeta...«

»Ne, ne, mati! Jaz jih nisem rešila, le prva sem naletela nanje.«

»Manica, to-le ruto sem ti prinesla...«

Mana postane resna. Molčé se zgane in čudno pogleda lepo svileni ruto. Debele solze se ji ulijó po licih.

»Mati, kaj pa mislite?« oglasi se jokaje. »Kako slabo sodite o meni!«

Korenka je zardela kakor kuhan rak. V prvem hipu jo je pograbila jeza, a spomnivša se, zakaj je prišla, izkuša pomiriti se.

Skoro trdo govoričenje nastane. Druga druge ni dobro umela, kaj hoče.

»Ako mi hočete izkazati kako uslugo, mati, prosim, da pozabi vaša hiša, kar je bilo doslej med nami«, deje naposled dekle. »Od tistega dné dalje nisem bila še srečna in zadovoljna.«

Korenki sili še boljše kri v glavo. Ne vé, kaj bi odgovorila. Jecljáje hoče opravičiti sebe in soproga, a vidi se ji, kako nerada se razgovarja o tem. Da bi bilo prej konec, ponudi zopet ruto.

»Mati, rekla sem, da tega ne morem vzeti. Dela usmiljenja plačuje le Bog sam«, brani se Mana.

Žena se posiljeno nasmehne in pravi: »No, bodeva že poračunili... Domov se mi mudi; večerjo treba pristaviti.«

Nekako čuden je bil poslov. Ne vem, kateri je bilo huje pri srcu, ko sta se razšli.

Jurij je stal na domačem pragu, ko je prišla mati od Mane. Ustrašil se je njenega resnega obraza, vedoč, da mu je nakana izpodletela, ker nikdo drugi, nego on je pregovoril mater, da je storila ta odločilni korak. Predno je dospela mati do njega, izginil je z mesta, ker skrivaj je hotel o tem govoriti ž njo.

»S takimi ljudmi je težko govoriti!« izpregovori mati po večerji, ko sta s sinom sama v hiši.

»Kaj pa je bilo?«

»Ruto sem nazaj prinesla.«

»Nazaj?«

»Čemu si me silil do nje?«

»Kaj pa je rekla?«

»Vzeti ni hotela.«

»Zakaj ne?«

»Ker je svojeglava.«

»Ali ni nič rekla?«

»Naše hiše zopet išče!«

»Ali ne sprave, prijaznosti?«

Mati omolkne. Sin jo je prekosil. Molče se odpravi mati v kuhinjo. Jurij je zvedel dovolj; tudi on zapusti sobo s tajnim smehom na obrazu.

Šel je streč očetu, ker nocojšnjo noč je bil on na vrsti.

»Micka pravi, da Andreja ni še doma«, deje mati stopivša v bolniško sobo.

Bolnik ne odgovori, tudi Jurij molči na te besede.

(Konec.)

Dolenjska železnica.

(Humoreska. -- Spisal Velimir.)

kateri vasi ima Burovžev Martin svojo rojstveno pravico, ne smem povedati. Še celó tega ne povem, kam pošilja otroke h krstu in kam nosi davke. Toliko pa že lahko razodenem, da preobrača s svojo Marjeto tisti kos slovenske zemlje, koder je malo vode in dosti vina.

Ni še dognano, v katerem zlogu je zidana njegova hiša. Oslovski hrbet pri tramovih, ribji mehur pri oknicah in gotski nosovi ob pristrešju spominjajo na pozno gotiko. Vendar se njegov letopisec potegne rajši za »rokoko-zlog«. Zakaj zaplankani fasadi s tolikimi okraski in lizetami, z mnogokotno rozeto v sredi, bogato obložena slamnata streha s predivom in deskami,

leseni hodnik v podobi galerije, zidane in lesene stene s tolikimi konzolami, četverkotna, jednostavna okna in bujne slike med njimi dokazujejo, da mora biti Burovževega Martina stavba iz prejšnjega stoletja. Slike je delal domači umetelnik, kažejo ti farnega patrona sv. Florijana, sv. Martina in sv. Margareto. Da pa opaževalcu ni potreba svetnika ugibati, zapisano je pod vsako podobo s ciklopskimi črkami: To je sv. Florijan itd.

Burovžev Martin je vreden tega bivališča. Ko se je priženil na to zemljico, ki obseza poleg hiše in vrta še dve njivi, odštel mu je njegov oče — kdaj ga je že slana vzela! — na roko dvesto starih dvojač, ki zdaj veljajo po šest

grošev, dva križavca pa jeden šmarni tolar.

In njegova Marjeta? Hvaliti jo in vodo v Savo nositi — to je jedno. Pridna je kakor mravlja in povija mu take otroke, kakor bi mu Bog pošiljal angeljčke z nebes. In pa toliko! Saj bode še s pratiko prišel v zadrego!

Skregala sta se le dvakrat, kar prebivata pod jedno streho. Jedenkrat sta prišla navskriž, ker je Marjeta hotela, da pusti na njivi za zelnik pet krajev, Martin pa je bil samo za tri. Drugič pa sta se sporekla neko nedeljo zjutraj, ko je Martin hotel iti neobrit v cerkev.

— Kakšen si pa? Brž se pojdi obrit!

— Danes se ne brijem, ker je nedelja.

— Kaj pa porekó ljudje?

— Saj se tudi ne brije Stopnikov Andrejče, ki je prišel iz Amerike!

— Kaj se sklicuješ na tega, ti pošast ti grda! Uh, še kleti moram zavoljo tebe!

— Bodem se že, no, sitnost sitna!

— Po »gospodih« se vzgleduj, ne po tem Andrejčetu! Le poglej, kako so gospod Šimen zmerom lepo obriti.

In s tem je Marjeta zaprla Martinu sapo. Vendar se je večkrat pokesala, da ga je zmerjala s pošastjo.

Sicer pa so prijetno tekli dnevi življenja Burovževemu Martinu. Ko bi ga sam cesar povabil na Dunaj, težko bi se ločil od svoje zemlje in kar je na nji; ni mu prišlo na misel, da se utegne komu drugemu boljše goditi. Takih rečij premišljevali ni utegnil in najbrže bi se mu zdelo brezuspešno ali celo nespametno.

Sedaj pa treba, da se predstavi »deus ex machina« naše povesti.

Nakrat se raztrobi po vasi grozna novica, ki je spreletela kosti in mozeg vaščanom, nekaterim celó mozgane: »Železnico bodo napravili pri nas; ravno mimo naše vasi bo tekla.«

To je bilo govorice, laži in resnice! Nekateri so se norčevali, nekateri zabavljali, nekateri kleli, nekateri smijali. Ko bi bila železnica živo bitje s prosto voljo, gotovo bi se branila z vsemi štirimi te vasi. Kdor je imel kaj zemlje, bal se je, da mu jo vzamejo za železnični tir. Kdor ni imel nič svojega, veselil se je, da nič ne izgubi. Drugi zopet so uganili, da jim bode železnica več škodovala, kakor koristila, nekaj bolj skritih in redkih pa je proglasilo železnico naravnost za peklenščkovo maslo. Toda stenografičnega zapisnika še ni v aktih županijskih in zato nam je mogoče zabeležiti le konec glavne debate, ki se nam je slučajno otel pozabljivosti. Skrekov Bastelj, ki je veljal za modrega, oglasi se raz ograjo županovega vrta, kjer je sedel:

— Železnice ne maramo, pa je!

— Jaz ne dam svojega svetá, oglasi se drugi, ki sedi na skladovnici županovih drv.

— Jaz tudi ne, pritrdi tretji, ki je ravnokar odtrgal rmeno hruško raz drevo in položil na zobe.

— Kaj pa, če nas gosposka prisili? popraša pomenljivo oče župan, sedeč na stolu pod hruško.

— Ne more nas. Svet je naš, kar je našega, oglasi se zopet Bastelj raz ograjo.

— Tako je! Bastelj je pravo povedal, ponavljajo drug za drugim. Skrekov Bastelj pa zakliče županu:

— Sedaj pa prinesi kaj mokrote, da železnico speremo.

To je bila beseda županu po volji! Zato tudi on pritrdi Basteljevi besedi o železnici. Iz župana je postal natakár.

Pri podrobni debati, ki se pa ni vršila pod hruško, ampak v hiši, čulo se je še marsikaj zanimivega. Oče župan je točil, možje so močili grla, in jezik se

je razvozlaval. Ugibali so tudi, kod ravno pojde železnica?

— Burovžev Martin bo najbolj revež, oglasi se Bastelj.

— Zakaj pa ravno on?

— Zato, ker bo izgubil njivo, nekaj vrta in hišo.

— Ni mogoče!

— Potlej sem pa jaz tudi v nevarnosti, oglasi se Martinov sosed.

— Kaj pak! Pa če ti tudi pusté hišo, vendar bode tvoje poslopje vedno v nevarnosti radi ognja.

— Lejte no, lejte! To je pa res, če je le res.

— Kar je res, je res. To je tako gotovo, kakor amen v očenašu, oglasi se tretji.

— Saj še ni bilo merivca le-sem!

— Kaj meniš, če ga ti nisi videl, da ga ni bilo? Pa ne jeden, trije so bili. Jaz sem jih pa videl.

— Ali Martin že kaj vé za to?

— Naj vé, ali ne! Polovica njegove hiše je že šla rakom žvižgat, reče Skrek.

— Druga polovica pa ribam góst. Ko sem bil zadnjič pri sodnji zavoljo nekega odpisa, povedal mi je tisti pisar, ki tam piše, da je že vse narejeno. Še plačevali bomo, pa debelo!

— Drugo je vse trdno, samo to ne, Tonče, ali si ti resnico povedal, odgovarja novemu govorniku pikro Martinov sosed.

In Tonče je vzel svoje besede na dušo.

— Ali bi se dalo kaj pomagati?

— Bi se, bi se, odgovarja Bastelj, ali kako, tega ni hotel povedati, vsaj táčas ne. Pomignil je z očmi in pogledal na mizo pri durih, kjer je sedel samo neki tujec. Oče župan jim je pozneje povedal, da je agent za vino in špirit.

* * *

Burovžev Martin in njegova polovica sta sedela tistega večera pred hišo: on

na tnalu, ona na pragu, otroci pa so se igrali in skakali okrog njiju. Zadovoljnost in sreča se je brala na vseh obrazih. Oče ravno pripoveduje najstarejšemu sinu Martinčku, kaj je tam za ono goro, ki je tako visoka. Martinček si je želel prilezti na ono goro, češ, da je tam prav blizu nebes.

— Ali, Martinče! v nebesa se pride tako hitro iz naše hiše, kakor z one-le gore.

— Potlej sem pa že rajši doma, oče! V tem se približa sosed.

— No, Martin, kaj nisi še nič slišal, kaj bodo napravili z nama?

Martin razteguje oči in usta in reče zamolklo:

— No, kaj neki?

— Le dobro se je naglej, hiše svoje! Še ta teden jo bodeš gledal, potlej ne več.

— Kaj ne poznaš sosedovih, Martinec? Saj vendar vidiš, da se šalijo, vtakne se vmes Marjeta.

— Nič navlašč danes, Marjeta! Samo resnico pripovedujem.

— I kaj pa je?

— Vse smo zvedeli, prav vse. Železnice se ne ubranimo. Graharju je pravil neki škrije oni dan, da je že vse zmerjeno. Prav zraven moje hiše pojde ta vrag. A ti si se nam najbolj smilil.

— Jaz — smilil? Zakaj?

— Kaj pa je, za pet svetih ran!

— Kar je, to je. Čez vašo njivo pojde železnica in še pol hiše ti bode požrla.

Tako, kakor sedaj-le, ustrašil se ni Burovžev Martin niti takrat, ko so ga nekoč po zmoti orožniki uklenili. In Marjeta njegova je bila bolj prestrašena kakor takrat, ko ji je Marjetica, najstarejša hčerka, padla v vodo.

— Oh — oh! Naša hiša je proč! Otroci, ali slišite?

In otroci so jokali, ker je jokala mati, a zakaj, vedel je morebiti le Martinek.

— Mati! Ali bodo vzeli tudi tega-le Martina z zida? popraša jokaje Martinek.

— Bodo ga, bodo!

— Pa našo njivico! Oh, tako lep ječmenček je . . ., tarna oče. Kam se obrnemo potlej?

— In tepka pojde rakom žvižgat, pridene sosed.

— Moj peteršiljček, pa meta in semenska repica, vzdihuje mati.

— Za naše žulje se bodo pokali. Kmet je res revež, toži Burovž sosedu.

— Martinec! Pojdi, pojdi h gospodu Šimnu, da ti kaj nasvetujejo! velí mu žena.

— Aha! Gospod drži z gospôdo. Kaj misliš, da ne vem?

— Oh, saj so tako dobri! Gotovo bodo pomagali.

— Veš kaj, Martinec, poseže vmes sosed, merivca se drži! Ta ima vse v rokah. Roko mu stisni malo, pa je. Rad se bode udal.

— Ta pa ta, sosed! Bog ti povrni ta svèt. Ako to ne pomaga, potlej je vse prazno.

Sosed se posloví. Burovževi pa se nekoliko potolažijo.

* *

Skrekovega Bartlja je Burovž obiskal še tisti večer. Ta mu je vse razložil, kako se je treba Martinu vèsti, da se mu posreči nameravani poskus. Spal pa je Martin tisto noč prav malo in še drugo in tretjo noč ne dosti, zakaj neprestano je mislil, kako bi pregovoril pričakovanega merivca. Ostali vaščani so majali z glavami in sklenili tako, da naj bi Martin vsekako podkupil merivca, ako se bode le dal.

V četrtek po tisti razburjeni nedelji pokaže se res merivec v vasi. Oblastno hodi po vasi, poprašuje sedaj tega,

sedaj onega, ogleduje hiše in vrtove, njive in travnike, naposled pa obstane pred hišo vaškega župana, ki stoji na pragu praznično oblečen, brez pokri-vala na glavi, ter neprestano upogiba svoj trdi hrbet pred »žolnirjem«.

— Vi ste župan, kaj ne? nagovori ga prišlec.

— Aha, gospod žolnir!

— Kako pa me poznate?

— I, kaj bi ne poznal takih gospodov? Saj sem bil že dostikrat v njihovi družbi.

— Ali se bode pri vas kaj dobilo za kosilo?

— Bode, bode, gospod žolnir! Kar noter stopite!

Merivec stopi v izbo in sede za mizo, z belim prtom pogrtno. Drugi domači so se skrivali, le mati županja je prišla parkrat v izbo, rdeča kakor kuhan rak.

— Saj sem dejala dedcu, naj sam nósi na mizo, jaz si ne upam v izbo. V kuhinji se človek tako pomaže. Pa je le dejal, da se moram jaz tudi pokazati gospodu.

Merivec se hudomušno nasmeja preprostosti matere županje ter odgovori:

— Kajpak, kajpak!

A županje ni bilo videti kmalu v izbi. Oče župan je moral biti tudi natakar, dasi bi bil danes rajši prepustil hčeram ali vsaj ženi ta posel. Merivec je razgrinjal svoje papirje, rekel županu to in ono, a oče župan je pritrdil vselej z običajnim: aha!

Naposled pa se je vendar drznil poprašati žolnirja:

— Vi pač veste, kod pojde železnica. Poveste pa neradi, kaj ne?

— Brez skrbi bodite, oče župan! Nič žalega se vam ne bode zgodilo.

Ta beseda je župana tako razveselila, da bi bil najrajši ob tla poskočil. In ko merivec po dobrem kosilu in močni kapljici vstane izza mize ter seže

v malho, kakor bi hotel plačati, prehititi ga župan:

— Nič ne iščite, saj še pridete!

In merivec pové jako zadovoljen, da pride popoldne zopet južinat.

Nato odhiti po vasi in se ustavi koncem vasi na vogalu Burovževe njive. Hitro vtakne v zemljo dva kolčka in napelje motoz od konca do konca. Še predno pa je hotel zabiti tretji kolček ravno na sredi Burovževe njive, prihiti Martin, ki ga je gledal do sedaj z ženo in otroki pri oknu, ter ga povabi, da stopi za trenotek v hišo.

— Ej stopite, stopite no malo v hišo! Saj vem, da vam je vroče in da ste žejni, kajpada!

— Sedaj nisem potreben, oče!

— Le idite le: ne bodete se kesali! Nekaj prav posebnega vam imam povedati.

— Kar povejte tukaj!

— Ne maram, da bi naju kdo gledal.

Merivec se nasmeje dobrohotnemu Martinu in stopi za njim v hišo.

Komaj pa prestopi prag, že ga obstopijo vsi, oče, mati in otroci. Na kolena pokleknejo pred njim in ga zaprosijo s povzdignjenimi rokami:

— Milostni gospod, usmilite se nas!

— Vstanite, reče merivec v zadregi.

Martin vstane in mu reče:

— Prošnjo našo lahko uslišite. Ne merite železnice čez našo njivo! Saj vam radi plačamo, kolikor hočete.

Merivec pogleda okrog sebe in skozi okna, da bi videl, ima-li kaj poslušavcev. Martin in žena pa mu oba pripovedujeta vso zgodbo o njivici in vrtu ter tarnata, kako hudo bi bilo za njiju družino, ako bi morali zapustiti hišo.

— Saj boste dobili plačano.

— Ali vi lahko naredite, da ostanemo v svoji hišici in pri svojih njivah.

— To je težka reč, ljubi moji!

— Nihče ne zve o tem. Le povejte, koliko bi radi?

— Ako res nikomur ne poveste?

— Še nikoli se nisem pridušil, zdaj-le se pa bodem. Kaj ne, Marjeta, da se smem? Lejte, gospod . . .

— No, petindvajset goldinarjev mi dajte, naj bode, ker se mi smilite.

Ali Martin še ni bil vesel, dasi so žena in otroci že hvalili dobrega žolnirja. Šel je iz izbe po denarje. A kakor je štel, naštel je samo petnajst goldinarjev.

— Gospod, petnajst jih imam, deset pa jih dobite, kadar prodam telička. Ako ne verjamete, pa telička vzemite!

— No, naj bode! reče merivec in spravi denarje v svojo listnico.

Nato vtakne v usta malo cvrtja, katero je mati pripravila, in izpije kozarec domačega tepkovca ter odide iz hiše.

Kolčke in motoz zgane in spravi v svojo torbico in stopa počasi za vrtovi do županove hiše.

Seveda so ljudje kukali povsod pri oknih in Martinovemu sosеду je bilo močno žal, da ni posnemal svojega soseda.

Burovževe so ljudje popraševali, a Martin in Marjeta sta migala le z ramama in odgovarjala:

— Ne smeva nič povedati.

Otroke pa sta tisti dan priprla v hiši, da ni mogel nihče do ljudij. Toda Martinek je zaklical pri oknu zvedavi sosedi:

— Botra! Naše hiše že ne bodo porlri. Oče so dali za to veliko denarja . . .

Merivec pa je južinal pri županu. Po južini popraša, ali bi se dobil kak voznik, ki bi ga odpeljal v mesto.

Župan mu ponudi svoj voziček. In ko merivec pové, da pride še več dni semkaj zaporedoma, reče oče župan, da mu rad vselej postreže s svojim vozičkom.

Ko stegne merivec roko po listnici, reče mu župan, da ni treba: Saj lahko še pridete!

In tako je ostalo.

Malo pozneje odvede županov hlapec tujca v mesto. Četrť ure pred mestom pa stopi merivec z voza in reče hlapcu:

— Sedaj pa le obrni in se vrni domov. Jaz imam še nekaj opravka v ti-le vasi. Ta-le papir pa daj Burovževemu Martinu, veš?!

Hlapec obrača na sredi ceste, a ni dobre volje in robata kletvica se mu izmuzne izza zobne ograje. Nič cvenka mu ni palo v roko.

Gospod merivec pa krene s hudomušnim obrazom po stezi, ki vêde naravnost v gozd.

Ko hlapec doma pripoveduje svoje dogodke in izroči županu rahlo zalepljeni papir, pošljejo takoj po Burovževga Martina.

— Ná, to-le ti je prinesel naš Jože od merivca.

— Kaj je neki?

— Najbrže kaka mapa ali ká-li? Ti že bolje veš, ker sta tako znana z merivcem.

Te besede županove spravijo Martinu vso kri v glavo. Počasi razmota papir in ga ponudi županu:

— Na, beri! Jaz ne znam.

Župan bere, kar je pisano na papirju. Njegovo rdeče, okroglo lice nakrat obledi kakor zid. Papir mu pade na tla.

V izbi pa je bilo dosti pivcev in nepivcev, ki so radovedno pričakovali, kaj jim pové pisani list? Tudi Marjeta je pripeljala svojega Martinka za roko in prinesla svojo Katrico v naročju za možem.

Župan se vsede k peči na klop.

— I, kaj pa je takega? poprašujejo vsi radovedni.

Županov fantek pa pobere papir in reče:

— Bom pa jaz bral.

— Le beri, Tonček, le! nagovori ga Marjeta.

In Tonček začne počasi skladati črko za črko.

— Ata, kakšna pa je ta-le črka? Te ne poznam.

— Vsaj preberi nam, kaj je, reče županja možu in potegne papir fantku iz roke.

— Jaz ne morem. Kdo drugi naj bere! odvrne župan.

— Tonček, pojdi po Skrekovega botra, pojdi! Reci, naj brž pride!

Bastelj prihiti nemudoma, prebere papir v jedni sapi in začne se porogljivo smejati:

— Ta nas je pa dal! O ti preklicana matika ti! Kdo bi si mislil? Koliko si mu pa dal denarja, Martine, da je tako vesel?

Vsi osupnejo. Burovža in njegovo ženo spreletavajo vse barve.

— Ti, županja, vzemi Burovški otroka iz naročja in vsede naj se, da ne omahne. Ti, Martin, pa se nikar ne ustraši preveč! Sedaj pa poslušajte!

Tako ukazuje Skrekov boter in potem bere:

Preljubi bedak! Ko to pismo prebereš, nikar si ne ubijaj glave, kako bi dobil nazaj tistih petnajst goldinarjev, ki si mi jih danes izročil, kar potrjujem. Železnica pojde brez mene in brez tebe. Zahvaljujem tudi tvojo ženo za cvrtje in tebe za tepkovec. Županu povej mojo zahvalo za prijaznost in županji za postrežbo. Tudi žandarjem lahko naročiš, da me gredó iskat, ako nimajo drugega dela. — Ako ima še kdo kaj preveč denarja, le naznanite mi, pridem kmalu. Vaš

merivec.

Pisatelj ima le še dostaviti, da je oni agent, ki je bil tisto nedeljo v županovi krčmi, drugi dan v mestni krčmi pripovedoval, kar je slišal pri

županovih. Neki lopov je to pripovedovanje poslušal in se s to novico okoristil tako, kakor ste ravnokar čuli. — Burovžev Martin pa še čaka železnice.

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

II.

Nonec Robovja, vasi, dober četrt ure oddaljene od Samovca, stoji še dandanes na pol razpadla koč. Zeleni mah se je razrastel po slabi slamnati strehi, šipe po oknih so zdrobljene, vrata so na stežaj odprta, vse je zapuščeno; podgane in miši gospodarijo po tesnih prostorih in križasti pajek je razgrnil po črvivem stropu in zamazanih stenah svoje umetelne mreže muham v nastavo.

Tedaj, ko se pričinja naša povest, stanovala je v tej koči ženska blizu petdesetih let, mati Pečarjevega hlapca Lovreta.

Nekega hladnega jesenskega dné, pred kakimi dvajsetimi leti, je prišla v Robovje mlada ženska. V jedni roki je nosila zavoj obleke, z drugo roko je pa vodila majhnega dečka. Ustavila se je pri Strahu, kjer so točili vino za denar, kakor je naznanjal nad hišnimi vrati viseči smrekov vršiček, okrašen z rdečimi, modrimi, zelenimi in rumenimi papirnatimi trakovi. Vsedla se je k mizi pri peči, in postrežni gostilničar je pred-njo postavil zahtevano merico vina.

Žena je natočila kupico, dala najprvo dečku, potem je pa sama nekoliko pila. Ko je še razlomila kruha ter ga dala

dečku in nekaj sama zavžila ter tako zadostila naravni potrebi, vprašala je gostilničarja, ki je že komaj pričakoval, da bi začela govoriti, kako se imenuje kraj in vas.

»Pravijo, da smo v Krajini, ne vem, če v suhi ali ka-li; vas so pa krstili Robovje, menda samo zato, ker je tako ob koncu doline«, hitel je odgovarjati preprosti gostilničar, vesel, da je pričela tujka govoriti.

Tujka je zopet umolknila. Po govorici je gostilničar sklepal, da je Gorenjka ali kaj takega. Za trdno pa ni mogel določiti, ker je premalo govorila, dasi je spoznal po govorici marsikoga, ki je prišel v njegovo gostilno iz tujih krajev.

Gostilničarja Straha je radovednost še bolj trla, ker je videl, da je žena tujka, morda daleč, daleč od Krajine, mogoče da celó izza deželne meje, in zvedel bi bil rad, kdo je in kaj išče v teh od Boga in sveta na pol pozabljenih krajih.

Da bi se vendar na kak način približal tej skrivnosti, začel je, kar se čisto zgodi, govoriti o vremenu in letini ter je izpraševal in pripovedoval — vse ob enem. Žena je izprva odgovarjala na kratko, počasi se ji je pa

jezik razvezal, da je zvedel Strah na posled vsaj nekaj.

»Od kod pa ste, žena?« vpraša Strah, ko se mu zdi pravi trenotek.

Tujka je bila v zadregi, kaj bi odgovorila; pravega ni hotela povedati, a lagati ni smela.

»Oh, daleč, daleč je moja domačija, tam pod visokimi snežniki sem jaz doma.«

»Kam pa greste?« vprašal je Strah, ki je bil nevoljen, da mu tujka neče naravnost odgovoriti.

»Kam grem? — Tega ne vem, le to znam, da grem, da moram iti proč iz domačije, daleč, daleč od rojstvenega kraja!« dejala je mlada žena z glasom, ki je naznanjal srčno bol in tugo.

»Zakaj pa greste tako po svetu? — Kaj ste desetnica?«

»Ne zamerite, da vam na to vprašanje ne odgovorim. Veste, vsak ima svoje nadloge in težave, o katerih nerad pripoveduje na okoli, in tudi mojih bridkostij in težav ni treba vsakomu vedeti?«

S tem se je tujka dovolj določno izrazila, da se mu ni treba vtikati v njene razmere.

»Čegav je pa deček?« vprašal je Strah, ki je na vsak način hotel vsaj nekaj zvedeti in ga je strašno jezilo, da ni pustila tujka do sebe.

»Moj!« bil je kratek odgovor.

»Kje ste pa pustili moža?«

Mesto odgovora je tujka globoko vzdihnila.

»Aha, možu je ušla!« mislil si je Strah ter se je popraskal za ušesi. »Ali ona ni nič vredna, ali pa on, ker beži tako daleč od njega.«

»Ali boste prenočili pri nas?«

»Seveda, kam pa hočem naprej? Bliža se noč in oblačiti se je začelo. Najrajša bi pa tukaj v tem kraju ostala

vedno, ako bi se našlo za-me pripravno stanovanje.«

»To pa to, žena; le tukaj ostanite, stanovanje se bode pa že dobilo. Moj sosed ima prazno kočico konec vasi, seveda malo samotno je tam: tam notri bodeste lahko bivali. Ravno pred štirinajstimi dnevi so pokopali gluho Marijanko, ki je osebenkovala na Selišču, kakor se kočica imenuje. Tam bodeste lahko stanovali, dokler bodeste hoteli, samo šteti bodeste morali vsake kvatre nekaj krajcarjev; vedite, kar tako zastonj ne dá moj skopi sosed Potiskavec, posebno takim ljudem ne, ki jih ne pozna.«

»Saj rada plačam, zastonj še nečem ne!«

»No, no, saj nisem rekel, da bodeste morali ravno v denarjih plačati. Pri Potiskavcu bodeste lahko tudi odslužili, ker mu po letu nedostaje delavcev, in bode še bolj zadovoljen, ako bodeste tako odslužili.«

»Ali bi pa morda Potiskavec ne hotel prodati kočice?«

»Kdo bi jo pa kupil?« vpraša Strah, čudeč se.

»Kupim jo jaz, ako je na prodaj in ni predraga.«

»Vi jo kupite? — Kupite jo prav lahko, to vam rečem, ako imate denar, da lahko takoj plačate. Potiskavec ne upuje rad. Koča, ali kakor mi pravimo, bajta na Selišču je na prodaj vedno, ako se najde dober kupec.«

»Denar je takoj pripravljen, samo glejte, — in to vas lepo prosim, da kočica ne bode predraga: naredite pošten kup, in jaz takoj plačam. Usmilite se me reve, saj veste, da je ženska sama v tujem kraju, kjer nikogar ne pozna, kakor izgubljena ovca, in lahko bi me vaš sosed osleparil. Vi naredite ž njim primeren kup in hvaležna vam bodem vedno.«

Strah, vesel, da mu tujka tako zaupa, obljubi takoj vse.

»Ako hočete, grem pa po soseda, da naredimo kup.«

»Le idite, da se prej zmenimo za kočo, da ne bodem dalje pri vaši hiši za nadlego.«

Strah je šel po soseda.

Tujka je zopet globoko vzdihnila ter dejala sama pri sebi: »Dovolj daleč sem šla, naprej ne grem več, zvedel ne bode nikdo, kje sem. Moj Bog, saj je to dovolj kazni za-me. O, kako sem nesrečna!«

»Mama, jaz ne morem več hoditi, tukaj ostaniva«, reče deček skoro jokajoč.

»Nikar ne bodi žalosten, Lovro, saj ostaneva«, dé mati in ga poljubi.

»Oh, mama, zakaj pa greva vedno naprej?«

To vprašanje nedolžnega otroka jo bridko gane; iz očíj se ji ulijejo solze.

Ko deček vidi, da mati joka, zajoče še sam, ne vedé, zakaj. »Oh, mama, saj vas imam rad, nikar ne jokajte«, zaprosi deček ter se oklene z ročicami okrog vratú.

»Jaz te imam tudi rada«, dé mati ter ga pritisne k sebi.

Sedaj stopi Strah s Potiskavcem in še jednim možem v sobo. Kmalu se domenijo, gredo skupaj s tujko pogledat kočo ter naredé kup: tujka odšteje 120 gold., in Selišče je bilo njena last.

Tako je dobila tujka v Robovju lasten dom, kamor se je vselila takoj drugi dan po prihodu.

Ljudje so govorili mnogo, mnogo o čudni tujki, ki ne pové, od kod je in zakaj je prišla, zlasti pa, ker je takoj kupila hišo in kar naglo plačala. Jedni so jo sodili dobro, drugi slabo, seveda pravega ni uganil nihče. Počasi se je udomačila, in ko so ljudje videli, da je poštena in pridna, nehali so o njej slabo govoriti. Med ljudi ni zahajala,

ako ni morala. Najela je njivo, katero je obdelovala, in kadar je sama pode-lala, šla je tudi drugim pomagat, ako jo je kdo prosil.

Njen sinek Lovro je hodil pridno v šolo in cerkev. Bil je prav marljiv deček, ki se je pridno učil in lepo vedel, da so ga ljudje prav radi imeli. Ko je nehal hoditi v šolo, pasel je pri Pečarju ovce, in ko je dorastel v mladeniča, ostal je tam za hlapca.

Leta tekó. Hitro in neprestano tone dan za dnem v neizmerno morje časa. Leta starajo človeka: iz malega dečka doraste krepak mladenič, iz šibke deklice vitka mladenka; čvrstemu možu pobelijo leta lase in marljivi ženi vrežejo ostre in resne gube na obraz.

V dvajsetih letih je postal mali Lovro čvrst in nadepoln mladenič, veselje in ponos materi. Lovro ni bil le lep mladenič, ampak tudi blag in priden, ki si je ohranil v nevarnih mladih letih nedolžno srce in čisto vest.

Pečar ga je imel rad in obdržal ga je v službi še potlej, ko so mu otroci že toliko dorastli, da so že lahko pomagali. Zanesti se je smel nanj kakor na-se, zakaj Lovro je skrbel za korist gospodarjevo, kakor bi mu ta bil oče. Poštenega in marljivega človeka cenijo povsod in vsegdar.

Kot bližnji sosedje so se Pečarjevi in Samovski često obiskovali. Dostikrat je kateri kaj potreboval in šel je iskat k sosеду, posebno ker so si bili tako na roko. Pečar je vprašal za svet Samovčana, Pečarica Samovšco itd., in tako so bili vedno v prijateljskem občevanju.

Ni čuda torej, da sta se Lovro in Anica dobro poznala. — Samovčanova Anica je bila kaka tri leta mlajša od Lovreta. Bila je izmed onih deklet, ki se odlikujejo ne samo po zunanji ličnosti, ampak tudi po dušni lepoti in

kreposti. Srce je podedovala po materi, a v vsem drugem je bila bolj očetova. Samovčan jo je imel rad, akoravno bi bil mnogo rajši videl, da bi mu bil ostal sin živ in bi bila umrla Anica. Vsakemu očetu, kateri nima moških naslednikov, dene bridko in hudo. Boji se vzeti v hišo tujega mladeniča za sinovca, zakaj kdo vé, kakšen bode: bode-li vreden naslednik ali ne, bode-li znal ohraniti, kar si je prihranil on s trdom in težavo mnoga leta, ali ne bode marveč brezskrbno zapravljaj ter tako pahnil v revščino sebe in svojo ženo in v nič spravil hišo.

Samovčan se je pač moral tudi na to vprašanje ozirati, a posebno ga ni skrbelo. Mislil si je: Bog bode že tako preskrbel dobrega človeka. Kar spravi pogovor z Borovščakom njegove misli na določeno pot.

Drugi dan po sejmu je bil Samovčan prav zgovoren. Menda je hotel popraviti, kar je s tridnevnim molkom zamudil. Toliko je imel povedati, kakor da bi že dolgo ne bil videl svojih ljudi.

Anica in mati sta sedeli popoldne v sobi. Anica je nekaj krpala, mati je pa pripravljala krompirja za večerjo, ker ni bilo nujnejšega dela. Hlapci in dekle so pospravljali na travniku. Samovčan je pa hodil okoli poslopja, ogledujoč, kje bi najbolj trebalo poprave.

»Ti, Anica«, izpregovori Samovčanka, »sinoči je oče nekaj govoril o ženitvi.«

»Kdo se bode pa ženil?«

»Nič ni prav povedal, samo o Borovščakovem sinu je nekaj govoril, če ga poznam, kakšen je, in tako naprej.«

»Katero bode pa vzel?«

»Nič ne vem, nič ni hotel povedati; mogoče je pa, da misli tebe omožiti?«

»Ali mene?« začudi se Anica.

»Jaz vsaj mislim tako, pa čakaj, saj bode oče sam povedal, ker gre noter.«

Po teh besedah vstopi Samovčan v sobo ter sede na stol. Anica je molčala in je premišljevala o tem, kar je spomnila mati.

»Ti, Anton, kje se bode pa Borovščakov sin oženil?« vpraša Samovčanka moža.

»Oh, ti tresek ti, prav pozabil sem povedati! Včeraj sem se peljal pri onem bogatem Borovščaku iz Brloga od Ribnice tje do sv. Trojice. Ker je dolga pot, menila sva se marsikaj, in tako sem mu tudi povedal, da bodem moral jemati zeta, ker mi je sin umrl. On pa, ker ima sinov več nego prstov na roki, ponudil mi je jednega, Dominka, ali kako mu je že ime. Jaz sem si mislil: denarja prinese seboj dosti, in ker je oče dober gospodar, bode tudi sin, in tako sem obljubil Anico njegovemu sinu. Na Vnebohod prideta s sinom pogledat in takrat se bomo za trdno zmenili.«

Globlje je povabila Anica svojo glavicico. Hitreje je vbadala iglo, hitreje ji je tolklo mlado srce. »Omožiti me hočejo, omožiti!«

Samovčan in žena sta se razgovarjala o možitvi misleč, da Anica pazno posluša, a ona, dasi je čula besede, ni jih razumela, ker ji je bilo preveč čudno pri srcu. Vzdrami se še le, ko jo vpraša mati:

»Kaj pa ti porečeš, Anica?«

»Nič, mati!«

»Nič? — ali se tako rada možiš?«

»Mati, jaz se ne bodem možila?«

»Zakaj se ne bodeš možila?« vpraša jo oče.

»Zato, ker se nečem.«

»Ti, dekle, možila se ne bodeš nič preje, nič pozneje, kakor takrat, ko ti oče poreče!« dé nekoliko osorneje Samovčan.

»Oče, jaz se ne bodem možila«, reče Anica precej pogumno.

»Jaz ti pa rečem, da se bodeš!«

»Pa zakaj že sedaj? Ali niste vi več dovolj trdni? Kaj ne znate več gospodariti, da že sedaj iščete novega gospodarja na Samovec?«

»Ti, dekle, ti tega ne razumeš. Jaz bi: ne rečem, da bi ne gospodaril še nekaj let na Samovcu, ako bi vedel, da se bode prav takrat dobil kak priden in denaren mladenič, ki bi te hotel vzeti in priti na Samovec. Priden in denaren ženin se pa ne dobi vsak dan in ker so tako redki, moramo se ga prijeti takrat, kadar pride.«

»Oče, jaz še lahko čakam.«

»Molči, čakati ti ne bode treba! Prišel bode snubač, Borovščakov iz Brloga, in njegova bodeš.«

»Oče, jaz ga ne poznam«, dejala je Anica vsa žalostna.

»Kaj je za to? Časa je še dosti, da se spoznata! Ali pa misliš, da te bodem izpraševal prav sladko: ali tega poznaš? ali tega hočeš? ali ti je oni všeč? Tisti bode tvoj mož, katerega ti bodem jaz izbral.«

Ko je Anica videla, da se mora tako zgoditi, kakor oče hoče, dasi je vse drugače, kakor si je mislila sama, začele so ji solze kapati na šivanje.

Mati, ki je vsegdar rada potegnila s hčerjo, bila je takoj ganena, ko je videla jokajočo hčer. Zato reče možu: »Pa nikar tako ne hiti z možitvijo, ako se Anica še neče možiti; saj vidiš, kako ji je hudo.«

»Kajpada, še tega je treba, da jo ti tako lepo zagovarjaš! Tudi ti si tako neumna, da bi zaradi njene trme opustila tako ugodno priliko, kot je sedaj. Ako bi se tako delalo na Samovcu, kakor bi hotele vedve, prišli bi daleč.«

»Oče, počakajte še malo!« reče Anica, ko je videla, da ima mater na svoji strani.

»Preklicani babi, gotovo sta se zme-nili, da bodeta meni kljubovali! Pa le kljubujta, zgodilo se bode vendar tako, kakor jaz hočem!«

Ko je Anica spoznala, da je vsaka besedica zaman, da se trmasti oče ne dá nič pregovoriti, pobrala je šivanje in je šla v svojo sobico, kjer se je na skrivnem lahko zjokala. Vsedla se je na stol k odprtemu oknu in je s solznimi očmi gledala doli v dolino in na bližnje vasi z belimi cerkvami. Kako lepo je bilo vse, kar je gledala, a v njenem srcu je bila bridka žalost! Doli v sobi pa sta se pogovarjala oče in mati in Anica je lahko slišala vsako besedico, ki jo je izgovoril razjarjeni oče.

»Misliš, da ne vem, kaj ima, da se tako brani možiti?« reče Samovčan.

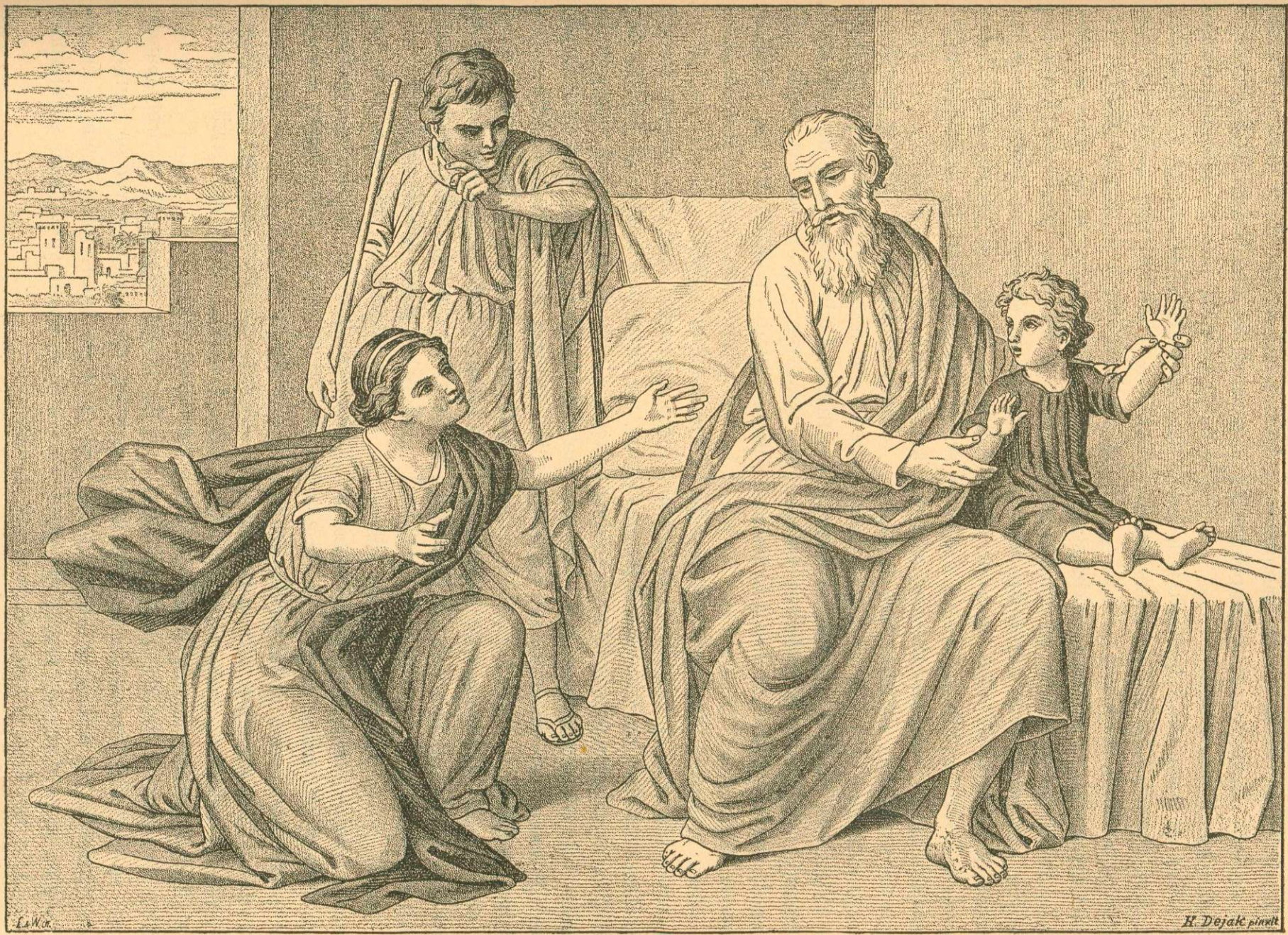
»Kaj neki?«

»Le naj ne misli, da sem tako neumen in slep, da ne razumem in ne vidim, po kaj hodi oni pritepenec k nam gori!«

»Ne govori tako nespametno! Kdo neki bi hodil radi nje sem na goro?«

»Ravno on, ta grdi pritepenec, Pečarjev hlapec. Še le sinoči sem to prav zapazil, sinoči so se mi oči še le dobro odprle. Mislil sem, da hodi res po kakih opravkih sem na goro: sinoči sem ga pa naletel. Ko sem ga vprašal, kaj dela tako pozno pri nas, ni mi precej odgovoril, ampak še le čez nekaj časa rekoč, da ga je poslal Pečar vprašat, ali sem volil prodal. Rekel mu nisem ničesa, akoravno sem vedel, da se laže. Potlej sem pa povprašal vaju, je-li bil tukaj, pa ti si mi brž odgovorila, da ga ni bilo. Dekletu je pa kri kar obraz zalila — dobro sem videl — ter je molčala, ker se ni hotela zlagati, pa tudi ne resnice povedati. Samo zaradi nje hodi sem gori.«

»Na Lovreta da bi Anica mislila?«

Prorok Elizej obudi sina žene Sunamljanke.

»Da, da, zato se tako brani močiti; Bog vé, kaj ji obeta in kako jo nadleguje, da bi ga vzela — ta pritepenec, o katerem nihče ne vé, ali je poštenih krščanskih starišev sin.«

»Saj ni mogoče. Jaz nikakor ne morem verjeti, da bi se naša Anica ozirala na tega hlapca.«

»Verjemi ali ne verjemi, koklja stara, ki si že slepa in gluha, da dekle za tvojim hrbtom počne, kar hoče, kadar mene ni doma. Toliko časa je odpiral ta Lovrič vpričo tebe svoj medeni gobček, da je deklino ob vso pamet spravil in da ona še sedaj ne mara za svojo srečo.«

»Pojdi se, pojdi s svojimi neslanimi čenčami solit! Kdo ti bode kaj takega verjel, kar mi kvasiš o Anici in Pečarjevem hlapcu!«

»Jaz ti ne rečem nič drugega, kakor da bodem onega pritepenca, kadar še pride na Samovec, kar razčesnil kakor poleno, deklino bodem pa premlatil z brezovko, kakor desetletnega paglavca. Naj se ogiblje naše hiše, sicer se mu ne bode dobro godilo!«

Po teh besedah je ostavil Samovčan hišo in je mahnil čez vrt in travnike doli na Robovje.

Anica je pri odprtem oknu slišala vsako besedo ter je tudi čula, kako je oče zažugal Lovretu. Vedela je, da oče ne prizanaša, kadar je razjarjen. Za-se se ni bala, a v skrbah je bila za Lovreta. Nikdar ni mislila poprej, da je storila kaj hudega, ako je izpregovorila ž njim kako besedo. A sedaj! Rada bi bila zato sporočila Lovretu, da ne sme več na Samovec. A sama ni smela iti k Pečarju, koga drugega poslati pa se ni spodobilo, ker tega ni smel nihče vedeti. Imela je pa trdno voljo, da bode pokorna očetu, ako bi bilo tudi treba žrtvovati mnogo.

Ko tako premišljuje, začuje se glasen vrisk od gozda in pokanje z bičem. Anica takoj spozna, da je Lovro. Vedela je namreč, da vozi Lovro listje iz gozda, tudi je poznala njegov glas in pokanje njegovega biča. Kadar je vozil mimo Samovca, koder je bila kolovozna pot iz gozda, zaukal je vselej glasno ter pokal z bičem, da se je čulo na Samovec, k Pečarju, na Robovje, dalje po dolini in še celo v nasprotno goro. Anica se je ob taki priliki časih ž njim srečala in povedala sta si mimogredé kaj malega.

Danes je hotela to priliko porabiti, da bi mu naznanila, kaj se je zgodilo in mu naročila, naj ne hodi več gori na Samovec. Steče na vrt, kakor bi imela nekaj opraviti. Ko jo zagleda Lovro, požene lene voli, da bi bil kmalu blizu vrtove ograje.

Ko privozi Lovro do Anice, ustavi voz ter pristopi k plotu. Bil je lep mladenič, zlasti pa ga je krasil njegov mili in odkritosrčni pogled, ki je pričal, da biva v njem dobra duša, da bije v njegovih močnih prsih pošteno srce.

»Anica, sinoči so me pa oče dobili na vrtu, ko sem se vračal«, reče Lovro.

»Vem!« odvrne žalostno Anica.

»Zakaj si pa tako žalostna in še objokane oči imaš?« vpraša jo sočutno.

A ona ni mogla odgovoriti, bilo ji je prehudo v srcu.

»Anica, ali so te oče zmerjali ali še celo, kar Bog varuj, topli radi mene?« vpraša on dalje.

»Meni niso dejali nič, a proti materi so rekli, da ne smeš ti več na Samovec, da se ti ne bode dobro godilo, če te pri nas dobé, in silno hudi so bili nad nama.«

»Saj ni tako hudo, ne; oče so bili gotovo slabe volje, pa so se nad mano znosili, ker se nad drugim niso mogli.«

»Hudo, hudo in še dejali so...« beseda ji je zastala in solze so jo polile.

»Kaj so dejali? Govôri!« reče nestrpno Lovro.

»Dejali so, da se bodem morala mo-
žiti.«

»Možiti?« — začudil se je in speklo ga je hudo v srcu; »možiti, možiti...« ponavljal je počasi.

»Da! omožiti me hočejo in naš oče — saj jih poznaš...«

Bič odpade Lovretovim rokam, tako ga je prevzela ta novica. Sam ni vedel, kaj bi rekel. Ko sta molčala nekaj časa, vpraša Lovro otožno:

»Anica, ali se pa tudi res hočeš mo-
žiti?«

Dekle zajoče bridko, a kmalu se umiri ter reče:

»Jaz ne maram in se bodem branila. Boga bodem pa prosila, da odvrne to nesrečo od mene.«

»Tako je prav Anica«, reče Lovro. »Brez božje volje niti vrabec ne pade s strehe, in ako Bog hoče, da se vzameva kdaj, vzela se bodeva, in naj tudi oče stori, kar mu drago. A povej mi vendar, katerega ti silijo?«

»Borovščakovega, so rekli, pa ne vem prav, katerega. Jaz ga ne poznam.«

»Borovščakovega? No, saj se bode zvedelo hitro.«

»Oh, Lovro, ne zameri, a povedati ti moram, da ne smeš k nam prihajati. Ti ne poznaš mojega ostrega očeta. Jaz se jih bojim, bojé se jih mati, bojimo se jih na Samovcu vsi in nihče se jim ne upa kljubovati, tudi ti jim ne smeš, če ne, bodo še bolj hudi na-te. Idi jim izpred očíj, kjer moreš, in tako

bode najbolje. Bodiva pokorna, saj so moj oče!«

Lovro ni vedel, kaj bi rekel. A ko tu stoji s povešeno glavó, začuje se klic iz hiše: »Anica!« Anica se nekoliko prestraši, pa hitro se zavé in reče polglasno: »Mati me kličejo, iti moram. Z Bogom, Lovre!« in steče v hišo. »Z Bogom!« reče za njo tudi Lovro in udari po volih, da so potegnili krepko voz po kolovozu.

Žalosten je bil Lovro, ko je vozil navzdol k Pečarju. Ni se več razlegalo ni pokanje, ni vriskanje. Tih in žalosten je prišel domov. Izprva ni moglo nič vdobrovoljiti sicer veselega Lovreta; tih in žalosten je bil pri delu, malobeseden pri jedi. Občutil je prvič grenko resnico, da ne gre človeku vedno vse po volji, da ima življenje za človeka tudi mnogo trnja, da ga zbada časih, ker je on sam kriv, pa tudi, če ni kriv. Cutil je, da je v resnici revež, skoro berač, ki ima samo svojo dobro vest in krepko roko, drugega pa nič. Na katerega človeka naj se zanese? Še Anica se mu utegne odreči in udati očetovi sili. In potem? ... O neusmiljeni ljudje! ... »Pa saj še ni vse izgubljeno. Ne, ne, upam še. On, ki je naredil pastirja za kralja, zakaj bi mene ne privêdel na Samovec!«

Tako se je polagoma tolažil Lovre in sklenil, da bode hodil vedno po pošteni poti, in že mu je bilo žal, da ni vselej poslušal svoje vesti dosedaj. »Ako bi ne bil šel na večer gori na Samovec, ne bil bi me dobil Samovčan. Torej bodi mi to zaslužena kazen!«

Lože je bilo Lovretu. Lep sad dobre vzgoje in udanega srca! (Dalje.)

Slepčeva prošnja.

Zivljenje dije krog in krog,
Poljublja zemljo žarek topel,
Pomlad objema vrt in log.

Na oknu cvet mi je takoj
Z opojnim duhom stan zasopel,
Prepeva z vej mi ptičev roj.

A kaj je meni log in vrt,
Kaj pestri cveti, solnce zlato!
Pogled je moj na vek — zaprt.

Ko trosi vigred cvet na cvet,
Nebó rosi, obseva trato,
Spomin mi vstaja jasnih let.

Takrat ni vonj, ni pesmij vir
Ne téši v srcu mojem bóli —
Silnejši vliva vanj nemir.

Takrat v nebo kipé prošnjé:
Očem zakrivaj svet okoli,
A manj mi čuti naj srcé!

A. M.

Mati sunamljanka.

V skalah sivih vrh Karméla
Moli k Bogu Elizéj:
Naj ne zabi Izraela,
Vrage pôdi mu od mej.
Gjezi pa, ko prorok moli,
Zre v prostrane krasne doli.

Pa zakliče sluga zvesti:
»Učenik moj, Elizéj,
Kmalu, kmalu bo na mesti
Sunamljanska žena, glej!«
»Gjezi«, prorok dé, »le tēci,
Sunamljanki k meni rêci!« —

»Žena, kaka želja žēne
Tebe v skale in goré?
Kaj v samoti iščeš mēne,
Ali stiske te moré?
Trē soproga bolečina?
Ali bol ti davi sina?«

Pa zastoče, pa zajoče
Sunamljanka govoreč:
»Ki ljubila sem ga vroče,
Sina, prorok, nimam več:
Trupelce leži mu hladno,
Tarnam jaz in oče jadno.«

»Ti, ki videl si, mož sveti,
Starost mojega možá,
Sprosil si v molitvi vneti
Sina nama od Bogá.
To mi tudi zdaj je porok,
Da vzbudiš mi dete, prorok!«

»Brž podplate si natvezi,
Stopi v Sunam in poglej;
Ne obstajaj s potom, Gjezi«,
Kliče slugi Elizéj;
»Palico, ki služi meni,
Dečku na obličje deni.«

Sunamljanka pa zajoče
In se mu oklene nog:
»Čul je tvoje klice vroče,
Sina dal je meni Bog —
Vzdihni k njemu vzdihe svoje,
Pojdi, vzbudi dete moje!«

Speje prorok s Sunamljanko,
Sveti starček Elizéj,
Da osreči blago znanko,
Ki ga je gostila prej:
V izbi res je sinek mrtev,
Blede smrti zgodnja žrtev.

Prorok vhod zapre stanice
In čez dete se prostrē,
Dene k licu svoje lice,
Čez roké roké razpnē.
S svojim srcem greje dete,
Diše v ude mu ogrete.

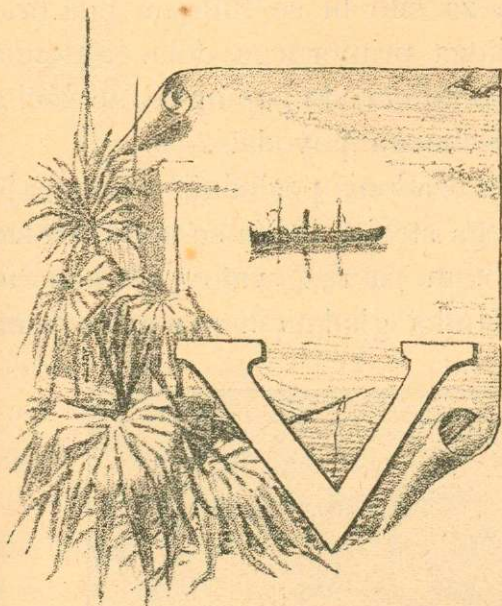
Tam sloni, se ne utruđi,
Sope v dete — dete spi —
Kar zasope dete tudi —
Dete mrtvo — oživi — —
Mater prorok dá pozvati:
»Vzemi drugič dete, mati!

A. H.

Nekaj slik iz tujine.

(Napisal *Kozma.*)

edno zamišljeni, gospod Petriche, vedno zamišljeni! Čemu neki? Za dobre pol ure odplove naš 'Belfast', in potem naj se gre solit — ta Evropa! Veseli, gospod Petriche!»

»Da, prav bi bilo tako, ko bi moglo biti, dragi gospod Moulin; pa kaj hočete — dom je dom.«

»Res je tisto; a ravno dom nam seka večkrat najhujše rane. Ali ni torej veselo, da imamo dom za hrbtom?«

»Ne smem ugovarjati. Probatum est. A veselja ne morem vzbuditi v srcu. Da bi le bili že kmalu v Ameriki: tam bodem vesel.«

»Belfast« — velika angleška ladija — je stal v zalivu pred Liverpoolom in hotel odriniti za pol ure. Na ladiji je bilo zaradi tega živahno gibanje, a tudi okrog ladije je vse mrgolelo malih čolnov, ki so dovažali potnike. Bilo je spomladi l. 18... Na krovu sta stala naša dva potnika — znanca — skupaj in zrla v zanimivo motanje okrog ladije in razne prizore, ki so se jima razvijali pred očmi.

»Povedite, gospod Petriche, povedite, kaj vas goni v Ameriko? Saj ste mi že pravili, a ne vem več dobro.«

»Kaj me goni? Domovina moja, kdo drugi! Delal sem za domovino in se trudil zanjo kot njen zvesti sin, a za to delo sem dobil vedno le nehvaležnost za plačilo. Podtikali so mi slabe namene, grdili pred svetom moje ime; da sem se držal trdnih in starih načel svojih očetov in svoje vere, to mi je nakopavalo zasmeh... sploh, vse delovanje za narod mi je donášalo samega trnja, a drugim, ki so znali le kričati, za narod pa niso ničesar storili, cvetele so rožice najlepše slave. Tedaj sem si mislil: »Ali sem norec? Za moja dobra

dela in za mojo poštenost me bodele vi topli?« In spravil sem nekaj imetja v denar, vredil svoje stvari in hajdi po svetu — proč od nehvaležne domovine!«

»Socius dolorum. I mene je trlo tako. Pa kaj je neki po svetu, da ne bi bilo poprej na Francoskem! Bil sem ud poštene zmerne stranke in sem delal za domovino kot pisatelj. Ej, tega mi ni bilo treba, saj lahko živim brez peresa! Veselje in ljubezen do domovine sta me priganjala. Pa moje pisateljevanje ni ugajalo nasprotni stranki. Strašno je delovala zoper mene, s psovkami me obsipala, ščuvala še moje prijatelje in znance, in naposled so me naznanili še policiji, češ, da sem sovražnik republike, ker razširjam monarhistična načela. A jaz sem pisal samo, da je treba pokorščino skazovati postavni vladi. Začela se je preiskava proti meni, a jaz sem jo popihal čez mejo in grem v novi svet, kakor vi. A kakšen narodnjak ste vi, ako smem vprašati?«

»Jaz sem Slovenec«, gospod Moulin, »moje ime Petrič je slovensko.«

»Evo, gospod Petriche, naju družī ista osoda! A jaz sem mislil dosedaj,

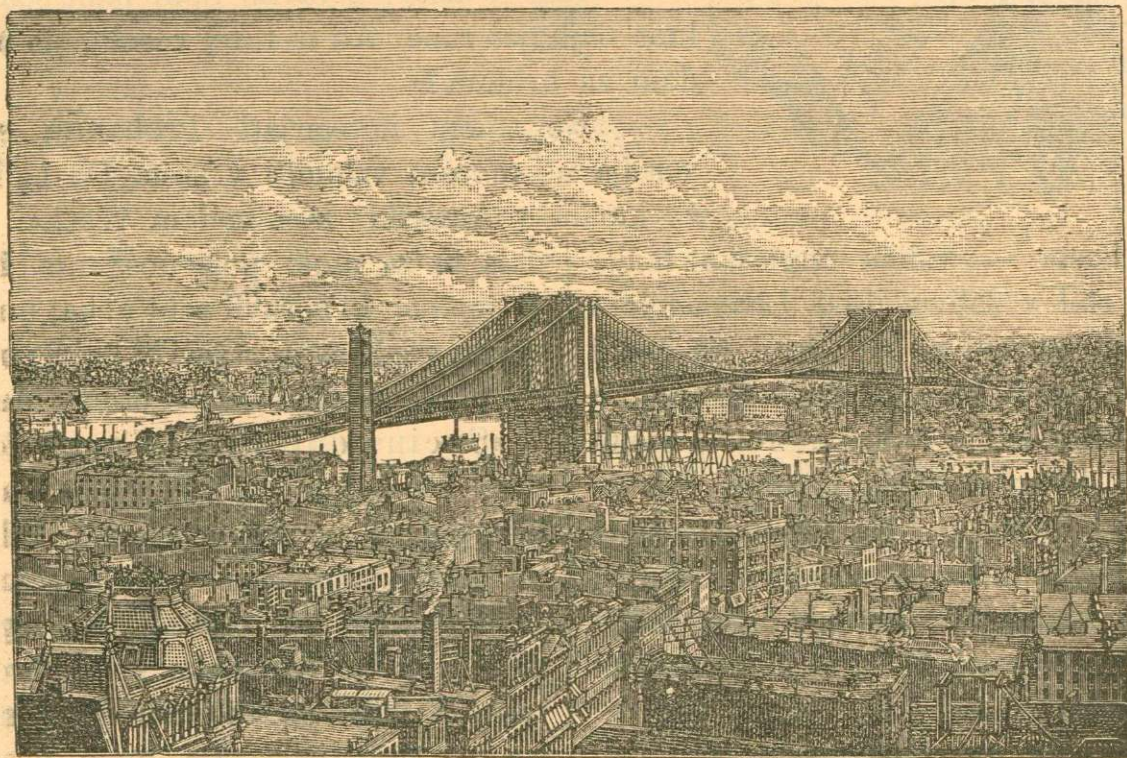
da so samo Francozi taki. Kaj ne, Slovenci občudujete Francoze in jih posnemate?»

»Pač v slabih rečeh, a v dobrih ne.«

Tako se je razpletal govor našima znancema, katera sta se slučajno našla in zaradi jednake usode postala prijatelja. Prvi je bil Slovenec in drugi Francoz. Oba sta bila nekdanj vrla rodoljuba, a ko sta se bila naveličala domačih napadov, sklenila sta iti po svetu,

živeti za-se in pozabiti domovine. Bila sta oba dovolj bogata moža, da se jima ni bilo treba strašiti dolge poti okrog sveta, a za silo bi se tudi ne bila branila kakega primerne delo. Sklenila sta, da potujeta skupaj in se ne ločita brez posebnega povoda.

Kmalu zadoni poslednjič znamenje iz parnega stroja, ladija se nekoliko zasuje, potem pa reže valove po kanalu. Naša potnika gledata nema s krova na

New-York.

velikanska mesta, nad katerimi se vlačijo dim iz tisočerih tvorniških dimnikov. Polagoma jima izginejo izpred oči in le morska površina se kaže na vseh straneh. Pustita otok Manski na desni, nesrečno Irsko pa na levi strani in na atlanškem oceanu zakličeta še: »Z Bogom, Evropa!« Tako odtrgata svoji duši od starega sveta.

Vožnja jima ni povzročila nikakih ne navadnih slučajev. Čudno se jima je zdelo, da so katoličani in protestantje

— vsak po svoje — posvečevali nedeljo z božjo službo. Celo pri sv. maši sta bila. — Ko sta se sedmi dan pripeljala do Novofundlandskega pomorja, strašila ju je gosta, neprozorna megla. Potniki so se strahom menili: »Kaj, ko bi sedaj trčili z drugo ladijo?« Vsi so skoro molče gledali na tri mornarje, ki so morali s svojimi bistrimi očmi paziti, kdaj se približa kaka ladija. Po sreči ni prišla nobena blizu Belfasta. Deseti dan sta bila znanca v New-Yorku. (Konec.)

Črtice o Idriji.

(Spisal *Ivan Idričan.*)

Na zapadni strani kranjske de-
žele leži v kotlini, obkroženi
z visokimi planinami, rudniško
mesto Idrija. Zaradi živega srebra, ka-
teru kopljejo tukaj skoro že štiristo let,
slove Idrija po širnem svetu. Mesto je
skoro toliko staro, kakor rudnik, zato
ima tudi nekako staro obliko. Hiše ne
stojé v vrsti, ampak so po ozki dolini
ob obeh krajih potoka Nikove semter-
tje, pa tudi na kvišku po hribih raz-
tresene, kakor bi jih bil kdo posejal.
Znamenitih stavb nima veliko; omenjam
kratko le stari grad, ljudsko šolo, veliko
rudniško skladišče, v rimskem zlogu
sezidano farno cerkev sv. Barbare, kateri
je leta 1628. postavil temeljni kamen
ljubljski škof Tomaž Kren; nadalje
prvo idrijsko cerkev sv. Trojice, ki je
kakih 100 let starejša od farne. Mična
je tudi cerkev sv. Antona na holmcu
s 14 postajami križevega pota v zidanih
znamenjih, ki se vspenjajo kvišku po
hribcu z malo kapelico na vrhu. Razven
omenjenih stavb so še nekatere zasebne
hiše, ki se razločujejo od drugih po
lepši zunanosti.

Ulice — ako jih smem tako imeno-
vati — so ozke in krive; glavna pro-
metna žila je pa okrožna cesta, ki vodi
ravno skozi sredo mesta. Okolo mičnih,
pobeljenih hiš se razprostirajo zeleni
vrtovi, nad njimi dobri pašniki in lepe
senožeti, katere pa obrobjujejo na čelu
temni gozdovi, braneči, da presilna
burja ne piše po idrijski dolini.

Predno so našli živo srebro v se-
danjem slovečem rudniku, niso vedeli o
tem kraju skoro ničesar. Kjer stoji sedaj
mesto, bila je divja dolina, obraščena

s prastarimi gozdovi; tu so bivale brez-
skrbno in varno razne divje živali, tu
so se pasli jeleni in srne in pili vodo
iz hladnega potoka. Le redka je bila
lesena kočica kakega revnega gozdarja,
kateremu so dajale goste šume vsakda-
njega pičlega zaslužka.

V letu 1497. je imel neki sodar svojo
kočo blizu sedanje cerkve sv. Trojice.
Ne daleč od kočice je izviral bister stu-
denec, pod katerega je sodar deval
svoje lesene izdelke, da so se nama-
kali. Nekega večera nese mož zopet
izdelano posodo pod studenec. Drugo
jutro vstane ter hiti pogledat, hoče vzeti
svoj škaf, a ko ga privzdigne, zdi se
mu jako težak. Odlije malo vode, pa
kaj zagleda! Na dnu škafa se je voda
svetila kakor srebro. Sodar ni vedel,
kaj je to, in si je mislil: srebrno vodo
shranim in ko jutri grem v Škofjo Loko
prodajat škafe, ponesem jo seboj ter
pokažem ondotnemu zlatarju. Tako tudi
stori. Gre v Loko ter pokaže najdeno
živo srebro zlatarju.

Zlatar, mož bolj prebrisane glave,
kakor naš revni sodar, spozna takoj, s
kakim blagom ima opraviti, in popraša
sodarja, kje in kako je to reč našel.
Toda sodar mu ničesar ne pové in
ko mu zlatar srebro odkupi, vrne se
domov.

Med potom sreča deželnega vojaka ¹⁾
Kancijana Anderleta, kateremu razo-
dene, da je našel živo srebro v škafu
blizu svoje kočice, ko je namakal leseno
posodo.

¹⁾ »Landsknecht« ali v Valvazorju tudi »Lantz-
knecht«, kar pomeni sulčarja; g. Lapajne piše
»hlapca«.

Anderle razvidi precej, da bi živo srebro donášalo lep dobiček. Dogovori se torej s sodarjem in še z drugimi tovariši in vsi skupaj gredó na delo. Toda uspeh ni bil tak, kakoršnega so se bili nadejali in leta 1504. so rudnik drugi rudarski družbi zakupno prepustili. Ta je z imenom »rudarsko podjetje pri sv. Ahaciju« z rudarskimi veščaki in z boljšim uspehom delalo rudnik. Leta 1509. pa je pričel tudi deželni knez, cesar Maksimilijan I., na svoj račun novi, takozvani »knežji rudnik« izdelovati.

Mravlje se zbirajo kaj rade okoli koščka sladkorja in še druge mravlje vabijo k gostiji; prav tako je bilo tudi v začetku idrijskega rudnika. Daleč na okrog je rudnik zaslovel in od vseh krajev so hodili rudarji v Idrijo ter se tu naselili. Iz bližnje okolice jih je prišlo največ, pa tudi iz nemških krajev in iz pokrajin širne Avstrije so dohajali rudarji v novo rudniško naselbino.

Celo na Beneško je bil zaslul glas o novem bogatem rudniku. Benečani so bili v šestnajstem stoletju jako močni in bogati gospodje ter so imeli najlepše pokrajine v svoji lasti. Istotako jih je tudi cvetoči novi rudnik začel v oči bosti; napadli so ga z močno četo ter se polastili vseh takratnih naprav leta 1509.

Toda viteški cesar Maksimilijan I. ni mogel trpeti, da bi preširni Benečani polnili svoje žepe z idrijskim srebrom, zato jih prežene s svojimi vojaki ter podeli z ukazom z dné 25. februarja l. 1510. vse poprej Benečanom pripadajoče jame rudniškemu podjetju pri sv. Ahaciju, kar je tudi nadvojvoda Karol dné 2. marca l. 1521. na novo potrdil.

Močno je razsajal krvoločni Turek v tistih časih po vseh slovenskih pokrajinah, razdeval in zažigal vasi, trge in

mesta, pokončeval pridelke pridelnega kmetiča, klal ljudi kakor živino in odganjal mladostni cvet slovenskega ljudstva v sužnost. — Tudi v Idrijo je dospel marsikateri tužni glas o turških krvoločnostih, in v strahu pred turškim napadom so sklenili rudniški podjetniki in sodrugi, da sezidajo močan grad, sebi in svojim ljudem v brambo. Začeli so ga zidati l. 1520., dovršili pa l. 1531. ter ga imenovali »Gewerkenegg«, kar bi se po naše reklo »rudniški grad«. — Ta grad še sedaj stoji in v njem imajo vsi večji cesarski uradi svoje pisarne, rudniški ravnatelj pa svoje stanovanje. — Toda Turek ni prišel v Idrijo, in le stara pravljica veli, da so se prikazale nekatere turške čete na gori pri sv. Magdaleni nad Idrijo.

V letu 1520. se je pričelo drugo rudarsko podjetje »svete Katarine predor ali jašek (Schacht)« in cesar Ferdinand I. je l. 1523. ukazal, naj se tudi na njegov račun koplje novi predor sv. Jurija.

Zaradi potresa je pretila l. 1525. velika nevarnost mlademu rudniku. Na vzhodni strani »Kobalovih planin« odtrgale so se velike skale ter se zvalile v Idrijco. Voda se je ustavila in že prišla blizu jam. Hitro se ta nevarnost po okolici razglasi, in v obilnem številu so okoličani prihiteli na pomoč rudarjem, da so prekopali jez ter jamo in mesto rešili velike nesreče. V večni spomin na odvrneno nesrečo so sezidali pod gradom pri mostu kapelico svetemu Janezu Nepomučanu na čast. Ker niso bili prvi rudarji v rudarskih vednostih izurjeni tako, kakor so sedaj, niso varovali predorov in rovov, niso kopali rudnine previdno, ampak le gledali, kje in kako bi dobili naglo mnogo rude. Puščali so potomcem le gluho kamenje, rekel bi: oglojene kosti. Grozni nasledki tega brezskrbnega ravnanja so

se kmalu pokazali, ko se je l. 1532. v nekem rovu odtrgal kameniti zasek od stene ter mnogo rudarjev ubil in zasul. Kraj, kjer se je ta nesreča zgodila, imenujejo še sedaj rudarji po nemški besedi »Toldtenteufe« pokvarjeno »totentuif«, kar bi se po naše reklo »mrliška globina«.

Rudniška dela, ki so se v prvih časih lepo razvijala, pojemala so počasi ter se polagoma skoro razdrla. Jama¹⁾ je bila takrat že globoko prodrta in se je vedno teže in z vedno večjimi stroški vzdrževala; gospodarji so imeli tudi velike izgube pri kupčiji s srebrom. Časih je ta kupčija do cela pojenjala, in podjetniki so morali pri deželnem knezu prositi denarne pomoči, da so plačali delavce in nadaljevali delo. Tudi davka, ki je bil precej velik, niso mogli redno plačevati cesarju, večkrat ga tudi kar nič niso plačali.

Ko je nastopil nadvojvoda Karol, sin cesarja Ferdinanda I., vlado v notranje-avstrijskih deželah, in prevzel tudi gorisko grofijo z idrijskim rudnikom vred, bila so rudniška podjetja čez glavo v dolgovih. Ta modri knez je kmalu izprevidel, da se z vednimi denarnimi pripomočki ne dá več uspešno pomagati, zakaj slabega napredka v rudniku je bilo krivo le to, da je bil rudnik razkosan v več podjetji. Zato je bila njegova prva skrb, da bi spravil ves rudnik pod eno gospodarstvo.

Leta 1575. se je začel po rudniškem sodniku Francu Khisel-nu pogajati s podjetniki za kup. Pogajanje se je kon-

čalo koncem l. 1578., tako, da je deželni knez že začetkom naslednjega leta prevzel vso jamo v svojo skrb, l. 1580. pa so uradovali v vseh rudniških poslih že deželni uradniki v imenu deželnega kneza. Tudi je ta nadvojvoda izdal ukaz za idrijski rudnik, ki po nekoliko še sedaj velja, namreč: da nima nihče drugi pravice kopati živosrebrno rudo v celém obsegu nekdanjega grajščinskega posestva idrijskega, kakor rudniški urad v Idriji.

Čez 300 let je že torej idrijski rudnik v lasti slavnih avstrijskih vladarjev. Nad 300 let se že koplje živosrebrna ruda v temnih predorih pod ozko idrijsko dolino; koliko dobička je dajala ta bôra »grapa« mogočni Avstriji! Koliko rude se je že izkopalo v rudniku, in vendar ni še v globočini zemeljski usahnil Idrijčanom studenec sreče, ampak še vedno se dobi bogata ruda, dragi zaklad matere zemlje. Upajmo, da bode vsemogočna božja roka še za naprej tako očetovsko skrbela za bledega rudarja in mu še mnogo stoletji dajala zaslužka v staroslavnem rudniku.

Da so bili deželni knezi za srečo rudarjev že v prvih časih rudnika jako skrbni, kaže nam cesar Ferdinand I., ki je l. 1553. v Ljubljani ustanovil cesarsko bolnišnico za onemogle in stare rudarje iz Idrije, kakor tudi iz drugih rudnikov kranjskih. Iz te ustanove je v poznejših časih nastala današnja »bolniška ustanova«, ki nese na leto nad 2000 gld. obrestij. Te se razdelé v primernih zneskih med 57 starih in revnih rudarjev, ki so delali pri idrijskem rudniku, pa nimajo nikake starine.

(Dalje.)

¹⁾ »Jama« se imenuje v Idriji ves podzemski prostor, potem pa sploh rudnik. Uredn.

Tvar in lik.

(Spisal —č—.)

(Dalje.)

A sedaj? Sedaj smo prišli zopet do one dosle nam neznane spojine snovi in sile. To že vemo: sila ni pritika snovi. Torej moramo vprašati: Je-li životna sila samostatna in snov samostatna, ali pa je spojina samostatna, ali da vprašamo jasneje: je-li rastlina eno bitje ali ne. Kdor pravi, da i snov i sila pri združenju ohranita svojo bit, ta mora dosledno reči, da rastlina ni eno bitje. Nedoumno je namreč, da bi bilo eno dvoje bitij, katerih vsako ima samo-svojo bit, katerih vsako je potemtakem za-se popolnoma določeno, v obče, katerih vsako je eno že samo za-se. Naj si je v njih delovanje še tako vzajemno, enote ni, ker ni enotnega vira delovanja.¹⁾ Enota bi bila samo navidezna, rastlina bi bila gol skupek iz snovi in sile. Če je sila samostatna, snov samostatna, to je rastlina le kepa gole snovi, ki se po njej preza sila, kakor duh, in jo giblje in premika. Poleg tega je ta sila naravno netvarna in enovita. Če je torej tudi samostatna, reči bi morali, da je nesmrtna. Kam potemtakem odhajajo duše po raztvorbi rastlin? Ali jih Bog uniči? Toda ne, kaj so zakrivile, da bi jih uničil, zakaj jih je pa ustvaril? Morda se rastlinske duše selijo? Že zaradi teh nedoumnih posledic dvomimo o mnenju, da rastlina ni enotno bitje, no da imata i snov i sila samo-svojo bit.

Ali dvignimo se v živstvu še nekoliko više. Glejte, tam-le po grmičevju skače drobna ptica. Ono silo, ki smo jo zasledili v rastlinici, vidimo tu delujočo še v lepšem razvoju. Iz pikčastega jajčka izleze gola kilica. Trudno se giblje po gnezdu, trepeče, široko odpira lačni kljun in cvrči. A skoro ji zraste mehko

perje, krila se ji dvigajo, pevaje skače z veje na vejo. Kaj je ptica? Žival, bode te mi rekli. Zakaj pa ji ne pravimo rastlina? O vsi dobro veste, zakaj ne. Res je, tudi rastlina živi in raste, kakor ptica, tudi gibanje so opazali pri rastlinah, a rastlina ne čuti. In ptica? Glejte jo tam-le! Kako mežika z drobnimi očesci in zvedavo pogleduje sem na nas. V grmu završi, pazno uho takoj sliši šumenje, ptica odleti. Ptica čuti, zato ji pravimo žival. Skrivnostna sila, ki snuje v rastlinstvu, je tu višja, popolnejša. Ali morda kdo poreče, da snov čuti? Če ne živi, kako bi čutila? Bistvo snovi je trajavnost. Snov prejema vtiske od zunaj in deluje na druga telesa navzven. A vse to ni občut. Tudi pri občutu opazamo sicer delovanje vnanjega predmeta na čutečo stvar. Denimo, da prisilimo pitomega zajčka gledati v eno mer kak predmet, a potem ga takoj usmrtime in mu prerežemo očesce, videli bomo znotraj na mrežnici lepo sličico onega predmeta. Sličica se bode počasi zalivala in naposled izginila. Tu torej vidimo, da je predmet po resnici deloval na oko in povzročil najskrivnostnejše kemijske pojave. A vse nihanje in utripanje čutnic in vlakenc, mrenic in tkanin, ni še občut. Občuta podstav in podklad je, a občut ne. Treba je nekega odboja in vzmeta, vtiska in izraza, nekega čina, ki živотно izrazi vtisek. Odboj in vzmet sta tudi svojstvo snovi. Če plosknem z roko po vodi, začutim od vode prav takšno vzvratno silo. A nikdo ne pravi, da voda čuti. Vodni odboj prehaja navèn, izraz pri občutu ostaja v čuteči stvari. Če odpremo oči, delujejo predmeti na naše oko; vidimo predmete, a vendar smo si v svesti, da ne pošiljamo nika-kega odboja ali čina na vèn. Občut torej nikakor ni tvaren odboj, sicer bi čutile vse stvari. V obče, da gola snov ne more čutiti, o tem so edini vsi

¹⁾ St. Thomas Aqu.: „Impossibile est, quod eorum, quae sunt diversa secundum esse, sit operatio una... sec. quod egreditur ab agente...“ Contra gent. II. 57.

razboriti možjé, ki trezno razmišljajo prirodó in jim ni do tega, slepiti sobrate, netiti jim in podžigati strasti in v lice býti človeško pamet. V vsaki živali mora biti neka životna moč — živalska duša.

Ali je ptica eno bitje? Mi, ki hodimo po zemlji in mislimo, kakor so mislili vedno ljudjé, mi bi dejali, da je enotno bitje. Toda tu se bode morda kdo začudil: Čudno modrovanje! Na vso sapo nam hiti dokazovat, da je razven snovi in delkov še nekaj drugega. A potem mirno priloži: mi bi dejali, da je vse to eno. Le pomisli, človek! Če je vprašanje že o snovi, ali je ena ali ne, ima-li eno bit, ali ima nasprotno vsak delek, vsak atomek, svojo bit, kako more biti to vprašanje še potem, ko privleče iz prekata svojega modroslovja še eno bitje — dušo?

A le potrpi! Modrijan raztvarja in sestavlja, da najde resnico. In resnici smo sedaj bliže, nego-li bi se komu zdelo. Dobro je, da smo premotrili vso stvar. Še više bi se lahko popeli, gori do človeka, in tu bi še enkrat ugledali ono dvojstvo: telo in dušo. Pa tega nam ni potreba. Razmotrili bomo to dvojstvo v živali, potem pa se bomo zopet spustili doli v nižje stvarstvo do drobnega kamenčka, ki mirno in hladno leži v zemlji, ne vedé, da nosi v sebi podobo vesmira.

Denimo torej, da je ptica eno bitje! Recimo, da ima eno bit vse, kar je bistveno ptici, vse, brez česar ptica ni ptica. Kaj bi sledilo iz tega? Z ene strani vidimo, da ima ptica v sebi snov. Z druge strani pa zopet ne moremo več resno dvomiti, da ima ptica tudi neko životno silo, ki ni snov, marveč vlada snov, vodi vse snovne sile ter tako snov raztvarja in pretvarja. Še več. Našli smo neko silo, ki snov ostvarja. Ko ni več rastlinske duše, rastlina ni več rastlina, marveč mrtvo ustrojstvo, ki se prej ali slej razkroji v prvine. Brez živalske duše žival ni več žival. Ko ni več duše, ni več zloge in edinosti med tvarinskimi silami, soglasje izgine, zapuščena snov se ne more več upirati sovražnim vplivom, ki v valovanju hlipa in zraka pljuska jo ob njo. Solčni žarki,

ki je prej iz njih pila svojo silo, ti jo sedaj žgó in raztvarjajo, njene sile same se trgajo z delki iz celote in si iščejo drugih sestavin. Truplo trohni.

Životna sila pa snov — in vendar enota. Kaj bi sledilo iz tega? Naravno je, da ne moreta i sila i snov ohraniti svoje biti, marveč, da mora spojina imeti eno bit. Tega pa ne moremo drugače razložiti, nego-li da pravimo, da sta si sila in snov druga drugi vzajemno dopolnilo, da se sila in snov usovršujeta v eno stvar, ki biva in deluje v prirodi. In ker smo povsod videli, da je životna sila, ki daje snovi, da je rastlina ali žival, reči moramo, da je v spojinu životna sila določujoče, dejavno dopolnilo snovi, nje dejavnost, nje bitni obraz, a snov da je trpni podklad sile.

Toda, rekli mi boste, kako je to možno pojmiti?

Prijatelji, obudimo si svest, da nimamo samo domišljije, marveč um. Sicer je res naš um le slabotna lučica, ki jo temné predsodki, nagnenja naša in želje, a lučica je ipak. In uverjeni bodimo: On, ki nam jo je prižgal, dal nam jo je, da spoznavamo lepoto stvarstva in se tako po stvaréh popenjamo više in više do spoznanja večnega solnea, katerega žarki trepečejo po vesmiru in se zrcalijo tudi v najmanjši, najslabotnejši stvarci. S kraljevim pevcem recimo: Signatum est super nos lumen vultus Tui, Domine! In umu ni protislovje: sila in snov, pa enota!

Mislite si, da nekoliko pomoremo tudi domišljiji, mislite si paglavca, ki gnete iz ila zajčka. Obrazi in obrazi, sedaj pritisne tu, da se izrazi uho, sedaj tam, da upogne nožico. Ni mu všeč. Vse pregnete, podobe se preminjajo, zajček izgine, ostane le topa obla. A zopet se prikazujejo podobe, iz oble podolgat svalek, iz svalka se razvije zopet žival in določi se v zajčka. Kaj je zajček? Sama gola snov? Gola snov ni, marveč snov, ki ima neko podobo. Če vzamem snovi to podobo, ni več zajček. Kaj pa je podoba? Nič? To ne, sicer bi snov bila vedno zajček. Nič ni. Kaj pa je? Nekaj je, a ločiti se ne dá od snovi. Ne moremo je izluščiti in reči: Evo,

to-le je podoba zajčka. Ni snov, a brez snovi je ni. Le združena s snovjo ima svojo bit. — Sedaj pa popravimo domišljijo! Tu je snov imela svojo bit, bila je določena podstat, ilovica, preminjala se je samo nebistveno, pritično. Sedaj si pa mislimo, da ména sega v bistvo.¹⁾ Kakor je prej bila snov v zmožnosti, da prejme pritično podobo, kakoršno koli ji hočemo dati, tako je sedaj v zmožnosti do vseh bitij. Snov sedaj ni kamen, ni rastlina, ni žival, a v zmožnosti je, da postane kamen, rastlina ali žival. Kakor je prej snov bila sicer v zmožnosti za vse podobe, a vendar nikdar ni mogla biti brez podobe, tako je sedaj snov v zmožnosti za vse biti, a vendar brez določene biti bivati ne more. Če odmislimo še ono bit, ki jo ima, ker brez nje ne more bivati, dobimo nekaj, kar je nedoločeno, a določno,²⁾ nekaj trpnega, nekaj, kar ne daje samo sebi določnosti, marveč jo mora prejeti od drugod. Ta nekaj ni nikak nič, sicer bi se ne mogel določiti, a tudi ni to ali ono, dokler ga ne določi neka sila. To stvarno zmožnost, ki je nedoločena po sebi, a določna, imenujemo tvar. Tvar je trpni podklad vsaki stvari. Nekaj stvarnega je, toda nekaj stvarnega, ki ne more za-se bivati. Torej tudi ni prava podstat, to je, ni stvar, ki bi imela za-se svojo bit, marveč bit ji daje nekaj drugega, neka sila, ki jo določuje, da je to ali ono, neka sila, ki jo ostvarja. In to silo imenujemo lik, ne kakor da bi ta sila dajala stvari vnanjo obliko, marveč ker tvar, ki je po sebi nedoločena, a določna, določuje, ostvarja. Niti tvar, niti lik ni bistvo stvari, marveč sestavina, spojina obeh. In ta spojina biva v prirodi. Kakor iz nedoločenega, a določenega, in določujočega nastane eno, namreč določeno, tako iz stvari in lika eno bistvo, ena stvar. Zato tvar in lik

nista za-se dovršeni podstati, ker niti eno niti drugo ne more za-se bivati, (sedaj ne govorimo o človeški duši), marveč tvar in lik sta s podstati, ki se spajata v eno bistvo in bitje.

Vse to bi sledilo, če denemo, da je ptica eno bitje, da je rastlina eno bitje. Ono dvojstvo, ki smo je zasledili v živstvu, spojilo bi se zopet v čudežno soglasje. Ptica bi bila iz stvari. A ni tvar, ki giblje peroti, ni tvar, ki vzbuja jeseni v srcu ono neznano koprnjenje po tujih lepših krajih. V tvarnih očescih se zrcali beli svet, a ni gola tvar, ki gleda. Ne, duša je, ki oživlja mrtvo tvar, ki vodi vse tvarne sile ter jim daje smér. In zopet ta duša ne sedi v stvari, kakor duh, ne nosi gručę stvari po zraku, ne gleda iz stvari, kakor jetnik izza omrežja, ne giblje glasotvornic, kakor udarja veter na Eolovo harpo. Ta duša je spojena s stvarjo v eno bit. Ptica poje, ptica čuti, ptica koprne.

Torej, je-li ptica eno bitje? Če je, ne moremo si drugače razložiti, nego-li, da pravimo: ptica je iz stvari in lika.

Toda denimo sedaj, da ni eno bitje. Telo ima svojo bit, duša svojo. Duša je torej netvarna, neodvisna od stvari in samostatna. Sedaj pa vprašajmo, kako se vrši ono delovanje, ki je bistveno živalstvu in slove čutenje. Da telo samo, da gola snov ne čuti, to smo si že razjasnili. Še več. Če premislimo, da je občut nekaj enovitega, da je enotni izraz in dojem stvarnega predmeta po dobljenem vtisu,¹⁾ razumno nam je, da je čutenje čin enega čutečega podmeta. Kdo torej čuti? Čutiti bi morala duša sama. V duši sami, neodvisno od telesa, razviti bi se moral oni pojav, ki mu pravimo — občut. Toda oglejmo si, kako? Da predmetje ne delujejo premo na dušo, o tem ni dvoma. Čemu sicer oko, čemu čutila, čemu čutnice? In vendar čemu ne delujejo premo na dušo, če duša sama čuti? Če ima telo svojo bit, je to telo pravo stvarno telo. To telo prejema vtiske. Te lahko preminja in preminja, a tvarni so vedno. Nedoumno je, da bi tvarni predmet pre-

¹⁾ »Sicut huiusmodi substantiae sensibiles se habent ad formas artificiales . . . , ita prima materia se habet ad formas sensibiles.« St. Thom. in VII. Metaph. lect. 2.

²⁾ Določen (čna, čno), kar se dá določiti, kar se more določiti (determinabilis). Določeno (ena, eno), kar je že določeno (determinatum); nedoločeno (indeterminatum), kar še ni določeno.

¹⁾ Cf. St. a. Maria Laach. 6. pag. 305. T. Pesch: »Gehirn und Seele«.

minjal druge stvari v netvarne. Če pa ostajajo vtiski tvorni, čemu jih duša premo ne prejema iz prirode? Če jih lahko iz telesa, prejemala bi jih lahko tudi iz prirode. Vendar pa nobeden slepec še ni videl barve s samo dušo. Toda, poreče kdo, in resnično je, da čutnice preminjajo vnanje gibanje v gibanje in v premembe živcev. In duša morda prejema samo tako premenjene vtiske. Bodisi, a v obče vemo, da je čut trpen. Deluje sicer, a le tedaj, če ga vnanji vtisek določi, ostvari. Če pa duša sama čuti, moral bi vnanji in sicer tvorni vtisek določiti dušo ali vsaj neko njeno zmožnost. Denimo eno ali drugo, izvestno je, da bi moral vnanji tvorni predmet na dušo delovati, stvarno gibanje živcev bi moralo nekako preskočiti v dušo. A zopet vemo vsi, da telo ne more delovati nego-li z gibanjem, ne kakor da bi bilo samo gibanje delovanje, marveč ni stvarnega delovanja brez gibanja, vse stvarne sile spremlja gibanje. Tako so učili stari modroslovci, še bolj pa je to potrdilo novo izkustvo. Da pa bi gibanje moglo prehajati v dušo ali delovati na dušo, ki je v biti neodvisna od telesa, morala bi biti duša razsežna. Gibanje namreč ni nič drugega, nego-li dejansko teženje gibnega telesa po smotru.¹⁾ In ker je svojstvo le gibnega telesa, more mu biti podmet tudi le gibno telo. Zato so pa stari modrijani zopet ali trdili, da je duša sestavljena iz tvornih elementov, ali pa so odločno zametali uk, da tvorni predmet more delovati na dušo.²⁾

Če pa ne čuti telo, ne čuti duša neodvisno od telesa, in je vendar občut nekaj enotnega, kar ne more izhajati iz dveh različnih, samostatnih prvin — kdo čuti? Ptica čuti. Prav! A dosledno morate reči, da ima telo in duša eno bit. Občut, v sebi enoten, je deležen zaedno i enovitosti duše i tvarnosti te-

lesa. Torej iz bistvene, podstatne enote obeh izvira pravo počelo občuta. Enovit je občut, in to, ker je enovita duša, ki iz nje kakor iz korena izvira čutnost. Zopet ima občut stvarne znake, stvarno poedinstvo, in to, ker je zavisen od stvarnega čutila.¹⁾ Le mislite si pojem človeka! Kakšen je? Občen, nepremenljiv, nujen. Vsakemu poedincu človeku ga lahko podkladate. A sedaj si poobrazite v domišljiji človeka, ali ga pogledajte! Kakšen je občut? Določen, poedin s stvarnimi znaki. Vnanji čuti in notranji čuti so zmožnosti duševno-stvarnega pod-

¹⁾ Cf. Liberatore: »Del composto umano.« pag. 191. et sq. — St. Thomas: »Omnis . . . potentia huiusmodi (sc. sensitiva) est actus corporalis organi. Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Unde nulla huiusmodi potentia potest se extendere ultra corporalia.« S. th. 1. 12. 3. — »Quaedam potentiae sunt in coniuncto, sicut in subiecto: sicut omnes potentiae sensitivae partis . . . unde corrupto coniuncto non manent . . . actu, sed virtute tantum manent in anima, sicut in principio vel radice.« S. th. 1. 77. 8. in corp. — »(Aristoteles) . . . sensum posuit propriam operationem non habere sine communicatione corporis, ita quod sentire non sit actus animae tantum, sed coniuncti.« S. th. 1. 84. 6. in corp. — »... Anima sensitiva non habet aliquam operationem propriam per seipsam; sed omnis operatio sensitivae animae est coniuncti. Ex quo relinquitur, quod cum animae brutorum animalium per se non operentur, non sint subsistentes.« S. th. 1. 75. 3. — Aristoteles: cf. de sensu et sensato. c. 1. et St. Thomae Commentar. in 1. 1.: »... quod sensus communis sita nimae et corpori, dicit (sc. philosophus) esse manifestum et per rationem et sine ratione. Ratio enim est in promptu: quia cum sensus patitur a sensibili, sicut ostensum est in libro de Anima, sensibilia autem materialia sint et corporea, necesse corporeum esse, quod a sensibili patitur.« — Cf. etiam Comm. in libr. II. de Anima lect. XI. tent.

Razločevati je treba med enovitim in enovitim. Vse duševno je enovito, a ni vse enovito duševno. »Facultas sentiendi in essentia sua est simplex; sed hoc ad rem non facit (sc. hoc non probat independentiam a corpore), quia proprium est omnium qualitatum. Etiam gravitas est simplex; etiam affinitas est simplex; simplex etiam est motus. Num hinc sequitur haec et similia non posse inesse corpori?« Liberatore: Institutiones Philosophicae 1881. vol. II. pars II. c. I. pag. 209. In vol. II. pars I. c. III. pag. 163.: »Itaque immortalitas animae humanae non ex eius simplicitate, quod certe non sufficeret, sed ex eius spiritualitate (spiritualitas non modo exclusionem partium [simplicitatem], sed intrinsicam quoque independentiam a materia sibi vindicat, id. vol. II. pars. II. c. II. pag. 279.) deducitur.«

¹⁾ »Motus est actus Entis in potentia, prout in potentia.« Aristotel. Cf. St. Thomas in III. Physic. 1. 1. — Cf. Goudin (Philosoph. iuxta . . . Divi Thomae dogmata): »Motus est actualis tendentia mobilis ad terminum.« II. pag. 163.

²⁾ Cf. St. Thomas: incorporeum non potest immutari a corporeo.« I. 84. 6. ☉ S. th. »Nihil corporeum imprimere potest in rem incorpoream.« ib.

meta. Če pa imata telo in duša eno bit, treba je, da je ena prvina trpna, druga dejavna. A videli smo, da je duša prvotek, ki usovršuje stvari, v obče, duša jim daje, da so to, kar so, duša jih ostvarja, daje jim njih bitni obraz.

Zato pravimo, da je duša živih stvari usovršenje, dejavnost — lik. Snov pa je njih podklad. Pravimo ji — tvar. Spojina iz tvari in lika je zloženina, sestavina, ki biva v prirodi — stvar.

(Konec.)

Paperki staroslovenski.

(Piše P. Ladislav.)

(Dalje.)

Poprava in dodatek. K predzadnji številki »Dom in Svet«-a (1. maja) moramo popraviti pisno pomoto. Str. 224 mora namestu »Mraševo« biti *Maharovec*; vse drugo je istina. Priljubljeno ime, uglašeno v ušesih, *Mraševo* me je zapeljalo, da sem imeni zamenil. — *Mrašev* imamo na Dolenjskem več, in kot krajevno ime sliši se med ljudstvom za *masculinum*: *Mali Mrašev* je v leskovski fari, prva vas na levi, kjer se cesta iz Kostanjevice obrne na Krško; kraj je tak, kakor je popisán v št. 10. Vas stoji na ravnini, zadej hosta *Krakov*, spredej njive, voda se zbira v potočec, ki teče v Krko. — *Vélikí Mrašev* je v cerkljanski fari na desni strani zagrebačke ceste in na levem obrežju Krke; vas stoji na bregu; doli v ravnini pa njive in travniki, ki so bolj močvirni. — Dalje imamo v Šmihelski fari pod Ljubnom Gorenji *Mrašev* in pa Dolenji *Mrašev* Vavtožke fare; voda teče pri vasi »Potok« v Krko; tudi tu je voda, njive in travniki, kakor doli pri unih, samo v manjši meri. —

Sedaj se povrnimo na št. 10, str. 224 na *Maharovec* (ne *Mraševo*); popis leže in kraja ostane. *Maharovec* ima sličnost z *Mraševimi*, samo to pridenemo, da potočec se zbira više gori pod *Gorjanci*, in pa to, da kraj in leža hoste zadej kaže bolj močvirnati — *barjevski* — morostni značaj: od tod *Mah* — *Maharovec*. Ta kraj je v Šentjernejski fari, med *Rojami* in *Gradiščem*.

— Vzemimo semkaj še »*Meršeča vas*«, na levem bregu Krke, Škocijanske fare; po leži in vsem značaju zelo podobni kraj *Mraševim* in *Maharovecu*, in recimo, vsa ta imena so nastala na podlagi besede *Morava*, in sicer različno v različnih dobah:

Doba I. *Morava* — *Moravče*,

» II. *Mrašev*,

» III. *Maharovec*,

» IV. *Maršeča vas*,

» V. *Mokro polje*, najnoveja oblika, pod Tolstim Vrhom Šentjernejske fare, nam kaže, kaj pomenijo ona imena.

13. **Ostrog** pomeni v staroslovensčini to, kar je latinski *castra*, novoslovenski *tabor*. — Ves kraj kaže, da je bila tukaj vojaška stražnica, vojaška zaslomba za *Gruble*; zakaj *Gruble* so bile rimska kolonija kot shramba za *Noviodunum*; žito so pridelovali na polju, les in drva pa dovažali z *Gorjancev*; ta kraj je čisto primeren za zalogo (*magazin*), namreč blizu *Novioduna*, ne daleč od glavne ceste. *Rimec*, prebrisan človek, je zavaroval svoje zaloge proti vsakovrstnim napadom; takih slučajev imamo pri Jul. Caesaru v Galiji več. In ravno tu je taka: onkraj vode, preč od ceste, ni puščal *Rimec* svojega blaga — *ligna*, *frumenta*, *pabulum*. — Še nekaj. Tik *Ostroga* imamo sedaj na novi cesti pri mostu iz Kostanjevice na Šent-Jernej tudi novo malo vas *Prekope*. Kaj kaže to? — *Prekope* — na novi cesti — pa nova vas. *Ostrog* je stari *tabor*,

prekopъ pomeni v staroslovenskem jarek okoli ostroga — fossa circum castra; torej sedanja vas Prekope stoji na starem jarku in nova cesta gre skozi novo vas čez stari jarek; tako imamo tukaj dve stari imeni skupaj.

14. **Ledeča vas.** Ne daleč od Prekop na levi strani ceste, od Kostanjevice proti Šent-Jernejju gredé, vidiš stolp moleč iz hoste; to ti je Ledeča vas, zgoraj je stara vas, spodaj so naše Prekope. — Metelko (»Tovarš« 1864, str. 204.) pravi: Ta vas ima ime od staroslovanske boginje Lada, Leda, Latona (Venera), po nemški pišejo Lenden-dorf. — Naj pridenem tu svoje mnenje: Kakor mnogo imen v Šentjernejski fari, tako je tudi to po naše nerazumljivo; mogoče je, nemogoče ni, da je to stari ostanek paganske Lade, in če je to res, tedaj nam je tem večji dokaz naše starobitnosti na Kranjskem. Sedaj je Ledeča vas podružnica Šentjernejske fare in ima cerkev sv. Ane. — Povzemimo, kaj piše o Ladi Schwenk (Mythologie der Slawen, str. 205., 225.): Lada je boginja in pomeni: ljubeznivost, lepota; boginja je ljubezni in zakona. V mitologiji je povsodi boginja ljubezni in zakona tudi boginja rodovitnosti, vélika mati.

Ona ima dva sina: Lel, Polel (Castor — Pollux), dvojčka. Lel je leto, Polel poletje; Polel je sin Črnoboga in vlada po zimi; Lel je sin Belboga in vlada poleti: na jesen se večkrat stepeta.

Lada ima svečanost 25. maja in 25. junija. Zbirajo se ženske, plešejo in kričijo: Lado! Lado! Ta svečanost je znana Hrvatom, Dalmatinom, Slavoncem. Tudi Slovaki karpatski imajo v svojih pesmih Lado, Lada; — Vesna (pomlad), Morana (zima). — Vesno in Morano imamo tudi v staroslovenščini ravno v tem pomenu. — Če vzamemo to vse skupaj in obrnemo na Šentjernejsko okolico, zna res biti to, da je Lada stari naš slovanski spominek. — Mogoče je, nemogoče ni, in ostanemo pri našem izjavi: v Šent-Jernejju je marsikaj starinskega in nam nerazumljivega — torej bolj častitljivega.

15. **Gradiše, Gradišče.** Müllner govori v »Emona«, str. 103., o Gradiščih

in pravi, da so nastali v rimskih časih, češ, da so služili za varstvo rimske ceste — castella; pa priznava tudi, da so bila Gradišča že v predrimskih časih, — in to je, kar omenjamo tukaj. — Ime Gradišče je tako staro, kakor Slovani. Na Kranjskem imamo nad 18 krajev in vasij, ki se jim pravi Gradiše, in ti kraji so tudi taki, da izvestno ni šla rimska cesta mimo, na pr. v Tuhinjski dolini na Gorenjskem, pri Toplicah na Dolenjskem. Pomislimo to: Dokler so živeli Slovani v zadrukah, delalo je več zadrug županijo, in zopet več županij skupaj delalo je plemo. Vsako plemo je imelo svoj Gradъ — τειχος; v tem Gradu so hranili božanstva, slike pradedov in druge dragocene stvari; v boju je služil Grad starcem, ženam in otrokom za zavetje, kakor v turških časih tabori. V Grad niso puščali tujcev. — Tu moramo omeniti tudi to, da so rokodelske in obrtniške stvari izdelavale zadruge, vsaka svojo stroko, tako so bili — kovarji, kolárji, lončarji, rešetárji, sítarji in dr. in vse te stvari so med seboj zamenjavali, shajali se pri Gradu, in tako so nastale okoli Gradov vasi Gradiša, tako so nastali ondi sejmovi. — V staroslovenskem se zove сънѣмѣ — concilium — shod. od sniti se — somenjevati; zato imamo ta pojem per metatesin še različno n. pr. sémъn v Tuhinju, съмѣн v Ljubljani, séjm na Dolenjskem. Tuhinjski so imeli v prejšnjih časih samo jedenkrat v letu sémъn, — shod ob blagoslavljanju cerkvenem; Dolenjec ima 5 séjmov, in sedaj vsak mesec sejmíco. — Da v sedanji Šentjernejski okolici ni bilo brez Gradišča, to je gotovo; da se je v teku časa marsikaj premenilo, to je tudi gotovo, ime pa je ostalo Gradiše, in pa če je Rimec kje nastavljal kak castellum, Slovenec mu je rekal po stari šegi — Gradišče.

16. **Gruble** (Groblje, Razvalina). Ime je novo, toda selo je staro. To vam je vas (31 hiš) četrt ure pod Šentjernejem na polju. Od Krke gori se svet polagoma vzdiguje; videti je od blizu, da stoji vas na ravnini, če pa pogledaš z Rake sem doli, videl bodeš, da stoji Šentjernej in Gruble na vzvišeni planjavi.

In tu je »klassischer Boden«, kakor pravi Müllner, Gruble, Razdrto, Gomile. Vse to je blizu rimske postaje — *Crucium*, ki je bila na levem bregu Krke. To je moral biti rimski »depositum« (zaloga, magacin) »rei frumentariae et pabulationis«, zato ga je varovalo zgoraj Gradišče, spodaj Ostrog in Prekope. — Tu v Grublah so izkopavali že prejšnja leta rimske neške za kopanje; tukaj je kopal in ves denar zakopal rajni kapelan Huber, in izkopine prodajal v nemški Gradec. — Omenjam tu češpljev vrt, kjer je pač bil ribnjak.

Vrt je nižji od soslednjega sveta, je na štiri ogle in robovi so zaraščeni, da se po njih kosí; zraven je njiva, in gospodar mi je rekel, da vé za kanal tega vrta tja doli po njivi, ki je obokan in iz opeke zidan. — Zanimiv je vodovod z Gorjancev na Gruble. Pri Grublah je jarek ovinkast, in videti je, da je tekla voda na gornji strani okoli sela; naprej gori čez sedanjo cesto (čez jarek je most) gre vodovod naravnost po polju do Brezovice; dolg je kake pol ure, reže polje dijagonalno in služi

sedaj za poljski kolovoz; tu na Brezovici, za hišo Gregoričevo, je ovinek in na tem ovinku je bila voda obrnena na Gruble; torej ta potok, tekoč sedaj skozi Šent-Jernej, je bil napeljan na Gruble, in ta potok se imenuje sedaj — Kobila. — Jaz si razlagam to ime tako: Ta voda izvira na Gorjancih, dobro uro od sedanje podružnice Vrhpolje; Rimci so zedinili in napeljali več studentev v nabiralnik (bassin) in tako naredili potok. Rajni g. Karol Rudež mi je rekel, da se zidovje še pozna. — In ko bi ta voda skupno tekla po svoji naravni poti, tekla bi še sedaj narav-

nost na Gruble. Ko je pa selo ondi prestalo, bodisi tako ali tako, naselilo se je ljudstvo v sedanjem Šent-Jernej in napeljalo vodo semkaj na kobilah.¹⁾ Sedaj teče voda ravno za Gregoričevo hišo, po nasipu (agger), ki namestuje — kobile. Ljudje sicer ne rabijo imena »kobila«, ampak zovejo nasip »potok«. Na staro selo so se pa naselili drugi Slovenci in je imenovali — Groblje.

17. Ker smo **Noviodunum** omenili že večkrat, naj pristavim tu sem, kar piše Cuno v izvrstni svoji knjigi »Res Kelticae«. Začrtal sem si posamezne stavke, le škoda, da mi ni sedaj knjiga pri rokah. (Imel jo je Kmetič, stotnik v pokoju, bil tudi Novomeški župan, potem šel v Celje in tam umrl pred 7 leti).

»Noviodunum (Neustadt) rührt von Kelten her; allein wenn auch der Name von Kelten gegeben ist, er zeugt nur vom Standort Gallischer Legionen, nicht aber von keltischer Bevölkerung. — Die Masse der Bevölkerung in Panonien war slavisch« (pag. 204.) — »Now + tynū = tunb — murus. Die Stadt hat slavischen

Sv. Alojzij Goncaški.

(Po sliki iz njegove prve mladosti).

Stamm«. (pag. 205.)

»Die Kelten drangen gegen Osten soweit vor, bis sie an den Slaven eine Grenze fanden.« (pag. 152.)

»In den Ostalpen können die Kelten nur als Eroberer gedacht werden; wie sollte die Masse der Eroberer gross genug sein, um die alten Einwohner ganz zu verdrängen.« (pag. 194.)

»Keltischer Schaaren, welche durch Makedonien und Griechenland (Delphi)

¹⁾ Kobile se zove tisto stebrovje, ki nosi jarem za vodotoč (žlebe) pri takih mlinih, kateri so na korce; pri teh namreč teče voda od zgoraj na korce, ne spodaj na lopate.

sturmenten, war nur ein festgeschlossener Kriegerhaufen, welche die durch Alexander Mag. erschöpften Länder ausraubten.« (pag. 211.)

Naj je že čegaver koli, keltski po nastanku, rimski po oblasti: ni ga. Dasi ni več Novioduna, vendar želimo zvedeti, od kod je in čegav je bil.

Justinus lib. 24. cap. 4. piše: »Galli trecenta milia hominum ad quaerendas novas sedes miserunt; ex his portio in Italia consedit, quae urbem captam incendit; portio Illiricos sinus penetravit et in Pannonia consedit, gens aspera,

audax, bellicosa; ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis bella gesserunt.« — To je bilo okoli l. 350. do 336. pred Kr.; takrat so prišli na Savo in Dravo za onimi, ki so šli nad Rim pod Brenone; o teh piše Livius lib. V. cap. 33. sqq. To je bilo l. 364. ab U. cond., l. 390. pr. Kr. — Livij stavi nekoliko drugače. — Pozneje so bivali Kelti v Gorenji Italiji; večina mest izvira od Keltov: Milan, Verona, Pisa, Brescia i. dr. — Slovani so Kelte imenovali Vlahe —

glej Nestor. Mi Kranjci še sedaj pravimo Lah, Laško, drugi rekajo Italijan, Italijansko. Kelti so že davno izginili, ime je pa še ostalo Lah, Laško. Kaj pomeni to? Nič drugega, nego to, da Slovenci so bili mejaši z Lahi, poznali Kelte in — da so bili Slovenci na Kranjskem že za časa Keltov, torej pred Kr. rojstvom. — Ne pa kakor piše zaničljivo Dimitz (str. 100.): »Das Jahr des Erscheinens der Slaven in unseren Gegenden lässt sich nicht genau bestimmen. Im J. 569. zogen die Longo-

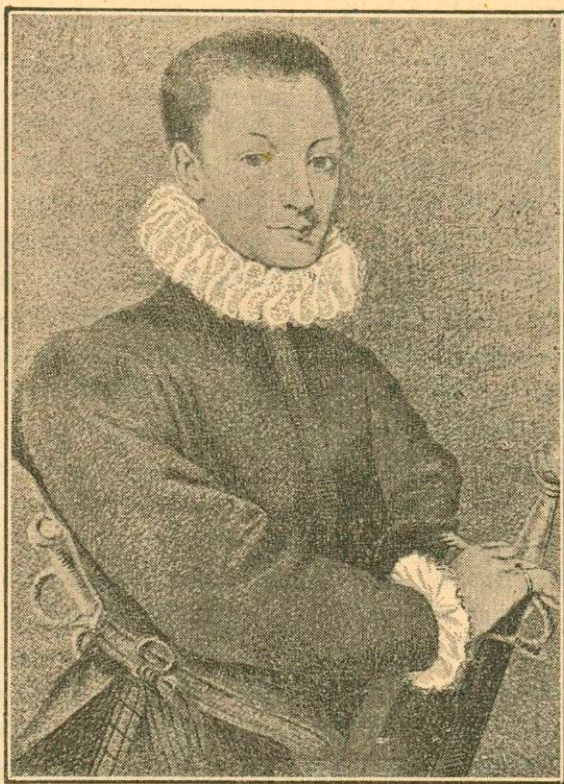
barden nach Italien und überliessen den Avaren Pannonien. Da mögen die Slaven als Vorhut der Avaren dort eingedrungen sein.« — No! Kdo pa dela svojemu sovražniku »Vorhut?« — Ali si misli D. Slovence kakor cigane, ki pridejo, skuhajo pa gredó? Škoda, da Šafařík ni živ; on bi mu rekel: Entweder sind sie aus der Erde gewachsen, oder sind sie gekommen; aus der Erde gewachsen sind sie wahrscheinlich nicht; woher sie gekommen? — wann sie gekommen? das weiss Niemand zu sagen — auch Dimitz nicht.

— Pomniti je še to, da sedanji Valahi so nastali v šestem stoletju iz Slovanov, Gotov in Rimljanov; s Kelti nimajo ničesa opraviti, tako veli Šafařík.

18. **Raka**, to ime bi lahko razlagali, ko bi bilo dokazano, da so tukaj bili grobovi, zakaj raka pomenja v staroslovenščini to, kar rimski sepulcrum, tumulus. Pa grobov tu ne potrebujemo, saj so Slovani dajali krajem imena po njihovi kakovosti. Raka sega še pred rimske grobove. Svet na Raki je ves podoben grobovom;

od daleč s Šentjernejske planjave je videti gorovje navbrežno, jednolično, gladko, če pa prideš gori in opazuješ svet od blizu, kažejo se ti sami grobovi, res v veliki meri; jama pred jamo, grič za gričem; vse je raztrgano, zemlja rodovitna in za sadje in vinstvo prav ugodna; pogled doli na Šentjernejsko ravnino je prekrasen. In tu na Raki je podoba sveta ravno nasprotna kakovosti sveta v Krakovem, ki se razteza kot velika hosta hrastova doli v ravnini pod Rako ob Krki.

(Dalje.)

Sv. Alojzij kot mladenič.

(Po sliki iz njegovega 17. leta.)

„Ruska biblioteka“ in naši prevodi slovanskih izvirnikov.

(Spisal V. B.)

(Dalje.)

A tu sta umestna svēt in prošnja do naših leposlovnih »pisateljev« in »pesnikov«. Morda se jim bode zdelo, da so razžaljeni s tem nasvetom in s to prošnjo, zakaj učili so se od Stritarja, ki je toli in tolikrat poudarjal izvirnost: da je boljša jedna izvirna pesmica, nego sto preloženih. Da, tista izvirnost! A Stritarja ni ovirala, da je prav pridno zobal iz Schoppenhauerjevih jaslij, pišoč svoje svetobolne refleksije.¹⁾

A to naj bi še bilo! Tisto zajemanje iz Schoppenhauerja lahko tolmačimo kot nesamovoljne reminiscencije iz pogostnega čitanja tega filozofa, katerih se Stritar pri spisovanju svojih del niti zavedal ni. A je nekaj drugega, hujšega, česar mu ne moremo tako lahko odpustiti. Da čitatelj popolnoma razumeje ta neodpustni greh Stritarjev, treba, da se zamisli z nami vred v ono dôbo, ko je le-ta pesnik po petletnem molku zopet jel izdavat »Zvon«. Vzburjenost in navdušenost, ki je zavladala med mladino, ko smo čuli: prihodnje leto (1876.) izide zopet »Zvon«, bila je nepopisna. Stritar je bil na vrhuncu svoje slave. Bil nam je pravi vzor izvirnosti, izviren od nog do glave, pravi nasprotnik pol posne-

mavcu Koseskemu. Da je Zorin spominjal malko na »Wertherja«, to nas ni motilo, saj smo mislili, da ima vsak veliki pesnik pravico spisati Wertherijado. — Kot »pièce de résistance« novega »Zvona« izide »Gospod Mirodolski«, mnogo obetajoč. A jesen istega leta, če se motim mesec oktober, pri-nese nam (1. novembra, to dobro vem, imeli smo ga že v rokah) izvrstni prevod Jesenkov »Župnika Wakefieldskega«; hlastno smo segli po njem, splošno navdušenje, in hvala toliko o izvirniku kolikor o prevodu.

A prebravši prevod začeli smo šepetati med seboj in najprej boječe, potem vedno glasneje povpraševati se, nismo-li že kaj podobnega čitali. Kje? — V Mirodolskem! Da v Mirodolskem! Kakor luskine nam je padlo z očíj! Da, Mirodolski, to ni nič drugega, kakor župnik Wakefieldski sam! — Oj, kolika bolest nas je takrat prešinila, vsaj mene, in mislim tudi mnogega drugega, zakaj hudo dé človeku, če se mu njegov vzor »iznevzori« — sit venia verbo — če se mu njegov malik — da, malik nam je bil Stritar — izmaliči. To bridko spoznanje nas je gadilo še zlasti zategadel, ker smo si mislili: »Saj smo si sami vstvarili tega malika, saj je Stritar pri tem nedolžen; kaj on more zato, da smo si ga v svojih srcih vzdignili na tako visoko stalo!« A sedaj, ko mirno premišlujem in reflektujem, kaj je pomagalo Stritarju do tistega ugleda, lahko rečem, obožavanja med mladino, usiljuje se mi vedno to prepričanje, da vzrok temu, poleg istinitih velikih zaslug Stritarjevih, ni bilo nič drugega, kakor tisto večno poudarjanje izvirnosti in udrihanje po prevodih in posnemavcih.

A vrnimo se v duhu v ono dôbo! Med mladino je vrelo in kipelo. Kaj poreče Stritar, kako se opere? Nekateri so hoteli malika že strmoglaviti z visokega piedestala izvirnosti, drugi so ga

¹⁾ Sicer pa Stritar daje prevodilcem prav pametne nauke. V tistem glasovitem naznanilu »Župnika Wakefieldskega« prevedenega po Jesenku govori tako-le: »Poleg izvirnih děl smemo dopuščati v slovstvo tudi prevode, a samo pod temi tremi uveti: prvič delo, katero se prevaja, bodi izgledno, po vsebini in po obliki izborna; drugič našim razmeram in potrebam, našemu mišljenju in življenju kolikor mogoče primerno, sorodno, ako že ne vsemu občinstvu, a vendar večini izobraženega sveta razumno; sicer je vsaka prestava gola potrata časa in močí; tretjič, kar se prav za prav samo ob sebi umeje, prevod bodi dober. Odločno in brezobzirno bi morali zavrniti prestavljatelja, kateri bi nam n. pr. podal malo vreden roman obskurnega pisatelja francoskega; in na vsaki strani bi se videlo, da mož ne zna ne francoskega ne slovenskega, — imena ne imenujemo...« Kdo bi se branil podpisati ta prelinalgcem namenjena pravila?

še branili. V prihodnji številki »Zvonovi« z dné 15. novembra — nič! Trdovraten molk! Samo v »listnici uredništva« (str. 352.) stoji opombica: »Vse one gospode, ki so nam poslali knjige na ogled in upamo, tudi v pregled, prosimo potrpljenja; vse pride na vrsto o svojem času.« Je-li med onimi knjigami kaka hudomušna roka poslala na ogled in pregled tudi »Župnika Wakefieldskega«, ni mi znano. V 11. št. dné 1. decembra 1876. prinese pod zaglavjem »Ž.W.« precej obširno oceno angleškega izvirnika i Jesenkovega prevoda (str. 359. do 362.). A prav na koncu tiste ocene, prav v zadnjem odstavku skriva se tista zloglasna izjava, ki je mahoma odločila usodo našega vzora! Malik je bil s tem strmoglavljen! A tudi vzornik in njegov list sta bila pokopana. Posledice se sicer niso takoj vidno pokazale, a »Zvon« je moral od tega trenotka rapidno propadati, zakaj l. 1879. v št. 22. toži urednik tako-le: ... »Zatorej bode treba gledati, ali bi se dalo še kako dalje siromačiti se »Zvonom«. — »Zvonovo« stanje namreč — zdaj pride nič kaj prijetno očitno izpovedanje — ni tako sijajno, kakor si morda kedó misli. »Zvon« ni vaje pred svetom javkati, moledovati in pridušati ljudi, naj se naročajo, in prejemnike, naj plačujejo dolžno naročnino. Iz tega bi se, menim, utegnilo posnemati, da se mu ne vem kako dobro godi. To pa ni tako. »Zvon« propada od leta do leta, število naročnikov se mu vedno manjša, tako da prihodnje leto, ako ga doživi in ako se ne zgodi kako posebno čudo, ne bode mogel izhajati o doneskih svojih naročnikov ...« — Znano je, da je »Dunajski Zvon« životaril — v pravem pomenu besede — še jedno leto (1880.), a potem se preselil v Ljubljano.

Ne ugovarjam, da ne bi se dali najti in navesti še drugi vzroki temu strahovito naglemu propadu »Zvonovemu«, a glavni vzrok je bil gotovo ta, da je s prevodom Jesenkovim in s tisto izjavo hipoma obledel sijaj izvirnosti, ki je obdajal Stritarjevo glavo.

A tista izjava? Preimenitna je, da ne bi je tukaj navedli doslovno. Evo je! : »Ker smo že, govoreč o Župniku Wakefieldskem, povedali nekaj osebnega iz

svojega življenja, naj se nam dovoli, da pristavimo še nekaj, kar bi morebiti koga zanimati utegnilo. Nekako posebno nam ugaja beseda Faustova, da mu srce veleva knjigo vseh knjig, sveto pismo, v svojo ljubo nemščino prevesti. Tako se, menimo, mnogemu godi, ko bere nekaj posebno lepega v tujem jeziku; tako se je godilo pač tudi gospodu Jesenku z »Župnikom«; in tako se je godilo tudi nam. Tudi nam ni mirú dala želja, prevesti ga v »ljubo slovenščino«. Ali že po kratkem premiselku se nam je utrdilo prepričanje, da iz gori navedenih razlogov ne kaže podati ga Slovincem v neizpremenjeni podobi. Sklenili smo, opustiti vse, kar bi koli našega bralca motiti utegnilo, in zbrati same lepote — in teh je dovolj! Hoteli smo tako rekoč podati Slovincem biser v novi okovi, kar menimo, da se sme. Toda od sklepa do izvedbe je časi dolga pot; na tej poti se je prvotna misel bolj in bolj predrugačevala in slednjič smo videli, da bi bilo prišlo na dan — posnemanje; a proti posnemanju smo imeli od nekdanj neko posebno antipatijo. Kaj je bilo vsemu temu konec? Sklenili smo pisati izvirno povest, ne da bi se merili z angleškim pisateljem, to bi bilo — najivno — uvesti smo hoteli samo ta »genre« v slovensko slovstvo. Da je v tej povesti — »Zvonovi« bralci jo poznajo, samo če jo beró — tu pa tam kaj, kar nekoliko spominja na »Župnika«, za to se ne bojimo, da bi ne dobili odveze od vsakega leposlovskega sodnika; hoteli vsaj nismo posnemati; reči smemo, da je »meso od našega mesa in kri od naše krvi« — Gospod Mirodolski.«

Ali ni ta izjava mojsterska, prav vzor diplomatskega spisa, ki taji ono, kar priznava? Kako fino razločuje posnemanje, »proti kateremu je imel od nekdanj neko posebno antipatijo«, od one vrste izvirnosti, ki je prav za prav — tudi posnemanje; seveda: qui bene distinguit, bene docet. A pri nas mladini je bilo vse izgovarjanje in opravičevanje bob ob steno! Stritar je posnemavec! Slabši ali boljši, izvirni ali neizvirni, to nam nič mari! A prišlo

je še hujše. Naša sumljivost je bila vzbujena in se ni dala upokojiti. Sedaj smo začeli povsod slutiti in zasledovati posnemanje. Brskali smo po Stritarjevih spisih in — sumljivec ima ostre oči — našli smo par izvirnih povestij, ki so bile tudi »meso od njegovega mesa in kri od njegove krvi«, a izvohali smo v njih »tu pa tam kaj, kar je nekoliko spominjalo« na slavne izvornike. Tako smo našli n. pr. precej sorodnosti med »Zorinom« in neko laško »Wertheriado«, naslovljeno »Ultime lettere di Jacopo Ortis« spisal Ugo Foscolo; med »Rosano« in znano »Mignon«.¹⁾ Tedaj zopet

¹⁾ Spominjam se, da sem čital kot dijak v »Jugendfreund«-u, ki ga je izdajal znani F. Hoffmann, če se ne varam, v letniku 1878., neko po-

meso od njegovega mesa, in kri od njegove krvi; a kosti niso njegove! Sami biseri v novi okovi!

»Potrgane strune«, katere kažejo čudovito mnogo spominov na povest, (naslova se baš sedaj ne morem domisliti) znanega (gorenje bavarske povesti piščega) Hermanna Schmidta, so sicer neznanega pisatelja, niti šifrovane niso, a po zlogu smo sodili tedaj, da so Stritarjeve; med zbranimi njegovimi deli jih ni. (Konec.)

vest, ki me je močno spominjala na »Rosano«. Ne trdim, da bi bila »Rosana« posneta po tisti Hoffmannovi povesti, a utegnilo bi se misliti, da se opira i Stritarjeva »Rosana« i Hoffmannova povest na isti izvirnik. Saj je znano, da je tudi Hoffmann prirejal za mladino boljših pisateljev dela; napominam samo Marryatov roman »Jakob Ehrlich«.

Jubilejna deželna razstava v Pragi.

(Spisal *Prostoslav.*)

zpolnila se mi je iskrena želja: letos o binkoštih sem videl zlato Prago, ko sem obiskal z nekaterimi tovariši češko jubilejno deželno razstavo. Občudoval sem mnoge zgodovinske znamenitosti in krasne novejšje stavbe mesta Prage, občudoval sem na razstavi bogastvo češkega naroda v vseh strokah obrta in umetnosti. Razstava je ponos češkega naroda; saj je znak njegove moči, njegovega truda in dela.

Razstavo, katere protektorat je prevzel milostno naš cesar, otvoril je slovesno nadvojvoda Karol Ludovik dne 14. maja t. l.; on jo je večkrat obiskal, natanko si jo ogledal, občudoval in hvalil. Razstavo obiskujejo posebno marljivo Čehi in drugi Slovani; naj bi si jo ogledali tudi Slovenci v velikem številu! — Bil sem dva popoldneva do poznega večera v njej, ogledal si, kar sem mogel, pač mnoge stvari le površno. Nikakor ne morem podati popolnega popisa, vendar pa upam, da ustrezem marsikomu s kratkimi črticami o znamenitejših in važnejših predmetih. Razstava je na levem bregu Veltave in je jako obširna. Razven glav-

nega poslopja obsega veliko število paviljonov; poleg tega ima več restavracij in kavarn, kjer se ogledavec opoči in okreпча ter posluša vojaško godbo, ki svira na več krajih v parku.

Glavno poslopje služi izložbam češkega obrta. V osredju se dviga kraljevi paviljon, po načrtih profesorja Omana in Kloučeka zgrajen v baročnem zlogu. Na štirih jonskih stebrih, katerih kapiteli so bogato pozlačeni, dviga se baldahin, končujoč se v vazo z nojevimi peresi. Na pročelju je deželni grb češki. Sprednja in zadnja stran paviljona je odprta, in 9 stopnjic vodi na estrado; na straneh so zrcala z bogato pozlačenimi in okrašenimi mizicami in stoli z visokimi naslanjaji. — Paviljon firme »Skramlik in sinovi« je izdelal po načrtih arhitekta Hieserja arhitekt Mraček v baročnem zlogu. Ta paviljon nam kaže krasne oprave za robo, in sicer gospodarjevo delavnico, spalnico in obednico, z bogatim pohištvom; tla krijejo perzijske preproge. — Paviljon firme »Frid. Kubinzky« je izvršil v renesansi Röhrs. — Blizu kraljevega paviljona je izložba steklenine iz fabrike grofa Harracha, ki priča o

veliki popolnosti tega obrta na Češkem. Poleg tega so mnoge izložbe granatnega lepotečja, posebno lepo je okrasje, ki je glavni dobitnik razstavne loterije. Knjigoveštvo s krasovezi, albumi itd. vzbuja po svoji lepoti občno pozornost. Ako zremo iz sredine glavnega poslopja v njegovo desno in levo krilo, vidimo povsod razstavljene plodove češkega obrta. V posebno velikem številu so izložene razne lepote z granati; a tudi steklarstvo in lončarstvo se odlikuje po dovršenosti; mnogokrat se vidijo uporabljeni pristni slovanski ornamenti na teh izdelkih. — Izložena so dalje v večjem številu razna godbena orodja, kakor orgle, glasoviri, harmoniji in druga. Mnogo je izdelkov iz železnine in kovine, veliko je oblačil. — Iz srednjega poslopja gremo na galerijo, od koder se razlegajo krasno melodični glasovi velikih orgel; od tukaj gremo še više na streho, od koder uživamo lep razgled čez vso razstavo, a tudi v daljavo na Prago.

Zapustimo glavno poslopje ter si oglejmo nekatere paviljone v parku pred njim! Od glavnega vhoda sem sta na straneh nasada, ki se prostirata do glavnega poslopja, dve večji stavbi, katerih jedna služi »retrospektivni«, druga umetnostni izložbi. — V prvi so nabrane starine, razna orodja, orožja, cerkvene posode, dragoceni stari mašni plašči in prebogata zbirka raznih starih čeških knjig in tiskovin, molitvenikov, kronik, zapisnikov itd. od prvih časov tiskarstva do našega veka. Veleznamenite so inicijale in okraski. Tudi mnoge stare slike, največ svetniške, so tu razstavljene. Cerkev in samostani po Češkem so razložili svoje starine in dragocenosti. — V drugem je zbirka slik raznih umetnikov. Škoda, da niso sistematično razvrščene. Mnoge izmed njih so velike vrednosti. Posebno krasne so n. pr. Marx-ov »Kristus na križu«, Škret-ova »Mater dolorosa«, Jaroslava Cermaka znana slika: »Ranjeni Črnogorec«, katero je kupil biskup Strossmayer in podaril zbirki slik jugoslovanske akademije, velika Brožikova slika: »Hus pred koncilom v Kostnici«, izborna kompozicija, (to sliko hranijo navadno

v praški mestni hiši). Muzeji, kakor tudi zasebni lastniki so jih poslali v razstavo. — V stranski galeriji so načrti raznih stavb in cerkev po Češkem; na dvorišču so razni kipi in spomeniki razstavljeni v modelih.

V paviljonu mesta Prage je razstavljena panorama praškega mesta, razni načrti mestnih stavb, posebno del za vodovod; poseben oddelek je posvečen šolstvu, kjer vidimo razne šolske pripomočke, učila in knjige, izdelke in naloge učencev itd.

Tudi v paviljonu deželnega odbora so razstavljeni večinoma razni črteži, modeli kulis za mnoge opere češke, francoske, italijanske in nemške, ki se predstavljajo v »narodnem divadlu«.

Nedaleč od glavnega vhoda je postavljena »češka halupa«, kmetska hiša, ki vzbuja občno pozornost. Podobna je slovenski kmetijski hiši. Pred njo je mal vrtec, ograjen s plotom; v hiši soba, izba, čumnata in kuhinja v pritličju in razne shrambe v podstrešju. Oprava je povsem posneta po pravi kmetijski opravi; vse pohištvo, orodje in perilo je zanimivo tudi zaradi pravih in pristnih slovanskih okraskov (ornamentov).

Nad »češko halupo« je postavljen cvetličnjak in v njem obilica lepih cvetic; potem še več drugih paviljonov; omenim naj le »egiptovskega«, kjer je razstavljen češki papirni obrt. Paviljon je postavljen v egiptovskem zlogu ter po vseh stenah in stebrih pokrit s papirjem, ki nam predstavlja razne podobe in hijerogliffe, kakor se to nahaja po egiptovskih spomenikih. Ta povsem originalna in lepa stavba vabi že po svoji vnanjosti in posebnosti obiskovavca.

Za glavnim poslopjem so lope za pokušnjo raznih vrst vina in piva; potem »fontaine lumineuse« (svetli studenec), podobna oni, ki je bila na lanski kmetijski in obrtni razstavi na Dunaju; vzor obema je iz poslednje svetovne razstave v Parizu. Ko sem bil jaz v razstavi, tedaj še ni bila ta »fontena« toliko dodelana, da bi bili vodni curki tudi električno razsvetljeni; sedaj je že dovršena, in so, kakor se čuje in bere, njeni učinki še večji, kakor dunajske svetle »fontene«.

Za vodomatom je veliko poslopje, kjer so razstavljeni razni stroji, vele-zanimivi za strokovnjake.

Paviljona za ribarstvo in gozdarstvo sta znamenita, vsak za svoj »sport«. V prvem se vidi vse, kar zanima ribiča, razno ribiško orodje, mnoge priprave, pa tudi razne vrste rib; — v drugem vse, kar zanima lovca, razne puške in sploh lovsko orodje, rogovje, razne živali. — V obeh paviljonih je vse lepo in okusno urejeno, da še oni, ki ni vnet za ribištvo ali lov, rad ogleda to razstavo.

Ob koncu razstave so postavljeni hlevi, kjer je menjajoča se živinska razstava in poslopje za poljske pridelke. Pri vhodu je postavljen kip cesarjev, obdan z raznim cvetličjem. Star težak plug iz l. 1791. in poleg njega nov iz l. 1891. ležita ob straneh, in pričata o napredku v enem stoletju. Razstavljeni so tu razni stroji za kmetijstvo, razni poljski pridelki, po stenah podobe in tabele. — Razstavljeni so tudi izdelki pivovarn plzenske, smihovske, jaromirske itd. Poleg teh poslopij je prostor, kjer je »balon captif«. Tudi tega še ni bilo za časa mojega obiska, ali sedaj se že smelo vzdiguje v zrak.

Trebalo bi omeniti in opisati še mnogo drugih paviljonov in izložb, a upam, da je prijazni čitatelj za sedaj zadovoljen tudi s tem nepopolnim popisom. Morebiti bode kak drug prijatelj lista napisal še kaj drugega, morebiti bode uredništvo priskrbelo tudi kako sliko.

Naposled nečem zamuditi prilike, da ne bi šel, ko je že mrak legel na zemljo, zopet pred glavno poslopje. Ondi na levi strani se mi prikaže tedaj lep prizor. Paviljon plinarne je ves razsvetljen, vse črte te lepe stavbe so sestavljene iz mnogobrojnih plinovitih lučic, in na ostrešju zapazim kip, ki drži v roki bakljo, iz katere plapolata plinov ogenj. — Ta lepa razsvetljava se zelo razlikuje od bližnje okolice. Razne paviljone zapró večinoma v mraku, glavno poslopje in prostor pred njim pa je še električno razsvetljeno. Tedaj vlada po razstavi pravi korzo obiskovalcev, posebno sedaj bode vodomat privabil vse v svojo bližino. — Godba igra na svojih določenih krajih, a tudi po raznih gostilnah se zbirajo godci ali pevci, iz jedne slišal sem tudi igro tamburašev; povsod vlada veselje in zadovoljstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

»**Povesti** slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo.« Sostavil in uredil Andrej Kalan, urednik »Domoljuba«. Ponatis iz »Domoljuba«. I. zvezek. Cena 20 kr. V Ljubljani, 1891. Samozaložba. Tisk »Katoliške Tiskarne«. Dobiva se v »Katoliški Bukvarni«. — Ta knjižica obsega 118 strani v mali osmerki: to je prava velikost za zabavno knjižico, ki gre od rôk do rôk, pa se dá tudi v žep prav lahko spraviti. Gospod izdajatelj ne misli, da je dal med svet knjigo posebne vrste, pač pa se nadeja, da bode marsikomu osladila nekaj ur ter mu napolnila srce z blagimi čustvi. Prenatančnega merila nečemo devati na izvirnost, češ, tu pa tam zveni pri-

povedovanje, kot bi prihajalo iz tujega vira: le želeli bi, da bi bil vir imenovan. Saj »listek« časniški daje pisateljem »že tako« nekako slobodo, katere ne privoščijo čitatelji leposlovnim listom. A pohvalno radi omenjamo, da je vsebina povestij res za um in srce, v »poduk in zabavo«. In to je glavna stvar. »Povestij« je vseh 15, seveda se vsi proizvodi ne vjemajo jednako s tem imenom. Jezik je izvečine lep; kar je hib, izvirajo menda iz onega vira, iz katerega prihajajo največkrat pomote: iz naglice, zato se nam ne zdi, da bi jih naštevati. — V obče pa radi to knjižico tudi svojim čitateljem toplo priporočamo, ker je vredna priporočila, pa tudi borih 20 krajcarjev.

»**Svetišče Matere Božje na Trsatu.**« Obsega: zgodovino božje poti, Marijino življenje, navadne molitve. Z dovoljenjem duhovne oblasti.

Sestavil in izdal P. Hrisogon Majar O. S. F. 1890. 32°. Str. 607. Cena 1 gld. 20 kr. — Ta knjiga me je jako zanimala in se tudi v resnici loči od drugih po nekaterih posebnostih. Na pol namreč je ta knjiga zgodovinska, pripovedujoča po zanesljivih virih zgodovino svetišča na Trsatu, na pol pa je molitvenik, posvečen zlasti češčenju Matere Božje. Dosti nenavaden je tu pa tam pisateljev jezik, nekoliko nenavadna je celó zunanja oblika knjige, ki ni niti dolga, niti široka, vendar pa dokaj debela. Posebnost vidiš takoj na naslovnih dveh straneh knjige, ki sta krasno slikani, barvani; neko posebnost imajo mnogoštevilne sličice med zgodovinskim popisovanjem, zakaj, dasi so male, vendar so lepe in s finim ukusom izvršene. Torej same posebnosti, o katerih bi se dalo mnogo govoriti. Žal, da imamo le malo prostora, zaradi česar se ne moremo pri tej dalje muditi nego pri drugih. Začnimo pa z vsebino!

Hvale vredno je, da si zgodovinske naloge gosp. pisatelj ni naredil tako lahke, kakor mnogi drugi nabožni pisatelji, ki menijo, da jim nabožni značaj knjige daje pravico, le kaj malega preiskovati, površno se učiti in potem po svojem mnenju pisati, češ, saj bodo čitatelji pobožno verovali. Naš pisatelj je pa temeljit in je brskal po raznih virih. Tudi se je oziral na občno zgodovino in ni pisal jedino le o Trsatu in njegovem svetišču, kar nam kaže še boljše pomen svetišča in njegov občni značaj. Mnogo lepega pripoveduje pisatelj o sv. deželi, kar umevamo prav lahko, ker je namreč sv. hišica prišla na Trsat iz sv. dežele. Zato je ta del res zanimiv in upam, da se ga bodo čitatelji iz srca veselili. Ta del je vendar mnogo manjši od drugega in obsega 175 strani. Drugi del je molitvenik, ki ima med drugim tudi za vsak dan v tednu tvarino za premišljevanje, prav dobro razvrščeno. V prvem delu so knjigi poseben krasne slike — ilustracije — na posebnih lističih, narejene jako fino s helijogravuro. Kaj takega ne vidimo Slovenci vsak dan in g. pisatelju le častitamo zaradi dobrega ukusa in te izvrstne misli. Jedna izmed teh slik (razven naslovnih) je tudi barvana (kolorirana) in posebno lična.

Gosp. pisatelja poznamo že od drugodi in vemo, da mu tu pa tam ugajajo nekatere jezikovne posebnosti. Tako tudi v tej knjigi, samo da je nekoliko težko ločiti tiskovne napake ali premembe od prave pisave njegove. Pisatelj piše: »Vsaki« m. vsak; »to je belodano« m. zato je jasno, »h grobu« itd. Tu pa tam je red med deli stavka nenavaden, pretrgan; vendar je pa v vsem nekaka zanimivost; v mnogih besedah in izrazih jo je pa pisatelj z nekoliko drznostjo res dobro pogodil.

Hvalno moramo povedati, da je gosp. pisatelj tudi mnoge molitve v pravilno jezikovno obliko del, kar se pogreša v mnogih molitvenikih. Želeli bi še, da bi imela knjiga večji format, ker sedaj je predebela in se zato tudi prelahko raztrga.

Ker se je praznoval letos šeststoletni spomin, da je bila prenesena sveta hišica iz Nazareta na Trsat, moramo imenovati to knjigo najlepšo spomenico na to slavnost. Nedostatki pa bi se dali popraviti v drugi izdaji.

»**Slovenska čitanka za drugi razred srednjih šol.**« Sestavil in izdal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. II. V Celovcu, 1891. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. 8°. Str. 200. Cena 80 kr. — Žal, pozno naznamo čitateljem to knjigo, ki je izšla v začetku tega leta, a niti sedaj je še ne moremo prav oceniti. Ker je v taki knjigi najvažnejši jezik, (kajpada treba tudi, da so spisi dobro in umno zbrani!) povedali bomo o priliki svoje mnenje obširneje ter rekli katero še o drugih stvareh.

»**Toaleta.**« Nova učna metoda o pri krojevanji oblačil za dame. Za samopouk in za podlago pri šolskem pouku, spisal in izdal Matija Kunc, krojaški mojster v Ljubljani. (Pisatelj knjige »Die Zuschneidekunst« in »Knjiga krojaštva«.) S 6 tabelami, 40 izvirnimi vzorci in merilno tabelo. V Ljubljani. Samozaložba. Tisk »Narodne Tiskarne«. 1891. 8°. Str. 40. Cena 3 gld. — »Slovenskih učnih knjig za umetnosti imajočih namen povzdigniti primitivno rokodelstvo na vzvišeno stopinjo v našem narodu doslej nismo imeli. Vsled tega bila je moja misel opravičena, da ne bode mogoče takih knjig doma tako presojati in ocenjevati, kakor se to godi pri narodih, ki imajo veliko in raznovrstno strokovno literaturo, katero prištevajo svojim najdražjim zakladom. Kedor ni povsem več o tem, kar so storili, — in kar je bilo moč storiti drugim narodom na istem polji, utegne le prerad staviti zahteve, kakoršnih izpolniti ni mogoče.« Tako uvaja g. pisatelj sam čitatelja v svojo knjigo. Radi mu verjamemo, da je bilo »pretežavno delo«, izdati tako knjigo v milem slovenskem jeziku, zato pa mu tudi radi priznavamo lepo zaslugo, da se je resno trudil za naše obrtno poučno slovstvo. Čitatelji ne zahtevajo od nas, da bi jim podali strokovnjaško oceno, a toliko smemo reči, da bodo ne samo obrtniki in zasebni izdelovalci ženskih oblačil dobili v knjigi mnogo pouka, ampak tudi umetniki, recimo slikarji in risarji, katerim jo zato priporočamo. Jezik je tu pa tam sicer trd, a o takih predmetih ni lahko pisati jasno in gladko. Polagoma bomo morali besede, kakoršna je n. pr. »toaleta«, nadomestiti z domačimi. — Omenjamo, da strokovnjaki pisateljevo prvo knjigo, »Knjigo krojaštva«, hvalijo.

HRVAŠKO IN SRBSKO SLOVSTVO.

»**Prijegled grčke i rimske literature s izvadkom iz starina.**« (Sa XVII. tablica.) Za gimnazije napisao Franjo Marn, profesor kr. gimn. zagrebačke. U Zagrebu 1891. Tiskom Dioničke tiskare. 8°. str. 89 + XVII tablic. Cena 1 gld. — Marljivi naš rojak profesor Marn, kateri je napisal Hrvatoma prav srečno že lepo število šolskih knjig, obogatil je hrvaško slovstvo s knjižico, kakove je šolska mladež že dolgo potrebovala. V kratkih, jasnih potezah, brez vsakega nepotrebne lišpa in opléta pripoveduje nam o grškem in rimskem slovstvu in o stvaréh, katere so potrebne za umevanje klasikov. Bereš najpoprej o grškem pesništvu in o prozi od početka peloponeške vojske do Aleksandra

Velikega (dôba klasicizma), a potem o aleksandrijski in rimski dôbi (dôba helenizma). Vse je razvrstil pisatelj prav pregledno v pojedine razrede (epika, lirika, drama, zgodovina, filozofija, govornišstvo) in opisal prav kratko, točno posamezne može, kateri so se odlikovali v teh strokah. Precej za grškim slovstvom je kaj zanimiv odstavek: Hiša, pohišstvo, obleka, vozovi, brodarstvo in vojska za Homera, potem opis grškega gledališča, a za tem vojaštvo za Ksenofonta in pa sodstvo v Atenah. Ravno tako je opisal pisatelj početek rimskega slovstva in njegovo prvotno, zlato in srebrno dôbo. Tu nahajaš tudi opis vojaštva za Cezarja, poglavarstev za Cicerona in črtice o senatu in o narodni seji. Dobro došel je tudi dodatek iz metrike. Ukusne in dobro posnete slike po Autenriethu, Guhlu, Koneru, Lübkerju in drugih na XVII. tablicah pojasnjujejo čitateljem vsako malenkost, katero here v klasikih. Pisatelj se je oziral nekoliko na knjižico Martina Wohlraba: »Die alt-klassischen Realien im Gymnasium«, vendar je podal hrvaškemu slovstvu delo, za katero mu bodo srčno hvaležni ne samo dijaki, nego tudi gg. učitelji. Lahko bodejo pojasnili oni sedaj svojim poslušalcem nekatere manj jasne stvari, a dijakom bode pa tudi trud olajšan. Sezite po knjižici tudi vi, slovenski dijaki!

—e.

»Iz Crne Gore in Hercegovine«. Uspomene vojevanja za narodno oslobodjenje 1876. (Sa trideseti dve slike.) Napisao A. Pajević. U Novom Sadu. Izdanje i štampa A. Pajevića 1891. Mala osmerka, str. 456. Cena 1 gld. 20 kr.,

10 izvodov se dobi po 80 kr. — Ta knjiga je napisana po davnih zapiskih pisatelja, ki je bil v boju črnogorskem in hercegovinskem proti Turkom v l. 1876. Prva polovica je bila že priobčena v raznih časopisih, a drugo polovico je spisal pisatelj poslednji čas. Zdi se, da je delo zaradi dolgega presledka od onega leta do danes nekako zastarelo, in pisatelj sam pravi, da je hotel oteti svoje spomine iz one znamenite dôbe pozabljivosti. Za onega, ki želi spoznati natančneje ta del slovanskega juga, je knjiga res zanimiva. Pisatelj opisuje svojo pot po Dalmaciji, razvija zgodovino Črne Gore, kaže njene poslednje boje, slika Hercegovino, predstavlja nam junake iz onega zanimivega boja, vse pa večinoma tako, kakor je sam doživel.

Opisovanje ni mrtvo in golo naštevanje raznih dogodkov, marveč pisatelj čuti in misli. Mnogokrat vzleti v nekako pesniško višavo, kar je za čitatelja posebno ugodno in prijetno.

Slik je v knjigi 32; pisatelj trdi, da so vse natančne. Umetelna njih vrednost je različna, ker niso nove, ampak izposojene. Vendar pojasnjujejo pripovedovanje prav dobro. Lepe slike so n. pr. na strani 39., 46., 47., 111., 121., 153., 225., i. dr. Tiskana je knjiga v cirilici.

Sodbo izreči o taki knjigi ni lahko. Zakaj knjiga se ozira — kar je umevno — tudi na politične in druge razmere, o katerih bi marsikdo tu pa tam tudi drugače sodil. Pisatelj je vnet srbski rodoljub, dasi ogerski podanik: kaj je torej čuda, ako se tu pa tam javlja kaka pisateljeva težnja, katere ne odobrujemo. Dr. Fr. L.

Raznoterosti.

Naše slike.

1. **Spomenik avstrijskim vojakom, padlim pri Visu.** Ta slika ne potrebuje razlage. Narisal jo je po fotografiji g. A. Beera naš rojak g. Josip Germ na Dunaju.

2. **Jutranji pozdrav cvetlicam.** To lepo sliko nam razklada po svoje pesnik M. O. na str. 295. v pesmi: »Tudi v srcu...« Mlada grajščinska hči stoji na stopnicah nad svojim vrtom; roža je uprav odletela z njene roke in ona še gleda za njo. Čitateljem prepuščamo, da si jo dalje razkladajo. Posnetek po lesorezu smo prekopili od založništva »Kath. Warte«.

3. **Mati Sunamljanka.** Tudi to lepo sliko, katero je napravil g. H. Dejak, a za naš list prerisal g. J. Zeplichal, pojasnjuje posebna pesem. Predmet je povzet iz sv. pisma (4. Kralj. 4.) Jako spretno in ljubko nam kaže slika materinsko veselje in otroško naravo, ki teži najprej — k materi. Jako rad bi povedal kaj več o

Sunamu, ki je zanimiv bodisi po svoji prirodni lepoti, bodisi v zgodovini izraelski. A danes je s prostorom trda, torej moram odložiti kratek opis Sunama vsaj do prihodnje številke. Sedaj omenjam le, da je ta kraj ali ta vas na ezrelonski planjavi prav ob gorah Gelboe. Ker je na drugi strani ezrelonske planjave karmelsko gorovje, zato se ž njega lahko vidi v Sunam.

4. **New-York.** Podajamo tu malo sliko iz tega velikega mesta. Zlasti se lahko vidi velikanski most: ako se ne motimo, je to sloveči most nad »East-River«-om. Več prihodnjič v popisu.

5. in 6. **Sv. Alojzij kot deček in kot mladenič.** Prva slika je izposojena iz knjižice »Podobica sv. Alojzija«, (spisal Anton Kržič, katero knjižico ob tej priliki priporočamo), druga je pa naša, v proslavo 300letnice po smrti tega svetnika napravljena. Bodi sv. Alojzij, angeljski mladenič, i našim mladim čitateljem vedno kakor vzglednik, tako tudi zaščitnik!

Zanimivosti.

(Dalje.)

Najkrepkeje so se prijeli darwinizma E. Häckel — Darwinov »Statthalter« na Nemškem, K. Vogt, Büchner, Caspari, G. Jäger, Osk. Schmidt (»die Anwendung der Descendenzlehre auf den Menschen«); ozirajoč se na jezikoslovje je učil darwinizem Avg. Schleicher (»die Darwin'sche Theorie und die Sprachwissenschaft«, 1865); drugi so se ozirali na verstvo, nravnost itd. V modroslovnem velikem sestavu je uporabljal v novejšem času darwinizem Anglež H. Spencer.

Čujmo, kako je Häckel delal za svoj nauk. Spisal je več knjig, n. pr. »Natürliche Schöpfungsgeschichte«, 1868; »Anthropogenie«, 1874. A pri tem ni bil jako natančen in izbirčen. Hotel je n. pr. pokazati čitateljem, da je prvotno stanje (embryo) človekovo prav tako, kakor stanje psa ali opice. V ta namen stavi čitateljem pred oči — kaj menite, tri slike? Kaj še! Jedno sliko je dal trikrat natisniti, zaradi česar pač ne more nihče več dvomiti, da je prvotno stanje človekovo prav tako, kakoršno je pri psu in opici. Ko ga je nekdo dostojno zavrnil zaradi takega ravnanja, ozmerjal ga je Häckel v nekem drugem delu. Ako ni šlo drugače, izmislil si je Häckel kaj takega, kar mu je ugajalo. V »Anthropogenie« je mnogo slik čisto izmišljenih in neresničnih. Kadar si ne more pomagati drugače, kopiči trditve na trditve brez dokaza, ponavlja vedno staro pesem in zahteva, da mora vsakdo njemu verjeti. Ako pa le nečejo verjeti in mu ugovarjajo, tedaj jih zmerja in grdi, imenuje jih nezmožne (impotent) za vedo, zaslepljene, njih nazore na-

zivlja predsodke. Ako pa še tako streljivo nič ne pomaga, potem pa gre kar s celo vojsko nad nasprotnika, češ da je nasprotnik napredka, da dela za mračnjaštvo itd., sploh vso stvar zavleče na politično polje. Tako je znal zagovarjati in dokazovati Darwinov nauk glasoviti Häckel. Pa tudi drugi Darwinovci niso delali vselej bolje.

Darwin sam tudi ni mogel navesti trdnih, ali kakor pravimo, pozitivnih dokazov za svoje trditve. Zakaj kdor samo pokaže, kako bi se kaj utegnilo zgoditi, ni dokazal še nič; treba je pokazati, da se je v istini zgodilo, potem mu verjamemo. Darwin je pokazal, kako se preminjajo pasme (Race), nikakor pa ne, da se preminja vrsta v vrsto, pes v mačko, ali mačka v psa. Zato pa so se oglasili drugi možje, ki so dokazali, da je Darwinov nauk vseskozi ali ne-utemeljen, ali prenagljen, ali nedosleden, kakor posebno nemški botanik A. W i g a n d, ki je spisal večje delo: »Der Darwinismus und die Naturforschung Newtons und Cuviers«, (3 zv., 1874 do 1877) in pa pl. B a e r, ki se je uspešno bavil z embrijologijo, a ni našel nikjer razlogov za Darwinov nauk.

Darwinizem je bil »znamenje časa«, to se pravi, ljudje so si želeli takih naukov in jih zato z veseljem pozdravili. Med učenjake je bila zašla navada, zagovarjati in hvaliti darwinizem. A dandanes? Sedaj odmeva le še tu in tam Darwinovo ime, nikakor pa nima več onega slovesa, kakor nekdej. Kadar se prirodoznanci zbirajo na shodih, puščajó v nemar neznanstveni »boj za bitje ali življenje«, in se pečajo z istinitimi

predmeti, kateri se razkrivajo dan na dan čudečemu se svetu.

Zakaj vendar še dandanes kak površen prirodoslovec hvali Darwina in darwinizem? Ker premalo temeljito čita o sedanjem napredku prirodoslovja in ker misli, da je imenitno izgovarjati to

ime, kakor se zdi imenitno dečku, ako more zatakiniti za klobuk pavovo pero. Zlasti pa dajejo nekateri vedno radi kako breco svetemu pismu, kakor bi ne bilo resnično, marveč izmišljeno, in kakor bi bil razkril še le Darwin svetu pravi nauk o početku življenja. (Konec.)

Knjižice, primerne za šolska darila ob koncu leta:

Jezus, dobri pastir, to je, lepe molitvice pri sveti maši itd. Trdo vezana 20 kr., v usnju 36 kr., v usnju z zlatim obrezkom 50 kr.

Molitvene bukvice za pobožno mladost. Z navadnimi mašnimi molitvami itd. Trdo vezana 20 kr., v usnju 35 kr., v usnju z zlatim obrezkom 48 kr.

Spomin na Jezusa pri sveti maši. Trdo vezana 20 kr., v usnju 35 kr., v usnju z zlatim obrezkom 48 kr.

Te knjižice so še posebno lično vezane, da so primerne za darila. Dobé se v raznih barvah. Gg. katehetje naj blagovolé pri naročilih naznaniti, ali jih želé za darila, ali ne.

Katoliška Bukvarna.

Knjige po znižani ceni.

„Drobtinice“, poprej letnik po 1 gld. 20 kr., dobé se sedaj po 60 kr. vezane in sicer od leta 1887, 1888, 1889 in 1890. — Dalje zlata knjiga: „Narlepša čednost“ 50 kr. — „Pogledi na oni svet“ 30 kr. — „Krščanska izreja“ 15 kr. — „Papeževa nezmotljivost“ in „Zlatomašnik Leon XIII.“ po 6 kr., kakor tudi še nekoliko zvezkov „Glasi Katoliške družbe“ in „Dominik Savio“

Vse te knjižice se dobivajo v

„Katoliški družbi“,

Stari trg šte. 13.

Slavno veliko zgodovinsko delo Weiss-ovo vrlo napreduje v 3. izdaji, katero prireja vseučiliščna založna knjigarna Styria v Gradcu. Dosedaj je izšlo 40 zvezkov; poslednji zvezki obdelujejo: Papst Innocenz III. — Das vierte lateranensische Concil. — Kaiser Friedrich II. — Der Untergang des staufischen Hauses. — Ludwig der Heilige. — Čitatelje opozarjamo na to velevažno znanstveno delo.